

SOSIAL ØKONOMEN

NR. 10 – NOVEMBER 1987 – 41. ÅRG.

Kraftdebatten strekker seg videre

INNHold:

Nasjonalbudsjettet – Kreditt-tilførselen

Internasjonale konferanser

Obligasjoner og beskatning – Makroprognoser

Innhold

Nr. 10 1987 – 41. årg.

2

SVEIN LONGVA
JØRN RATTSSØ OG
EINAR FORSBÅK

Det økonomiske opplegget
på kort og mellomlang sikt

12

STEINAR JUEL
Kreditttilførselen i 1987

14

TORSTEIN BYE
STEINAR STRØM OG
INGER ØSTENSEN
Kraftpriser internasjonalt

DEBATT:

16

MAGNUS MYTVEIT
Ved et energipolitisk
tidskille

18

TORSTEIN BYE OG
STEINAR STRØM
Bakke og kalkulasjonsrenten

19

Sosialøkonomisk og Norsk
økonomisk tidsskrift

INTERNASJONALE
KONFERANSER

22

STEINAR HOLDEN OG
HAAKON VENNEMO
Der δ blir en kjær
venn

25

TORUNN BRAGSTAD
IS-LM modellen 50 år
etter

ARTIKLER

27

ROLF A. SKOMSVOLD
Kostbart skatteforslag
– for staten!

30

ARNE JON ISACHSEN OG
CARL ERIK SANDO
Norske prognoser – hvor
gode er de?

Forsidefoto: Helge Sunde,
Samfoto a.s
SOSIALØKONOMEN
ISSN 0038-1624

Skattenivå og utenriksøkonomi

Etter at Norges realdisponible inntekt har falt med rundt fem prosent og utenriksøkonomien blitt sterkt svekket, er et naturlig spørsmål: Hvordan skal den innenlandske etterspørselen reduseres slik at den blir i samsvar med landets inntektsutvikling og slik at ressurser bundet til skjermet produksjon kan fristilles for bruk i konkurranseutsatte virksomheter?

I følge tradisjonelle lærebokmodeller er svaret greit: Øk skattene eller reduser de offentlige utgiftene, alternativt en kombinasjon av begge virkemidlene. I praksis viser det seg langt vanskeligere. Sterke pressgrupper reagerer mot nesten enhver reduksjon i utgiftene, mens forslag om skatteøkninger vekker protester fra mange.

Valg av virkemidler blir ytterligere komplisert når det foreslås reduksjon i skattenivået med den begrunnelsen at dette blant annet vil bidra til å styrke utenriksøkonomien. Denne begrunnelsen er kontraintuitiv og i strid med de enkle lærebokmodellene.

Resonnementet bak den postulerte sammenhengen mellom skattelettelser og bedret utenriksøkonomi er partielt vurdert holdbart nok: reduserte skatter kan bidra til å dempe lønnskravene og dermed bedre den kostnadmessige konkurranseevnen. En slik relasjon er utelatt i de enkleste lærebokmodellene.

Men det kan synes som man overser viktige sammenhenger fra lærebokmodellene: Redusert skatt gir også økt innenlandsk etterspørsel og høyere import. I tillegg kommer at økt etterspørsel i arbeidsmarkedet vil virke i retning av økte lønnskrav.

Den samlede virkningen på lønningene er usikker. Sett over et lengre tidsrom enn ett år vil trolig virkningen via økt etterspørsel dominere. Siden den direkte virkningen av økt etterspørsel og dermed høyere import. I tillegg kommer at økt med stor sannsynlighet virker negativ på utenriksøkonomien.

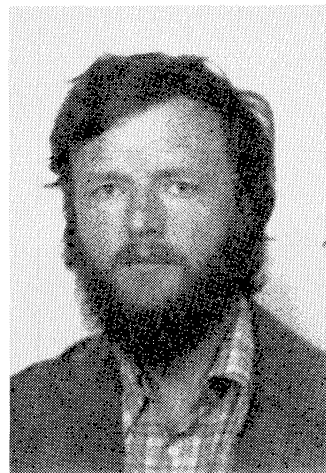
Et sentralt spørsmål er så om etterspørselvirkingen av reduserte skatter blir nøytralisert ved en parallell reduksjon i de offentlige utgiftene. Vil man dempe den innenlandske etterspørselen ytterligere for å fristille ressurser til produksjon i konkurranseutsatte sektorer, vil dette kreve en sterk reduksjon i de offentlige utgiftene om man fortsatt velger å redusere skattene.

Er det parlamentarisk mulig å kombinere et «populært» forslag om skattelettelse med et «upopulært», sterk reduksjon i de offentlige utgiftene? Eller vil vi som tidligere få som resultat av kjøpslåing at skattelettelsene kombineres med økte offentlige utgifter? I så fall bidrar man ikke til en forbedring av utenriksøkonomien, tvert imot.

Redaktøren

Det økonomiske opplegget på kort og mellomlang sikt

Svein Longva

Regjeringen la i september fram stortingsmeldingen «Perspektiver og reformer i den økonomiske politikken», St.meld. nr. 4 (1987-88). Denne er også kalt Perspektivmeldingen.

Perspektivmeldingen inneholder blant annet makroøkonomiske framskrivninger fram til 1991 og 1995. Disse tar utgangspunkt i sentrale forutsetninger i Nasjonalbudsjettet 1988. Et viktig premiss for beregningene i Perspektivmeldingen er at kostnadsveksten i Norge kommer ned på det samme nivået som hos handelspartnerne i løpet av 1988. Med en moderat vekst i oljeprisene viser beregningene at Norge kan oppnå balanse i utenriksøkonomien tidlig på 90-tallet. Analysen avviker således sterkt fra framskrivningene vedlagt Nasjonalbudsjettet 1987.

Regjeringens økonomiske opplegg på kort og mellomlang sikt slik det er presentert i Nasjonalbudsjettet for 1988 og Perspektivmeldingen, drøftes her av tre økonomer.

Bra start, men meget urent farvann og langt fram før vi er i havn

AV
SVEIN LONGVA

St.meld. nr. 4 (1987-88) om perspektiver og reformer i den økonomiske politikken («Perspektivmeldingen») og St.meld. nr. 1 (1987-88) om nasjonalbudsjettet for 1988 («NB 88») ble lagt fram med bare få dagers mellomrom. Det første dokumentet gir en framstilling av de prinsipielle retningslinjer for Regjeringen Harlem Brundtlands økonomiske politikk, mens nasjonalbudsjettet naturlig nok omhandler gjennomføringen av denne politikken på kort sikt. Mye av stoffet og betraktningmåten er kjent fra før, men jeg synes at de to dokumenter som nå er lagt fram, gir en mer balansert og gjennomtenkt

framstilling av problemer og utfordringer enn tidligere. Samlet er meldingene svært omfattende og det er umulig å dekke annet enn enkelte aspekter i en kort kommentar som denne. Sentrale og spennende temaer fra Perspektivmeldingen som reformer i arbeidslivet, distriktspolitikk, miljø- og ressursproblemer, fornyelse av velferdssammenheng og reformer i fordelingspolitikken blir ikke nærmere drøftet nedenfor, ikke fordi dette er mindre viktig, men fordi jeg på disse (og enkelte andre) områder har lite å tilføye.

Perspektivmeldingen har form av et mini-langtidsprogram, selv om Regjeringen distanserer seg noe fra framskrivningene til 1991 og 1995 ved å omtale dem bare som et grunnlag for utformingen av retningslinjer for den økonomiske politikken utarbeidet av Finansdepartementet. Lignende formuleringer ble også brukt om de langsiktige framskrivninger i NB 87. Disse markeringer tyder på

at det er i ferd med å innarbeide seg et noe klarere skille mellom de politiske og de mer faglige deler i dokumenter fra Finansdepartementet.

Framskrivningene i Perspektivmeldingen synes å ha en vesentlig bedre faglig forankring enn de tilsvarende i NB 87. Men heller ikke framskrivningene i Perspektivmeldingen er dokumentert på en tilfredsstillende måte. Det er gjort godt rede for forutsetningene om utviklingen i internasjonale forhold og for størrelser som i mer eller mindre grad er underlagt offentlig styring. Men settet av «forutsetninger» strekkes ut til f.eks. også å omfatte verbale betraktninger om styrket produksjonsgrunnlag og bedret tilpassings- og omstillingsevne, moderasjon ved inntektsoppgjørene og bedring av inntektsdannelsen. Dette betyr at beregningene er basert på løse antakelser om endringer i atferd. Realismen i disse forutsetningene og betydningen av

disse for beregningsresultatene, er det derfor umulig å vurdere. Et neste skritt bør være at den underliggende model spesifiseres, slik som det f.eks. gjøres i de danske finansredegjørelser. Nasjonalbudsjettberegningene for 1987 og 1988 rammes også av den samme kritikk, men her vil det nødvendigvis i noe større grad være innslag av konjunkturelle forhold.

I analysen av betydningen av å bedre effektiviteten og ressursbruken i norsk økonomi i Perspektivmeldingen merkes savnet av solid empirisk baserte likevektsmodeller. Slike modellanalyser ville muliggjort en sterkere fokusering på betydningen av relative vare- og faktorpriser, men det er dessverre ennå et stykke fram til at slikt verktøy er klart til praktisk bruk. Perspektivmeldingen har imidlertid fått en meget god form, med korte poengterte kapitler som kan danne mønster for en lenge tiltrengt «modernisering» av nasjonalbudsjett dokumentet.

* Svein Longva er forskningssjef i Statistisk Sentralbyrå. Han tok sosialøkonomisk embetseksamen i 1967.

Stram finanspolitikk, aktiv inntektspolitikk og tilbudssidetiltak skal løse balanseproblemene

Regjeringen forfølger en to-leddet strategi for å gjen-skape balansen i økonomien ved at det både legges vekt på makroøkonomisk styring, dvs. i hovedsak stram finanspolitikk og aktiv inntektspolitikk, og tilbudssidetiltak, dvs. tiltak med sikte på å bedre effektiviteten og ressursallokeringen i samfunnet. Dette siste er en erkjennelse av at en stram etterspørselsregulering er nødvendig, men langt fra tilstrekkelig. Selve funksjonsmåten til norsk økonomi må endres. I opplegget for 1988 dominerer selvsagt makroperspektivet mens tilbudssidetiltakene, som (i beste fall) vil virke på noe lengre sikt, har fått en bredere plass i Perspektivmeldingen. Med de uklarheter og begrensninger som ligger i at nøkkel-forutsetninger på atferdssiden ikke er dokumentert, synes jeg at beregningene og anslagene i meldingene i hovedsak virker konsistente og realistiske. På noen nøkkel-punkter ligger de nok på den «optimistiske» siden, nullvekst i kommunesektoren i 1988 hører med til disse. Forutsetningene om pris- og kostnadsutviklingen skal jeg komme tilbake til nedenfor.

Regjeringen legger opp til en fortsatt stram etterspørselsregulering. Går det som Regjeringen tror, blir det omtrent nullvekst i innenlandsk bruk av varer og tjenester både i 1988 og de følgende 2-3 år. En stram finanspolitikk (i 1988 basert på skatteskjerpelse) er et viktig ledd i innstramningen, men en antatt vekst i spareraten hos husholdningene (fra et klart negativt nivå) og en opprettholdelse av oljeinvesteringene på ca. 1987-nivå teller kvantitativt mer for etterspørselsutviklingen. Ifølge beregningene når

privat konsum 1986-nivået først i 1991 etter å ha hatt negative vekstrater i 1987 og 1988. Om det er mulig å få til en slik utvikling uten ytterligere tiltak er usikkert. Både konsumutviklingen og investeringsutviklingen i oljevirksomhet kan gå sine egne veier. En beredskapsplan for regulering av konsumkreditter og en effektiv koordeining for oljeinvesteringer er derfor nødvendig.

Nullveksten i innenlandsk etterspørsel gir som en kunne vente, betydelig utslag i importtallene samtidig som eksporten er forutsatt å vokse i takt med den internasjonale markedsutvikling. Kontraktiv politikk reverserer altså i noen grad virkningene av den ekspansive politikken i perioden 1984-1986. Men mens vi i ekspansjonsperioden hadde en betydelig ressursvridning til fordel for skjermede næringer viser tallene for 1987 og 1988 at en tilsvarende vridning til fordel for konkurranseutsatt virksomhet ikke kommer av seg selv. Dette erkjenner Regjeringen og setter sin lit til en kraftig demping i kostnadsveksten og til omstillinger og nyskapninger i næringslivet.

Pris- og lønnsutviklingen er det store usikkerhetsmoment

5 prosent vekst i priser og lønninger er måltallene for 1988. I det private næringsliv innebærer 5 prosent lønnsvekst fra 1987 til 1988 meget små tillegg i 1988 pga. et stort lønnsoverheng. Beregninger foretatt i Statistisk Sentralbyrå tyder på at prisstigningen på 12 måneders-basis kan komme ned på 5 prosent i løpet av 1988, mens nedgangen i lønnsveksten nok vil henge noe etter. Bakgrunnen for at dette kan bli mulig, er at prisimpulsene fra utlandet klart avtar etter hvert som devalueringsvirkningene

svinner hen, samt at arbeidsmarkedet gradvis vil bli noe mindre stramt når virkningen av nullvekst i innenlandsk etterspørsel slår igjennom. Dagens meget stramme arbeidsmarked er i ikke liten grad en følge av arbeidstidsforkortelsen, som ser ut til å ha vært av større omfang og hatt større kostnadsmessige konsekvenser enn først antatt.

Målet i 1988 er å bringe kostnadsutviklingen på linje med våre konkurrentland. Skal balansen i norsk økonomi gjenopprettes må vi imidlertid klart forbedre vår kostnadsmessige posisjon i forhold til utlandet. Både i NB 88 og i Perspektivmeldingen sier Regjeringen at den ikke vil akseptere at «høy arbeidsledighet» skal brukes som et virkemiddel for å oppnå dette. Pris- og kostnadsutviklingen må dempes med andre virkemidler og framskrivningene «illustrerer hva som må oppnås i arbeidslivet av dempet pris- og kostnadsvekst». Regjeringen legger derfor opp til at den generelt stramme økonomiske politikken i 1988 og i årene framover skal suppleres med et inntektspolitisk samarbeid med partene i arbeidslivet.

Dette er ett av de klart «luftige» punkter i opplegget, både for 1988 og senere. Inntektspolitisk samarbeid framstilles som et fundament for den økonomiske politikken, men det er svært uklart hva som konkret legges i begrepet. Målet for inntektspolitikken er å oppnå en utvikling i lønninger og priser som samsvarer med eller understøtter realøkonomiske og fordelingsmessige mål, uten å gå veien om markedsmessig tilpassing eller direkte regulering. Dette betyr at en aktiv inntektspolitikk tar sikte på å endre dagens system for pris- og lønnsdannelse. Regjeringen er imidlertid svært taus

om sine tanker her. Den lave veksten i innenlandsk etterspørsel Regjeringen legger opp til vil imidlertid gradvis måtte gi et betydelig slakkere arbeidsmarked fram til begynnelsen av 1990-tallet. Det er sannsynlig at det vil bli høyere arbeidsløshetstall enn de 2,5 prosent som angir «hovedkursen» for norsk økonomi i Statistisk Sentralbyrås makromodeller, med parallell kostnadsutvikling i Norge og hos våre handelspartnere. Det synes derfor som om Regjeringen enten fortsatt ikke har en klar oppfatning om hvordan kostnadsproblemet skal løses eller akter å ri begge hester.

Valuta- og rentepolitikken er fortsatt problemområder

En forutsetning for bedre styring av pris- og inntektsdannelsen er en utvetydig fasthet i valutakurspolitikken. På bakgrunn av Norges dårlige rykte gjennom de siste 10 år på dette feltet, er det derfor uheldig å framstille devalueringen i 1986 som et bevisst ledd i en økonomisk-politisk strategi. Uttalelsen i NB 88 om at den kostnadsmessige konkurranseevnen for industrien hadde blitt svekket med ytterligere 8-10 prosent 1986 og 1987 uten devalueringen står dessuten saklig svakt og er psykologisk uheldig. I Perspektivmeldingen s. 11 settes det hele på plass når det pekes på at «En politikk som innebærer stadige devalueringer kan ikke sikre konkurranseevnen på lang sikt».

I den stadig pågående rentedebatt står også hensynet til valutakursen og pris- og kostnadsutviklingen sentralt. Lykkes vi i å bringe pris- og kostnadsveksten under kontroll og å overbevise det internasjonale valutamarkedet om at vi står fast ved kronekursen, noe som er to sider av samme sak, faller både be-

hovet og muligheten for et høyt norsk rentenivå bort. Med full tillit til kronekursen er den nødvendige renteforskjellen mellom Norge og utlandet for å finansiere driftsunderskuddet forholdsvis beskjeden.

Rentepolitikken som et virkemiddel i valutapolitikken oppsto som en følge av dereguleringen av kredittmarkedet i løpet av første halvdel av 80-årene. Liberaliseringen på kredittmarkedet var ment som et viktig ledd i markedstilpassingen av norsk økonomi. Formålet var å oppnå større konkurranse mellom finansinstitusjonene og bedre den samfunnsøkonomisk kapitalallokering, altså et formål i tråd med målsettingen om å bedre effektiviteten og ressursbruken i norsk økonomi. I NB 88 omtales disse aspekter ved liberaliseringen svært lite og meldingen «Perspektiver og reformer i den økonomiske politikken» forbigår denne kanskje viktigste reformen i den økonomiske politikken i de senere år i full taushet. Dette er bemerkelsesverdig, men kanskje ikke overraskende. Dereguleringen kom på et meget uheldig tidspunkt, nemlig i starten av et konjunkturoppsving. Skattesystemets uheldige allokeringsmessige og fordelingsmessige aspekter ble forsterket, reformen synes å ha vært dårlig planlagt og gjennomtenkt rent kontrollmessig og administrativt og, ikke minst, den medvirket i sterk grad til de ubalanserte norske økonomi nå sliter med gjennomfallet i husholdningenes sparerate og et høyt rentenivå. Foreløpig er det først og fremst bankene og finansmeglere som har hatt glede av liberaliseringen, mens folk flest nok føler at de har betalt dyrt for å slippe å stå i kø.

Viktig med reformer i skattesystemet

Med ettertidens nye inn-

sikt ville det vært en vesentlig fordel om reformene i skattesystemet hadde kommet i forkant av kredittliberaliseringen. Reformen i skattesystemet har imidlertid også en selvstendig betydning for arbeidet med å bedre effektiviteten og ressursbruken i norsk økonomi. Skatteomleggingen er dessuten et vesentlig element i fordelingspolitikken og dermed i det inntektspolitiske samarbeidet. Jeg synes det er grunn til å være rimelig fornøyd med tempoet i omleggingen av personbeskatningen, og retningen samsvarer i alle fall med det som det har vært relativt bred enighet om lenge. Reduksjon i marginalskatten for høyere inntekter og utjevning av rente etter skatt mellom ulike inntektsnivåer kommer klart på pluss-siden.

Et problem med omleggingen av personbeskatningen er imidlertid at andre skjevheter i skattesystemet kan bli forsterket. På fordelingssiden gjelder dette forholdet mellom beskatning av lønnstakere og selvstendig næringsdrivende. Den nesten illusoriske beskatning av realkapital, medregnet boligkapital, og de store forskjeller i beskatning av ulike former for kapitalinntekter innbærer dessuten at skattereformen er svært partiell. Sett i relasjon til målsettingen om å bedre effektiviteten og ressursbruken i norsk økonomi er skattesystemets virkninger på de relative priser på arbeidskraft og ulike former for kapital helt sentrale. I Perspektivmeldingen annonseres det en utredning av drifts- og kapitalbeskatningen. Svakheterne ved dagens system er imidlertid så åpenbare og virkningene på ressursallokeringen og effektiviteten så store at reformer som først kan gjøres gjeldende fra tidlig på 90-tallet ikke duger.

Fortsatt mye snakk og lite handling når det gjelder næringsstøtten

I perspektivmeldingen er det en interessant drøfting av behovet for en effektivisering av næringsstøtten og an næringsstøttens rolle i distriktpolitikken. Næringsstøtten har selvsagt betydning både for effektiviteten i ressursallokeringen, og dermed for produksjonsgrunnlaget, og for distriktsutviklingen og inntektsfordelingen. Dessuten har næringsstøtten stor betydning for skattenivået ved at uttellingene på budsjettet utgjorde 16,5 milliarder i 1986, eller vel 3 prosent av BNP. Regjeringen tar sikte på å redusere omfanget av næringsstøtten samtidig som den gjøres mer distriktsorientert og mindre rettet mot bestemte næringer og bedrifter. Dette er i samsvar med f.eks. anbefalingene fra Bygdeutvalget. I NB 88 legges det fram enkelte forslag i tråd med dette, men alt i alt er framrykkingen meget forsiktig. Større dristighet vil bli helt nødvendig hvis Regjeringen skal lykkes med sin mer langsiktige strategi.

Både i Perspektivmeldingen og i NB 88 fokuseres det hovedsakelig på den næringsstøtten som registreres som bevilgninger over offentlige budsjetter. Dette er en uheldig vektlegging i forhold til de endringer som må til for å få til en effektivisering av norsk næringsliv. De mange og trolig kvantitativt minst like viktige skjulte støtteordninger glimrer i stor grad ved sitt fravær i NB 88 og, særlig skuffende, i Perspektivmeldingen. Jeg tenker f.eks. på de ofte svært omfattende former for skjermingsstøtte ved importreguleringer og ved anbudspreferanser i offentlig forvaltning og i oljevirksomheten. Et annet eksempel er samferdselssektoren. Endelig har vi grunnrente-

overføringene til kraftkrevende industri gjennom prisdiskrimineringen i kraftmarkedet. Justering av elektrisitetsavgiften er positiv, men bare et lite skritt i riktig retning. Skal norsk økonomi restruktureres og gis grunnlag for ny vekst må disse spørsmål opp på dagsorden, særlig i slike prinsipielt inrettede dokumenter som Perspektivmeldingen. Erfaringene fra den pågående debatten om kraftpriser viser behovet for større klarhet på dette området, ikke minst med sikte på å sørge for samfunnsøkonomisk riktige priser for naturgass brukt til elektrisitetsproduksjon. Den ensidige fokusering på poster som viser seg på utgiftssiden i offentlige budsjetter, kan gi inntrykk av at det realøkonomiske utgangspunkt for reformer i den økonomiske politikken ikke er tillagt stor nok vekt.

Større vekt på effektivitet i skjermet sektor

I Perspektivmeldingen legges det, med rette, stor vekt på betydningen av en effektiv skjermet sektor. Dette har lenge vært et forsømt område for økonomisk politikk og debatt, selv om poenget ble godt belyst i NOU 1983:37, Perspektivberegninger for norsk økonomi til år 2000. En effektiv skjermet sektor er helt avgjørende for konkurranseevnen til konkurranseutsatt virksomhet. Den ensidige fokuseringen på RLPE (relative lønnskostnader pr. bruttoproduktenhet i industrien) som mål for Norges konkurranseevne bør dessuten nå være historie etter at omtalen av utviklingen i konkurranseevnen har blitt omlagt og betydelig nyanisert i NB 88.

Er vi på rett vei?

NB 88 er et skritt i riktig retning. Regjeringen forsøker gradvis å gjenopprette den økonomiske balansen.

En slik skritt for skritt politikk krever vilje til samarbeid og moderasjon fra partene i arbeids- og næringsliv. Blir kriseforståelsen og viljen til samarbeid for dårlig er Norge raskt ute i et uføre med nye devalueringer og behov for mer drastiske tiltak enn de som nå er lagt på bordet.

Hvis vi fører en stram økonomisk politikk, lykkes i inntektspolitikken og klarer å bedre effektiviteten og ressursbruken, spår Finansdepartementet at vi får balanse på driftsregnskapet midt på 1990-tallet. Nettogjelden overfor utlandet vil ligge på mellom 25 og 30

pst. av BNP. Dette er basert på at realprisen på olje omtrent holder seg på dagens nivå. Den gjenskapte balansen overfor utlandet er dels en følge av god vekst i konkurranseutsatte næringer utenom olje. Oljeproduksjonen vokser imidlertid enda raskere slik at

oljens relative betydning for norsk eksport tiltar og ikke avtar i forhold til dagens situasjon. Capet mellom det vi bruker og det vi produserer reduseres, men Norge forblir like avhengig av oljeinntektene som før.

Norges Bank er landets sentralbank. Banken har utøvende og rådgivende oppgaver innenfor penge-, kreditt- og valutapolitikken. Den har enerett til å utstede pengesedler og mynter, og utfører oppgaver i betalingsformidlingen. Norges Bank utfører banktjenester for staten og forvalter landets valutareserver.

Norges Bank har omlag 1500 ansatte fordelt på hovedkontoret (inkl. Seddeltrykkeriet) i Oslo, 20 distriktsavdelinger og Den Kongelige Mynt på Kongsberg.

Sivil-/sosialøkonom (MARKEDSOPERATØR)

I Markedsoperasjonsavdelingen, Markedsseksjonen, er det ledig et vikariat som markedsoperatør for en periode av ett år.

Markedsseksjonens arbeidsoppgaver omfatter løpende kontakt med markedsdeltakere og tilrettelegging av Norges Banks transaksjoner i

- det innenlandske penge- og obligasjonsmarked, som ledd i gjennomføringen av myndighetenes penge- og kredittpolitikk. Norges Bank er «market maker» i statssertifikater og statsobligasjoner
- valutamarkedet, som ledd i valutakursstyringen
- internasjonale kapitalmarkeder, som ledd i forvaltningen av Norges Banks valuta-reserver.

Arbeidsoppgavene omfatter også analyser av de ulike markedene og Norges Banks egne operasjoner. Seksjonen er for tiden delt inn i to grupper, én for operasjoner i det innenlandske marked og valutamarkedet, og én for valutaplasseringer.

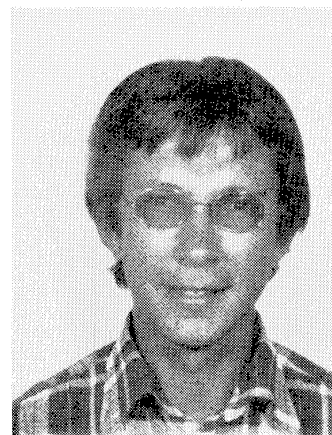
For vikariatet kreves høyere økonomisk utdanning (sosial-/sivil-/bankøkonom eller tilsvarende), gode analytiske evner, god skriftlig og muntlig framstillingsevne, samt gode språkkunnskaper. Erfaring fra offentlig forvaltning, finansinstitusjoner eller liknende vil være en fordel. Nyutdannede kandidater kan også søke.

Nærmere opplysninger om vikariatet kan fås ved henvendelse til kontorsjef Brynjulv Vollan, tlf. (02) 31 62 18, eller kontorsjef Bjørn Taraldsen, tlf. (02) 36 19 58.

Søknad vedlagt kopier av vitnemål og attester sendes Norges Bank, Personalseksjonen, Postboks 1179 Sentrum, 0107 Oslo 1, innen 1. desember 1987.

NORGES BANK

Det makroøkonomiske opplegg krever bedre mikroøkonomiske analyser

Jørn Rattsø

Den makroøkonomiske politikk er i stor grad basert på mikroøkonomiske tiltak: Pris- og lønnsdannelse, såkalte tilbudssidetiltak osv. Det er grunn til å diskutere de mikroøkonomiske forutsetninger. For de konkurranseutsatte næringer er opplegget basert på elastisitets-optimisme, – noen prosent endringer i lønnsvekst skal bety mye for produksjonen. Det er tvilsomt om kapitalintensive næringer reagerer sterkt på lønnsutviklingen. For framtida bør nasjonalbudsjettene gi bedre diskusjon av det mikroøkonomiske grunnlag.

AV
JØRN RATTSØ*

En vurdering av nasjonalbudsjettets innpassing i det kortsiktige konjunkturforløp skal vi la ligge i denne kommentaren. Det gjelder også aktuelle anslag, som husholdningenes sparerate, lønnsoverhenget osv. Andre kan bedømme det bedre. Vi kan derfor konsentrere oss om de underliggende faktorer.

Er vi inne i et makroøkonomisk regimeskifte?

Det kreves en situasjonsanalyse for å ha et grunnlag for å diskutere handlingsvalgene. Beskrivelsen av den økonomiske utvikling er blitt stadig bedre, ikke minst etter at Økonomiavdelingen i Finansdepartementet oppdaget muligheten til å bruke figurer. I Nasjonalbudsjettet med vedlegg er det mye informasjon om norsk økonomi. Selv om framstillinga i teksten gir et farget bilde. Det bringer imidlertid fram lite

stoff om hva slags forståelse av hvordan økonomien fungerer som ligger bak. Perspektivmeldinga mangler fullstendig slikt stoff.

En situasjonsanalyse skal gi kunnskap om hvordan de økonomiske resultater er blitt generert og en vurdering av aktuelle styringsproblemer ut fra det. Noe av det spennende i norsk økonomi er vel at funksjonsmåten synes å være endret i de senere år. Spesielt gjelder dette på kredittmarkedet. Liberalisering av markedet og internasjonalisering av den norske krone har endret sammenhenger og dermed virkningen av virkemidler. Nasjonalbudsjettet gir liten forståelse av hvordan endringene har virket. Den beste framstilling jeg har funnet om disse forhold i offentlige dokumenter er faktisk i en stortingsmelding om oljevirksomheten. (St.meld. nr. 32 1984-85 'Om petroleumsvirksomhetens framtid', avsnitt 6.5.2.)

Vi kan kanskje si at vi er inne i et regimeskifte i den makroøkonomiske politikk. Det burde legges grunnlag for en offentlig diskusjon om det. Det er uklart hvordan myndighetene vil disponere virkemidler i forhold til mål-

settinger. Internasjonaliseringen av kronen kan begrense mulighetene til en selvstendig innenlandsk pengepolitikk ved fast valutakurs. Pengepolitikken brukes til å stabilisere eller forsvare valutakursen. Hvis finanspolitikken da rettes mot å sikre balanse i utenriksøkonomien ved et passe etterspørselsnivå, vil det være lite plass igjen til makroinnrettet sysselsettingspolitikk. Fordelene ved en slik 'non-accommodation' er at aktørene i lønnsdannelsen på en måte får stort ansvar for sysselsettingen. Men vil disse aktørene opptre koordinert for å ta kollektivt hensyn til slikt? Det blir spennende å se hvordan regimet fungerer ved konjunkturedgang.

Av og til kan det virke som at man legger opp til enda mindre styring enn dette. Finanspolitikken synes å være bundet opp i ideologiske betraktninger om skattenivå og utgiftsnivå. Jfr. diskusjonen de senere år om medkonjunkturpolitikk. Hva gjenstår av makropolitikken da? Etter mitt skjønn har det politiske miljø særdeles godt av å få et realistisk forhold til hva som kan oppnås i stabiliseringspolitikken. I den poli-

tiske debatten kan man av og til få inntrykk av at internasjonale konjunkturer fastlegges i det norske regjeringsbygget.

Overgang til mikroøkonomiske virkemidler i den makroøkonomiske politikk

Mye av det makroøkonomiske opplegg for 1987 må sies å være basert på mikroøkonomisk politikk. Det gjelder det inntektspolitiske samarbeidet for å dempe pris- og kostnadsveksten og ulike elementer i det som ofte kalles tilbudssidepolitikk, som nærings- og strukturpolitikk og arbeidsmarkedspolitikken. Det er vanskelig å vurdere de mikroøkonomiske aspekter fordi det ikke er gitt noen klar framstilling av hvordan de virker.

Ønsket om lav lønnsvekst er greit nok, knyttet til konkurranseutsatte næringers situasjon og inflasjonen. Og det er først og fremst politisk håndverk som kan sikre det. Det er imidlertid en rekke relevante spørsmål å stille om lønnsdannelsen. Lønnsforskjellene har økt betydelig de senere år, og tildels synes det som at myndighetene har ønsket det. Slik lønnsdifferensie-

* Jørn Rattsø er cand.oecon. fra 1978 og er førsteamanuensis ved Institutt for økonomi, Universitetet i Trondheim.

ring gjør det neppe lettere å sikre moderate lønnsoppgjør. Det er heller ikke klart hvordan lønnsdanningen påvirker produktivitetsutviklingen. Lønnsdifferensiering gjør at dårlige bedrifter kan overleve lenger ved å holde lavt lønnsnivå. Mobilitetsproblemene på det norske arbeidsmarkedet er ikke bare et lønns-spørsmål.

Det økonomiske opplegget baseres fortsatt hovedsaklig på konkurranseevetan-kegangen, – det er lønnsdanninga som er avgjørende for de konkurranseutsatte næringers utvikling. Opplegget kan sies å bygge på elastisitetsoptimisme: Noen prosents endringer i lønnsvekst (og rentenivå) skal bety mye for industriproduksjonen. Jeg tror dette er overdrevet. Hvis vi skal ha ny avansert industriproduksjon med moderne teknologi kreves først og fremst investeringer. Det er kapitalintensiv aktivitet og lønnsforholdene betyr relativt lite. Problemet er etter mitt skjønn først og fremst å få allokert investeringer bort fra skjermet virksomhet og over til konkurranseutsatt. Det kan kreves kraftige tak for å få begrenset bygging av bankbygg, varehus, kontorbygg osv. Hvordan skal dette oppnås uten sterkere styring av kreditten?

Det er overraskende at produktivetsproblemene står så lite sentralt. Landet har først og fremst et vekstproblem i en situasjon hvor produktiviteten i fastlands-Norge har årlig vekstrate på ½% mens våre handelspartnere oppnår ca. 2% (og det ikke er en bevisst politikk å holde lav vekst, eller er det det?). Såkalt tilbuds-sidepolitikk skal formodentlig hjelpe på produktiviteten. Men det er ikke gjort rede for hvordan denne virker. De generelle signaler er oppsummert i kap. 3 i Perspektivmeldingen.

Dokumentenes behand-

ling av dette er noe forskjellig for privat og offentlig sektor. For privat sektor kan vi si at det mangler en analyse av faktorer som påvirker produktiviteten, men i det økonomiske opplegg er det enkelte elementer som er viktige. Reduserte nærings subsidier, stram linje overfor statsbedriftene og endringene i elektrisitetsavgiften peker i riktig retning. Disse forslag er kanskje de mest positive ved hele opplegget. Men hardere medisin er nødvendig. Hvis myndighetene ikke får til omstillinger i en situasjon med overfull sysselsetting, når skal de da makte det? For offentlig sektor er analysen bedre, ved utredningen «Den nye staten» som er vedlagt Perspektivmeldinga. Men det økonomiske opplegg inneholder få konkrete forslag til bedre ressursutnyttelse i offentlig virksomhet.

Mellomlang sikt

I et eget vedlegg i Perspektivmeldinga gis en makroøkonomisk framskrivning til 1991 og 1995. Disse beregningene har en litt spesiell karakter. Det er ikke en prognose, som privat sektor kunne forholde seg til. Det er heller ikke en planlagt utvikling som regjeringen stiller seg bak. I Nasjonalbudsjettet (avsn. 1.12.6) lanseres framskrivningen som en illustrasjon av hva som må oppnås av dempet pris- og inntektsvekst for å få en tilfredsstillende utvikling i utenriksøkonomien. Det forutsettes at lønnskostnadsveksten kommer ned på samme nivå som hos handelspartnerne i løpet av 1988. Det er absolutt en interessant tilnær-mingsmåte. Og de viser at omstendighetene må bli særdeles gunstige også for andre variable. På den andre siden er det forutsatt en nokså forsiktig utvikling i oljeprisene. Det ligger elastisitetsoptimisme bak beregningene, – at lønns-

kostnadsveksten betyr mye for aktivitetsnivået i konkurranseutsatt industri. Det må være viktig å få avklart grunnlaget for denne forutsetningen. Spesielt på mellomlang sikt er antagelsene om mikroøkonomisk tilpasning viktig.

Det økonomiske opplegget skal settes i et mellomlangsigte perspektiv ved Perspektivmeldinga, men det er uklart hva som er formålet med dokumentet. Først og fremst er det en beskrivelse av hva statsadministrasjonen arbeider med for tiden. Den gir et sammendrag av en rekke offentlige utredninger og stortingsmeldinger som er lagt fram. Arbeidstidsutvalget, Bygdeutvalget og utredningen «Den nye staten» har gitt viktige input, sammen med en rekke andre offentlige utredninger (f.eks. trygdefinansiering, eksportfremmende tiltak) og meldinger (f.eks. om finansmarkedet, flyrutekon-sesjoner, høyere utdanning osv.). Det er mulig det gis signaler om framtidige beslutninger i dette stoffet, men det virker ikke slik. I allefall må man være drevet i de indre sirkler for å oppdage det.

Det gjenstår et spørsmål om hva slags funksjon slike dokumenter skal ha. I en situasjon hvor tyngdepunktet i den økonomiske styringen flyttes fra makro til mikro, vil planlegging for mellomlang sikt få økt betydning. Det er viktig med en gjennomgang av hvordan ulike offentlige ordninger påvirker insentivene i privat sektor. Og det er en utfordring å forbedre insentivene overfor de mange offentlige institusjoner og organer. Vi skal kort ta for oss ett område hvor statlig koordinering og insentiver er av betydning.

Samspeilet mellom statlige organer og kommuner.

Kommunene har en viss betydning i økonomien,

med inntekter i 1987 på over 100 milliarder kr. Overføringsordningene til kommunene er blitt betydelig rasjonalisert i og med det nye inntektssystemet. Det gir staten en ny rolle overfor kommunene, et stort antall virkemidler forsvant når de mange særtilskudd ble eliminert. De mange statlige organer som er involvert i kommunesektoren må tilpasse seg de nye spilleregler. Perspektivmeldinga kommer aldri i nærheten av en slik problemstilling. Mangelen på avklaring gjør at inntektssystemet brukes slik at det gir uklare signaler og uklare ansvarsforhold. Det heter i Nasjonalbudsjettet at «i det økonomiske opplegget for kommunene er det lagt vekt på å prioritere formål som helse- og sosialtjeneste og drift og utbygging av barnehager og fritidshjem» (s. 7). Finansministeren har gjentatt dette flere ganger. Men prinsippet i inntektssystemet er jo at kommunene disponerer sine midler fritt. Det som skjer er at det skapes betydelige utgiftsforventninger, særlig i helse- og sosialtjenesten.

Staten kan ikke lenger påvirke kommunenes handlinger gjennom overføringene. Men staten kan påvirke fordelingen av penger mellom kommunene. Ved å legge større vekt på kriterier som er relevant for helse- og sosialtjenesten, vil f.eks. kommuner med særlig gammel befolkning få mer penger. Det er det regjeringen mener når den sier at den har prioritert helse- og sosialtjenesten. Men ikke engang dette er tilfelle for 1988. På grunn av inntektsgarantien og sykehjemsgarantien er inntektsfordelingen mellom kommunene stort sett låst fast mellom 1987 og 1988. I sannhet er det forvirrende å blande sammen beregningene av tilskuddene på denne måten og et politisk signal om satsing på helse-

og sosialtjenesten. En politisk oppfordring til kommunene om å satse på helse- og sosialtjenesten kan ytres uten å rote med bokføringen.

Endelig er det et problem at konkurransen om å vise store «sektortilskudd» til kommunene mellom ulike departementer øker overføringenes betydning for kommunenes inntekter og gir mindre plass for skatteutjevning. I år ble det innført en avgift til folketrygden som kan brukes til å regulere kommunenes (netto)- inntekt for å gi plass til skatteutjevning. Den kan ha en viss stabiliseringspolitisk funksjon, men løser ikke det underliggende problem med økende overføringsandel i inntektene. Hvis kommunalt ansvar for økonomien skal forsterkes, bør de lokalt baserte inntekter få økt betydning.

Statens håndtering av

kommunene i stabiliseringspolitikken kan også forbedres. Verst i så måte var hendelsene i juni i år. Som innstramningstiltak ble det vedtatt at en del av tilskuddene til en gruppe kommuner (ca. 300 mill. kr.) ikke skulle utbetales, men settes på sperret, rentebærende konto i Norges Bank. Forutsetningen var at kommunene skulle «få tilbake» pengene når de økonomiske forhold tilsier det. Slike ordninger hører hjemme i 'bananrepublikker' og ikke i et land med ordnede forhold. Stortinget har ansvaret for tøvet.

Anslagene for kommunalt konsum og investeringer har ikke vært godt fundert. I NB for 1987 var kommunale investeringer antatt å få en volumvekst på 5,5 %, mens man nå antar at de blir 12%. Det representerer et styringsproblem først og fremst fordi analysegrunn-

laget for å forutsi slike størrelser er for dårlig. Opplegget overfor kommunene i 1988 må vel karakteriseres som ekspansivt, gitt de økonomiske forutsetninger. Det har vært interessant å notere i debatten at Norske Kommuners Sentralforbund er kommet blant de sterkeste pressgrupper for høyere skattenivå ved sine krav om høyere kommuneaktivitet i alle situasjoner.

Avslutning

Funksjonsmåten til den norske økonomien er blitt betydelig endret i de senere år – særlig som følge av kredittmarkedsutviklingen. Tradisjonelle makroøkonomiske virkemidler virker annerledes enn før. Det ville vært interessant med en diskusjon om handlingsvalgene i de makroøkonomiske politikktutforming. Mikroøkonomiske til-

tak synes å spille en stadig større rolle i den kortsiktige politikk. Det krever mer kunnskap om hvordan mikroøkonomisk tilpasning foregår. Opplegget for 1988 er basert på relativt spesielle forutsetninger om hvordan konkurranseutsatte næringer reagerer på omgivelsene. De økonomiske forhold er en utfordring til myndighetene, både for å analysere situasjonen og for å legge grunnlaget for den offentlige debatt. De framtidige nasjonalbudsjett bør gi oss bedre forståelse for hvordan virkemiddelbruken påvirker mikrotilpasningen. Og kanskje makroplanleggingen kan få en renesanse ved å ta alvorlig de insentivproblemer det offentlige står midt oppe i. De politiske signaler fra velgerfolket må vel tolkes slik at det er grunn til det.

AUST-AGDER FYLKESKOMMUNE

KONSULENT

Ved Aust-Agder fylkeskommune, Utbyggingsavdelingen, er det ledig stilling som konsulent. Det søkes etter sosialøkonom, siviløkonom, bedriftsøkonom eller person med tilsvarende utdanning.

Arbeidet vil vesentlig bestå i saksbehandling i forbindelse med søknader til Distriktenes utbyggingsfond og annet utredningsarbeid.

Fylkeskommunen har relativt få kvinnelige saksbehandlere, og en vil derfor spesielt oppfordre kvinner til å søke stillingen.

Lønn i l.tr. 21-24 for tiden kr. 147 705 – 169 940,-. Stillingen er innlemmet i Kommunal Landspensjonskasse.

Arbeidstakere ansettes i fylkeskommunen på de vilkår som til enhver tid fremgår av gjeldende lover, reglement og tariffavtaler.

Søknad med

kopier av vitnemål og attester sendes

AUST-AGDER FYLKESKOMMUNE,

Utbyggingsavdelingen, Fylkehuset, 4800 Arendal,
innen 30. november 1987.

En krevende strategi

Regjeringen har som strategi ved en gradvis tilstramning å oppnå balanse i økonomien i begynnelsen av 1990-årene, samtidig som avhengigheten av oljesektoren begrenses. Dette er en krevende strategi, og det kan reises spørsmål om man har midler til å gjennomføre den. Alternativet ville være å gjennomføre tilstramningen over kortere tid, og derved også raskere kunne få frigjort ressurser for overføring til konkurranseutsatte næringer. Spørsmålet er altså om man ikke heller burde ha satset på en «hestekur», heller enn å forsøke å gjøre pasienten frisk ved en kur som skal vare i 4-5 år.

AV
EINAR FORSBAK*

Når regjeringen har valgt en slik gradvis tilstramning, beror det tydeligvis på at man derved mener å kunne begrense økningen i arbeidsledigheten, men det har trolig også sammenheng med at det neppe er politisk grunnlag for en mer hardhendt tilstramningspolitikk. Den strategi man har valgt, krever at både politikerne og partene i arbeidslivet viser stor tålmodighet. I hele perioden fram til 1991 vil det ikke være grunnlag for vekst i reelle inntekter og forbruk. Riktignok legges det opp til en viss nedgang de første par år, slik at man kan få en liten økning mot slutten av perioden. Spørsmålet er imidlertid om det ikke hadde vært bedre å satse maksimalt på «kriseforståelsen» nå, og forsøke å gjennomføre mer hardhendte tilstramningstiltak raskt – heller enn å satse på at man skal klare å opprettholde litt «kriseforståelse» helt fram til 1991.

Den mest håndfaste del av strategien, og som også bør være lettest å gjennomføre, gjelder utbyggings-takten i oljesektoren. Her legges det opp til å følge en

såkalt 25 mrd. kr.-bane, dvs. et investeringsnivå som er noe lavere enn i de nærmest foregående år. Det betyr at en del utbyggingsprosjekter må utsettes til senere i 1990-årene. Denne strategi begrunnes dels ut fra en vurdering av utviklingen på oljemarkedet, men i første rekke ut fra ønsket om å begrense avhengigheten av oljesektoren. Et slikt utbyggings-tempo vil likevel innebære at olje- og gassproduksjonen i første halvdel av 1990-årene vil ligge betydelig over «taket» på 90 mill. tonn, som man snakket så mye om tidligere. En slik regulering av utbyggings-tempoet er selvsagt en forutsetning for å kunne begrense norsk økonomis oljeavhengighet. Det ville være naivt å tro at man kan få overført ressurser til øvrige konkurranseutsatte næringer uten en slik regulering. Man får ikke både i pose og sekk.

En reduksjon i vår oljeavhengighet forutsetter imidlertid også at andre konkurranseutsatte næringer bygges opp. Dette er da også regjeringens mål, men det er heller lite i opplegget som sannsynliggjør at en slik oppbygging vil skje. Dersom man hadde gått inn for en kraftigere finanspolitisk tilstramning, ville det kunne gi grunnlag for en

mer betydelig rentenedgang. Dette kunne vært den stimulans som skal til for å få tilstrekkelige investeringer i konkurranseutsatte næringer. Riktignok gir reformen av personbeskatningen grunnlag for en viss rentenedgang som vil komme bedriftene til gode, men spørsmålet er om ikke renten likevel vil komme til å ligge så høyt at den virker begrensende på investeringene.

Det økonomiske opplegget for 1988

Det økonomiske opplegg for neste år er basert på en forutsetning om at landets disponible realinntekt reduseres med ca. ¼%. Grovt sagt betyr det at en reduksjon i driftsunderskuddet overfor utlandet er avhengig av en reduksjon i innenlandsk etterspørsel. Det er lagt opp til at privat etterspørsel skal reduseres med ca. 1½% eller rundt 5 mrd. kr., mens offentlig bruk av varer og tjenester skal øke med vel 1% eller ca. 1,5 mrd. kr. Det siste betyr at selv om man ikke har noe å disponere utover det vi disponerer i år, legges det likevel opp til at det offentlige skal disponere mer. Sett i forhold til den store ubalansen vi har i økonomien, er dette meget bekymringsfullt, og det gir

Einar Forsbak

grunnlag for å stille spørsmål om viljen til å gjennomføre nødvendige tiltak for å gjenopprette balansen i økonomien.

Et bekymringsfullt trekk ved opplegget og prognosene for neste år er at det forutsettes en fortsatt sysselsetningsvekst på ca. 10 000 personer. Samtidig regner man med mindre nytilgang av arbeidskraft, slik at stramheten i arbeidsmarkedet nesten opprettholdes. Også for 1988 har tydeligvis mye av sysselsetningsveksten sammenheng med arbeidstidsforkortelsen ved årsskiftet 1986/87. Dette er sannelig blitt en kostbar reform for norsk økonomi. Ser vi sysselsetningsprognosen i sammenheng med veksten i offentlig sektor, kommer man fort til at det er i denne sektor sysselsetningsøkningen skjer. I stedet for en overføring av ressurser til konkurranseutsatte næringer, slik den langsiktige strategi går ut på, er jeg redd for at vi i 1988 i stedet får en overføring av ressurser til offentlig sektor.

Den forutsatte stramhet i arbeidsmarkedet neste år gir også grunn til å stille spørsmål om realismen i de anslag på lønnsveksten man opererer med. Dersom arbeidsmarkedet også neste år blir omtrent like stramt som i år, er det vans-

* Einar Forsbak, cand. oecon. fra 1964, er direktør i Sparebankforeningen. sos.øk. nov. 1987.

kelig å se at lønnsglidningen skal kunne bringes ned på et akseptabelt nivå. Dette vil også gjøre inntektsoppgjøret meget vanskelig, og det fører igjen til at målsettingen om å opprettholde konkurranseevnen overfor utlandet, kan bli vanskelig å oppnå.

Anslaget på 5% prisøkning virker imidlertid noenlunde realistisk. Vi er allerede nede på en slik prisstigningstakt, og det er vel ikke mye som taler for at prisstigningen skulle behøve å ta seg opp igjen i det neste året. Dette forutsetter selvsagt at vi ikke får noen ny devaluering. Det er ingenting som tyder på at regjeringen har noen planer om en ny devaluering. Med det press vi har i økonomien, er det ingen ressurser tilgjengelig for å bli fanget opp i eksportindustriene, og det vil derfor ikke være noe poeng i en devaluering.

Finanspolitikken

Det er et stort tankekorst til tross for at underskuddet på stats- og trygdebudsjettet, korrigert for oljeskatter og overføringer fra Norges Bank, har blitt redusert med 20–25 mrd. kr. i løpet av få år, og til tross for at vi i vårt land har bedre balanse i statlige finanser enn de fleste andre land, er tydeligvis finanspolitikken langt fra stram nok. Jeg tror en god del av forklaringen på dette er at virksomheten i oljesektoren virker så ekspansivt på norsk økonomi. Det stilles derfor meget store krav til finanspolitikken for å sikre en rimelig balanse i norsk økonomi.

Når det gjelder budsjettet for 1988, ser det ut til at det som er av tilstramning foretas på skatte- og avgiftssiden. Det hadde vært klart ønskelig med også en tilstramning på utgiftssiden. Budsjettets utgifter øker med knapt 7%, og det skulle bety en reell utgiftsøkning

på ca. 2% neste år, og det er langt mer enn forutsatt vekst i bruttonasjonalproduktet, som bare er anslått til 0,4%, når oljevirkosomhet og sjøfart holdes utenfor. Det er mitt inntrykk at man i fjor gjorde en bedre jobb med utgiftssiden i årets budsjett, og ikke minst gjorde Stortinget en overraskende god jobb med å få begrenset utgiftsøkningen i budsjettet. Kanskje vi kan håpe på at Stortinget i år klarer å begrense statsbudsjettets utgiftsvekst i forhold til regjeringens budsjettforslag.

Ifølge Finansdepartementets beregninger indikerer de aktivitetskorrigerte budsjettallene en tilstramning av finanspolitikken både i 1986 og 1987 i størrelsesorden 1½% av bruttonasjonalproduktet. For 1988 er tilstramningen beregnet til ca. 1% av bruttonasjonalproduktet. Beregningen på grunnlag av aktivitetskorrigerte budsjettall tyder altså på en betydelig tilstramning av finanspolitikken i løpet av disse 3 årene, samtidig som det er vanskelig å se virkningen av dette i økonomien. Det kan derfor være grunn til å sette et spørsmålsteget ved de metoder man benytter og det datagrunnlag man har for disse beregningene.

Skattereformen

Det er meget gledelig at regjeringen i budsjettforslaget for 1988 tar et langt steg i retning av å reformere personbeskatningen. Forslaget synes i all hovedsak å være så vidt mye på linje med den skisse som det ble oppnådd enighet om i Finanskomitéen i vår, at det skulle være gode utsikter for å få det vedtatt i Stortinget. Reformforslaget innebærer at marginals-katten for alle med nettoinntekter over 188 000 kroner, blir på 46,4%. Dette betyr en reduksjon på 20 prosentenheter over 2 år for de som har inntekter

over 340 000 kroner, og en reduksjon på 10 prosentenheter for de som har inntekter rundt 200 000 kroner. Det tas m.a.o. et betydelig skritt i retning av å gjennomføre Finanskomitéens skisse, der de borgerlige partier gikk inn for 40% som øvre grense, og Arbeiderpartiet 36%.

For låntakere med slike inntekter vil betydningen av fradragsretten for renter reduseres vesentlig. Det er grunn til å tro at en relativt stor andel av utestående lån er tatt opp av låntakere med relativt høy inntekt, og at derfor skatteomleggingen vil kunne påvirke låneetterspørselen i betydelig grad, noe som igjen vil kunne gi grunnlag for en viss rentenedgang.

Dersom vi tenker oss at utlånsrenten i løpet av 2-årsperioden 1986–1988 går ned fra 15 til 13%, vil skatteomleggingen likevel føre til at låntaker med inntekter rundt 200 000 kroner vil få økt sin rente etter skatt med ½ prosentenheter. For låntakere med inntekter over 340 000 kr. viser et regnestykke med tilsvarende forutsetninger at renten etter skatt vil gå opp med 2 prosentenheter.

Når det likevel er noe vanskelig å anslå virkningen av skatteomleggingen på låneetterspørselen, har det sammenheng med at låntakere med lav inntekt ikke får noen reduksjon i marginals-katten på nettoinntekt, og derfor vil få en reduksjon i rente etter skatt i takt med en eventuell rentenedgang. I og med at det ikke skjer endringer i bedriftsbeskatningen, vil bedriftene også kunne ha full nytte av en rentenedgang, og det samme vil være tilfelle med kommunene som ikke betaler skatt. Det er likevel grunn til å tro at Finansdepartementet har rett i sin vurdering av at skatteomleggingen totalt sett vil gi grunnlag for en viss rentenedgang. Det kan imid-

lertid også være grunn til å føye til at en sterkere finanspolitisk tilstramning og følgelig mindre stramt arbeidsmarked, ville kunne gi grunnlag for en sterkere rentenedgang.

Det er betydningsfullt at skatteomleggingen også vil redusere marginals-katten regnet av bruttoinntekt (overtidsskatten). Stort sett vil det dreie seg om en reduksjon på ca. 4 prosentenheter. Høyeste marginals-katt på bruttoinntekt blir etter dette 63,2%. Ifølge den skisse til skatteomlegging som de borgerlige partier ble enige om i Stortinget i vår, skal overtidsskatten bringes ned i 56,5 % når reformen er endelig gjennomført. Arbeiderpartiet gikk inn for en øvre grense på 59,5%.

Ved siden av at skattereformen gir sterkt reduserte marginals-katter på nettoinntekt, og derved sannsynligvis gir grunnlag for en viss rentenedgang, er det også viktig at marginals-kattene på nettoinntekt gjøres mindre avhengig av inntekt. Det betyr at rente etter skatt blir langt mer lik for låntakere med ulik inntekt enn tidligere. Ett av de krav som bør stilles til et effektivt kredittmarked, er at låntakerne, og også de som plasserer penger, blir stilt overfor mest mulig like renter etter skatt. Ved den foreslåtte skatteomlegging tar man et langt skritt i retning av å oppfylle dette krav til et effektivt kredittmarked. En annen side av samme sak er at rentepolitikken nå vil bli mer effektiv. En viss renteendring vil gi seg sterke utslag i låneetterspørselen, fordi renten etter skatt blir sterkere påvirket.

En bekymringsfull side ved utviklingen i norsk økonomi de siste årene, er en kraftig reduksjon i den personlige sparing. Beregninger tyder på at den personlige sparerate i 1986 var helt nede i – 5%. Denne

utvikling har i betydelig grad sammenheng med liberaliseringen på kredittmarkedet, og at så mange har funnet det formålstjenlig å lånefinansiere forbruk. Det har imidlertid også sammenheng med at avkastningen etter skatt på de fleste former for finanssparing har vært negativ. Skattemleggingen med reduksjon i marginalsatten på nettoinntekt, innebærer at vi nå sannsynligvis vil få en viss positiv avkastning etter skatt på de fleste spareformer.

Det kan likevel være grunn til å reise spørsmål om dette vil være tilstrekkelig til å snu den negative utvikling, og i denne forbindelse er det betenkelig at man legger opp til å begrense skattefordelen ved SMS kraftig. I det sosialøkonomiske fagmiljø er det tydeligvis stor skepsis til effekten av de sparestimulerende ordninger. Det vises bl.a. til mulighetene for å lånefinansiere disse plasseringene. Jeg tror at man undervurderer det viktige forhold at SMS-ordningen innebærer en 10 års kontraktsparing, og det er lite som tyder på at lånefinansieringen av SMS-innskudd i praksis er særlig utbredt.

Kredittpolitikken

En meget viktig reform som annonseres i forbindelse med nasjonalbudsjettet, men som kanskje ikke har vært særlig påaktig utenom fagmiljøene, er at regjeringen har valgt å sløyfe kredittbudsjettet. I stedet nøyer man seg med å fastsette et styringsintervall for samlet innenlandsk kreditttilførsel på 50-75 mrd. kr.

Kredittbudsjettet kan nærmest betraktes som en overlevning fra regulerings-

politikken tid. Opprinnelig dannet det grunnlag for en rekke direkte reguleringer på kredittmarkedet. Fram til midten av 1960-årene var disse reguleringene basert på forståelser mellom myndighetene og kredittinstitusjonene. Etter at vi fikk kredittloven, har man brukt de ulike virkemidler som loven hjemler, til å forsøke å realisere kredittbudsjettets måltall.

I løpet av 1980-årene er kredittpolitikken blitt mer og mer markedsorientert, og renten har i stor grad overtatt den rolle som kredittlovens virkemidler tidligere hadde. Man har likevel fortsatt å presentere kredittbudsjettet, og fortsatt å vurdere den faktiske utvikling mot kredittbudsjettets tall. I realiteten har imidlertid kredittbudsjettet spilt en stadig mindre betydningsfull rolle.

I fagmiljøene har det lenge vært en sterk kritisk holdning til kredittbudsjetteringen, bl.a. fordi det teoretiske grunnlag for å stille opp et kredittbudsjett har vært svært tynt. Opprinnelig var idéen at man med utgangspunkt i anslag på bruttoinvesteringene for kommende år, mente at det var mulig å beregne hvor mye kreditt som trengtes for å finansiere disse, og ut fra disse beregninger sette rammer på kreditttilførselen. Det var flere problemer med dette. Man overså at kreditt også benyttes til å finansiere privat forbruk, og ikke minst til finansplasseringer. Derfor vil det langt fra være noen entydig sammenheng mellom størrelsen på bruttoinvesteringene og behovet for kreditttilførsel. Fordelen ved kredittbudsjetteringen har ligget i at man via økosirkssammenhengene har hatt en viss konsistenssjekk på

opplegget, tilsvarende det man har ved modiskjørningene på nasjonalbudsjettet. I perioder har det imidlertid vært en tendens til kanskje å glemme at økosirkulasjoner aldri kan erstatte adferdsrelasjoner. Skal man stille opp et kredittbudsjett, må man ha visse oppfatninger om hvorledes sammenhengene er mellom realøkonomien og finansøkonomien, og dette har vært kredittbudsjetteringens store dilemma. I praksis har man derfor ofte falt ned på nærmest en trendfremskrivning.

Selv om de ansvarlige i Finansdepartementet og Norges Bank tydeligvis ikke har lagt særlig stor vekt på å styre etter kredittbudsjettets tall de siste årene, har det likevel vært en tendens til at man i media har fokusert på tallene, og benyttet dem som referanseramme for de faktiske tall. Norges Bank har selv lagt opp til dette ved å foreta sammenligninger av faktiske tall med kredittbudsjettet i sine pressemeldinger.

De store overskridelsene som har vært registrert de siste årene, har på politisk hold ofte ført til beskyldninger om uansvarlighet og illojalitet fra bankenes side i forhold til myndighetene. Når kredittbudsjettet nå sløyfes, slipper vi forhåpentlig disse anklagene, og vi slipper å bruke tid og krefter på å forsøke å forklare hvilken rolle kredittbudsjettet egentlig spiller.

Det har de siste årene skjedd en meget interessant endring i vektleggingen på de ulike styringsmål i kredittpolitikken. Det har blitt stadig klarere at det nå er hensynet til valutakursen som er det mest avgjørende. Dersom det oppstår usikkerhet omkring krone-

kursen, vil hensynet til den innenlandske økonomi måtte vike for hensynet til valutabalansen. I praksis betyr dette at man i langt større grad enn tidligere er villig til å bruke renten for å holde valutakursen og unngå stor valutaavgang. Man er tydeligvis også villig til å la en slik renteoppgang få gjennomslag utover pengemarkedet.

Dersom valutakursen over lengre tid er stabil, vil man naturlig nok legge større vekt på innenlandske forhold i utformingen av rente- og kredittpolitikken. Det ser vi et godt eksempel på nå i høst, når det tydeligvis legges opp til å få renten ned, forutsatt da at det ikke oppstår problemer med kronekursen. Det er neppe nå et ønske om å stimulere økonomien som ligger til grunn for denne rentepolitikken, men det er hensynet til inntektsoppgjøret, som er nær forestående. I den aktuelle situasjon synes rentenedgang å kunne spille den samme rolle som skattelettelser tidligere har gjort i forbindelse med inntektsoppgjøret. Arbeidstakerorganisasjonene har nærmest stilt krav om rentenedgang for å moderere sine krav, og regjeringen er tydeligvis innstilt på å imøtekomme disse krav. Når man ser dette i sammenheng med skattereformen, er dette etter min oppfatning en fornuftig linje fra regjeringens side. Siden skattereformen fører til at man kan ha en rentenedgang uten at dette totalt sett fører til lavere lånerente etter skatt, og følgelig neppe stimulerer låneetterspørselen, kan man si at det neppe er noe stort offer for regjeringen å imøtekomme arbeidstakerorganisasjonenes ønsker om rentenedgang.*

* En forutsetning for dette er selvsagt at valutamarkedet roer seg ned igjen.

Kredittilførselen i 1987

Kommentar til analysen i Norges Banks kvartalsrapport nr. 3/87

I Norges Banks konjunkturrapport nr. 3/87 hevdes det at den samlede kredittilførsel hittil i 1987 omlag er på linje med regjeringens opplegg, selvom den innenlandske kredittilførsel er vesentlig større. Finansdepartementet viser også til denne analysen i Nasjonalbudsjettet 1988. Denne konklusjonen trekkes på bakgrunn av at det i 1. halvår i år har funnet sted en stor netto kapitalutgang fra private og kommuner, mens det i kredittopplegget i revidert nasjonalbudsjett var forutsatt en stor kapitalinngang i 1987. Forholdet er imidlertid at den store kapitalutgangen nettopp må sies å skyldes en «for» stor innenlandsk kredittilførsel. Hvis Norges Banks «nye» analysemetode ble brukt på årene 1985 og 1986, ville en måtte ha konkludert med at kredittilførselen disse årene ble omlag som planlagt. Dette viser at Norges Banks analysemetode lett leder til helt gale konklusjoner.

AV
STEINAR JUEL*)

I kvartalsrapport nr. 3/87 analyserer Norges Bank utviklingen i kredittmarkedet i de første 6-7 måneder i 1987. Analysen tar utgangspunkt i de registrerte tall for innenlandsk kredittilførsel, slik tallene vises i bankstatistikken og i Norges Banks kredittindikator. Disse tallene korrigeres så for endringer i såkalte avlastningsforretninger. Disse korreksjonene er basert på anslag bankforeningene har laget på grunnlag av spesialopplysninger fra et utvalg av banker. Videre korrigeres det for den dobbeltføring av lån som oppstår i og med at kredittindikatoren også inneholder de sertifikatlån som bankeide investeringsselskaper har tatt opp i år.

Endelig korrigeres det for endringer i omfanget av ordinær formidlet markeds lån. Etter disse korreksjonene kommer Norges Bank frem til at den innenlandske kredittilførsel i årets syv første måneder

var på 53-55 mrd. kr. og ikke på 65 mrd. kr. som registrert iflg. kredittindikatoren. Dette er likevel like mye som anslått i revidert nasjonalbudsjett for hele 1987.

Som forklaring på den høye innenlandske kredittilførselen viser Norges Bank til at det fra private og kommuner i første halvdel av 1987 har funnet sted en netto kapitalutgang på 13 mrd. kr., mens anslaget i revidert nasjonalbudsjett 1987 var en kapitalinngang på 39 mrd. kr. i hele 1987. I rapporten konkluderes det med følgende:

«Ut fra denne analysen kan det sies at hverken totalutviklingen i kredittilførselen eller samlet valutainngang har avveket vesentlig fra forutsetningen i Revidert nasjonalbudsjett. Analysen understreker betydningen av at man må vurdere utviklingen på de finansielle markeder under ett og være forsiktig med å trekke konklusjoner på bakgrunn av utviklingen i enkelte komponenter, selv om man betrakter en så bred størrelse som den innenlandske kredittindikatoren. Fokusering på delstørrelser i den penge- og kredittpolitiske utvikling

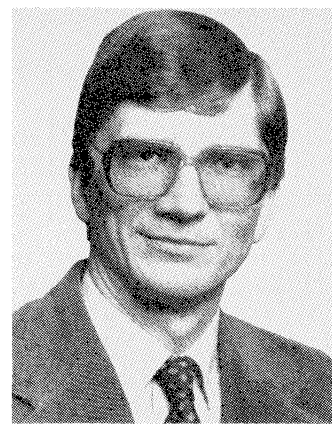
kan lett lede til et fortegnet bilde av situasjonen».

I Nasjonalbudsjettet 1988 baserer Finansdepartementet seg også bl.a. på denne analysen fra Norges Bank.

Det er helt klart nødvendig å korrigere kredittindikatoren for endringer i omfanget av kredittformidling utenom kredittinstitusjonene for at denne skal kunne være en meningsfull indikator. Imidlertid kan det ofte være mer villedende enn veiledende å se på *samlet* kredittilførsel, der kredittilførsel fra utlandet er definert som *netto* kapitalinngang til private og kommuner, når en vurderer den penge- og kredittpolitiske utvikling.

Netto kapitalinngang – innenlandsk kredittilførsel er ikke sammenlignbare størrelser

Utgangspunktet for anslagene i kredittbudsjettet er at private og kommuners antatte «spareunderskudd» (realinvesteringer utover egen sparing) skal finansieres samt at private og kommuner skal gis adgang til å øke sine brutto innenlandske finansielle fordringer f.eks. i takt med veksten i

Steinar Juel

sektorens nominelle inntekter. Kredittbudsjettet behandler imidlertid låneopp- tak og fordringsoppbygging i utlandet på *nettobasis*. Dvs. at et lån fra utlandet på 100 som plasseres som bankinnskudd i utlandet gir null i netto kapitalinngang. Et lån fra en norsk bank på 100 som plasseres som bankinnskudd innenlands blir derimot i kredittbudsjettssammenheng registrert som en kredittilførsel på 100. En slik kredittilførsel regnes som etterspørselsstimulerende fordi en økning i likvide beholdninger representerer kjøpekraft som antas å ville bli brukt senere.

Kredittbudsjettets *netto* behandling av kapitaltransaksjoner overfor utlandet og *bruttobehandling* av innenlandsk kredittilførsel må bygge på en teori om at private og kommuners oppbygging av likvide beholdninger innenlands er etterspørselsstimulerende, mens dette ikke er tilfellet når de samme sektorer øker sine likvide beholdninger i utlandet. Dette er en heller tvilsom teori. Private og kommuners valg mht. om de øker sine likvide beholdninger i utlandet eller innenlands er en

*) Steinar Juel er cand.oecon. fra 1975 og nå direktør i Bankforeningen.

funksjon av bl.a. relative renter og valutakursforventninger. Beholdningene representerer like mye kjøpekraft enten de er plassert innenlands eller i utlandet.

Ronald I. McKinnon drøftet dette spørsmålet bl.a. i en artikkel i *The American Economic Review* i 1982. Hans konklusjon var at land med åpne økonomier og konvertible valutaer ikke bare må legge opp pengepolitikken etter hvordan veksten i innenlandske likvide fordringer utvikler seg, men også ta hensyn til innenlandsk sektors likviditetsoppbygging i utlandet. Publikums etterspørsel etter penger i nasjonal valuta er ustabil, mens verdens etterspørsel etter penger generelt synes relativt stabil (1).

Den diskusjon som McKinnon initierte er blant de forhold som har bidratt til at de toneangivende land i verden i dag i mindre grad bruker innenlandske pengeagregater som styringsmål i pengepolitikken og i større grad bruker valutakursene som styringsmål.

Netto kapitalutgang i første halvår 1987

Norges Bank anslo at private og kommuner hadde en netto kapitalutgang på 13 mrd. kr. i første halvår 1987. Dette stemmer med det senere offentliggjorte utenriksregnskap. Nær 12 mrd. av denne utgangen kom i 2. kvartal, mot bare 1 mrd. i 1. kvartal. Denne store utgangen i 2. kvartal kan ha sammenheng med usikkerhet i forbindelse med den da uavklart regjerings-situasjon.

Utenriksregnskapet for første halvår viser at private og kommuner da hadde netto inngang av langsiktige lån fra utlandet på 1 mrd. kr. Av dette står rederiene for en netto langsiktig kapitalutgang på 1,8 mrd. kr., noe som må sees i sammenheng med deres ut-

flagging av skip. Utenom rederiene hadde private og kommuner en netto langsiktig kapitalinngang på 2,8 mrd. kr. I tillegg kommer økning i lisensierte valutalån fra bankene som det enda ikke foreligger tall for. Det som har forårsaket kapitalutgangen er således kortsiktige kapitaltransaksjoner. Private og kommuner hadde en netto kortsiktig kapitalutgang på 13,9 mrd. kr. i første halvår i år. En del av dette representerer nedbetaling av kortsiktig gjeld i utlandet, men en vesentlig del er økning i likvide fordringer på utlandet.

I tillegg til en økning i likvide beholdninger innenlands på rundt 11 pst. hittil i år, synes således pengepolitikken i Norge bidratt med en sterk vekst i private og kommuners likvide beholdninger i utlandet. Dette er en konklusjon som gir et noe annet bilde av pengepolitikken enn Norges Banks konklusjon om at kreditttilførselen samlet sett ikke har avveket vesentlig fra forutsetningene i Revidert nasjonalbudsjett. Norges Banks konklusjon gir inntrykk av at man har maktet å gjennomføre det stramme kredittopplegget i Revidert nasjonalbudsjett.

Til tross for denne netto kapitalutgangen fra private og kommuner og underskudd på driftsbalansen overfor utlandet, har det i store deler av inneværende år vært et valutaoverskudd i det norske valutamarked. Dette skyldes stor kapitalinngang til bankene som følge av at kunder, særlig kunder som er registrert som utenlandske, netto har solgt store valutabeløp/kjøpt kronebeløp på termin til/fra bankene. Ved en slik tilpasning drar disse kundene nytte av det relativt høye rentenivået i Norge samtidig som de beholder maksimal fleksibilitet mht. raskt å kunne omgjøre sine kronefordringer til valutafordringer hvis det skulle

oppstå tvil om kronens kursutvikling.

Sammensetningen av «kreditttilførselen» i tidligere år.

Årene 1985 og 1986 er tidligere blitt vurdert som år med en alt for ekspansiv kredittpolitikk. Den innenlandske (registrerte) kreditttilførsel ble i disse årene betydelig større enn planlagt. Hvis en imidlertid skulle bruke Norges Banks analysemetode ved å summere sammen innenlandsk kreditttilførsel og netto kapitalinngang fra utlandet til private og kommuner, ville konklusjonen blitt en helt annen.

Tabell 1 viser myndighetenes anslag i hhv. revidert nasjonalbudsjett 1985 og

1986 og de realiserte tall for innenlandsk kreditttilførsel og netto kapitalinngang fra utlandet. I begge årene ble den innenlandske kreditttilførsel omlag det dobbelte av anslaget i Revidert nasjonalbudsjett. Men dette hadde sitt motstykke i en nesten tilsvarende mindre netto kapitalinngang fra utlandet. Samlet «kreditttilførsel» (eksklusive statens lån til Statoil) avvek dermed relativt lite fra anslagene i de respektive reviderte nasjonalbudsjett. Det kan bli interessant å se om Norges Bank og Finansdepartementet på denne bakgrunn vil omskrive sin tidligere dom over gjennomføringen av kredittpolitikken i 1985 og i 1986!

Tabell 1. Anslått og realisert kreditttilførsel

	1985		1986	
	RNB	Realisert	RNB	Realisert
Innenlandsk:	48,5	83,4	47,3	91,9
Netto fra utlandet:	6,7	-16,8	41,0	9,3
Sum.....	55,2	66,6	88,3	101,2

Det er etterhvert blitt en etablert teori at med en gitt fordringsetterspørsel og et gitt «spareunderskudd» hos publikum, vil en «for stor» innenlandsk kreditttilførsel føre til en «for liten» netto kapitalinngang fra utlandet. Adferdsrelasjoner av denne typen er da også bygd inn i de penge- og kredittmodeller Norges Bank har (2). Når sammensetningen av «kreditttilførselen» blir vesentlig annerledes enn antatt, eller planlagt, ved at den innenlandske kreditttilførsel blir «for» stor, skyldes det en for lite stram pengepolitikk innenlands. Dette fører så til at spareunderskuddet øker noe, at etterspørselen etter innenlandske fordringer øker noe og at det blir et større valutaunderskudd (mindre va-

lutaoverskudd) enn på forhånd antatt. I store deler av 1987 har som nevnt stor kortsiktig kapitalinngang til bankene hindret et slikt valutaunderskudd. Når en over lenger tid skal finansiere store underskudd i driftsbalansen overfor utlandet, vil en imidlertid, ved gitt finanspolitikk m.v., være avhengig av å tilpasse pengepolitikken slik at private og kommuners kredittetterspørsel i større grad rettes mot utlandet.

Referanser

- (1) McKinnon, Ronald I. Currency Substitution and instability in the world dollar standard (*American Economic Review* juni 1982).
- (2) Grønvik, Gunvald. Publikums betalingsbalanse overfor utlandet, Arbeidsnotat fra Norges Bank 1984/9.

Aktuell kommentar:

Kraftpriser internasjonalt

Sammenligning av kraftpriser mellom Finland, Norge, Sverige, Frankrike og Canada viser at elektrisk kraft uansett brukerkategori selges billigst i Norge. Prisen den kraftkrevende industri betaler er klart lavere i Norge enn i de andre landene. Betallingsvilligheten for kraft i de fire landene som er undersøkt, indikerer at direkte eksport av kraft kan være et interessant alternativ til innenlands bruk.

AV
TORSTEIN BYE,
STEINAR STRØM OG
INGER ØSTENSEN*

Av flere grunner er det interessant å kjenne til priser på elektrisk kraft i andre land. Norge har allerede import og eksport av tilfeldig kraft til Danmark og Sverige. Bortsett fra i svært tørre år har eksporten vært større enn importen. Norge er altså allerede tilknyttet et internasjonalt marked for elektrisk kraft, selv om det til nå har vært svært begrenset. Begrensningen skyldes vesentlig norske institusjonelle forhold. Det er ikke noe i veien for at markedet kan utvides til også å omfatte fastkraft. Kraftmarkedet er derfor i prinsippet ikke begrenset til innenlandsk tilbud og etterspørsel, og fastsettelse av prisene på elektrisitet innenlands bør ta hensyn til dette forholdet. Hvis Norge produserer billigere kraft enn andre land er det naturlig at denne fordelene ikke bare vurderes som billig innsatsfaktor for norsk industri, men at muligheten for direkte eksport av kraft også tas hensyn til.

I Sosialøkonomen nr. 7 1987 kommenterer Olav Bjerkholt den siste energimeldingen og stiller seg undrende til energimeldingens utsagn om at det er

vanskelig å skaffe tilveie sammenlignbare kraftpriser fra land til land. I den siste energimeldingen, St.meld. nr. 38 (1986-87), heter det: «Tradisjonelt har elprisene i Norge ligget tildels betydelig under prisene i andre land. Det er imidlertid vanskelig å foreta en nøyaktig sammenlikning av elprisene i ulike land». Deretter foretas en skjematisk gjennomgang der konklusjonen er at prisen i Norge er lavere, tildels betydelig lavere enn i andre land. Kraftprisene i alminnelig forsyning i Norge framstår ifølge energimeldingen som tildels svært gunstige. For prisene til kraftkrevende industri er konklusjonen at det er vanskelig å sammenligne mellom land på grunn av spesialkontrakter og rabattordninger. I konklusjonen ligger det også et generelt utsagn om at prisene er lavere i noen navngitte land og høyere i andre.

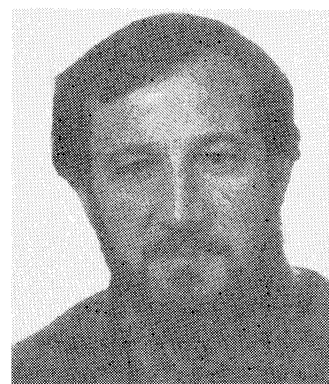
Lavest kraftpriser i Norge

Ved hjelp av offisielle statistikkpublikasjoner fra Sverige, Finland, Frankrike og Canada har vi laget en tabell (Østensen (1987)) som viser prisene på elektrisk kraft til ulike næringer og husholdninger i disse landene, se tabell 1. Denne viser at prisene i 1984 i alle disse landene, som er det siste året det finnes offisielle tall for i alle landene, ligger over prisene i Norge, tildels betydelig over, for alle

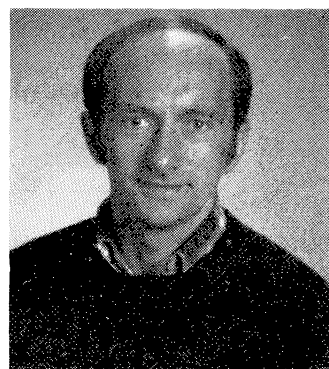
næringer og husholdninger.

Den kraftintensive industrien i disse fire landene betaler fra 2 til 3,5 gang det den norske kraftintensive industrien betaler. For treforedlingssektoren er forskjellene noe mindre. For husholdningssektoren er forskjellene minst mellom Norge og Sverige, om lag 20 prosent, mens den er størst mellom Norge og Frankrike, om lag 130 prosent.

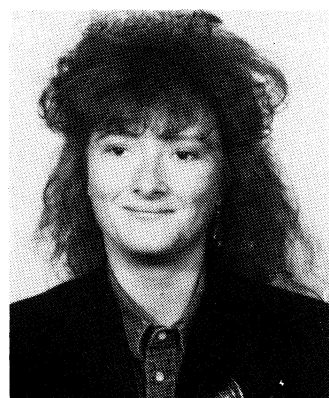
Forskjellene mellom de ulike konsumentene i disse landene varierer også sterkt. I Norge er prisen på kraft til den kraftintensive industrien om lag 30 prosent av prisen til husholdninger. I Sverige, Finland og Canada betaler denne industrien en pris som er mer enn 50 prosent av prisen til husholdningene i disse landene, og i Frankrike er andelen 42 prosent. For tre-

Torstein Bye

Steinar Strøm

Inger Østensen

foredling er forskjellene mindre.

Tabell 1. Kraftpriser i 1984, valutakursomregning med kurser lik gjennomsnitt for 1984. Øre/kWh.

	Norge	Sverige	Finland	Frankrike	Canada
Kraftkrevende					
industri	7,7	17,4	23,5	24,9	15,9
Treforedling . .	11,0	15,8	20,0	-	14,4
Husholdninger .	26,0	31,9	42,7	59,7	30,0
Kraftkrev. i %					
av hush.	29,6	54,5	55,0	41,7	53,0
Treforedl. i %					
av hush.	42,3	49,5	46,8	-	48,0

Sverige: Kraftkrevende industri: Gruver og mineralbrudd, Jern, stål og metallverk. Treforedling: Masse, papir og papirvare.

Finland: Samme som Sverige.

Frankrike: Kraftkrevende industri: Produksjon av halvfabrikata, eks. skatt.

Canada: Kraftkrevende industri: Primary metal and chemicals.

* Torstein Bye er forsker i Statistisk Sentralbyrå, Steinar Strøm er professor ved Sosialøkonomisk institutt, og Inger Østensen er exam. oecon.

I de fire landene som det her presenteres tall for, er det en uttalt målsetting at prisene skal reflektere kostnadene ved å frambringe kraft til de ulike brukerne. I Frankrike har en innført et «peak load pricing» system som gir direkte signal til brukerne om at kraft avhengig av belastningen har ulike anvendelsesverdier. Dette systemet gir en mer effektiv ressursallokering og burde være spesielt interessant for Norge som i tillegg til variasjon over døgnet har ekstremt store variasjoner i uttaket over året.

Direkte eksport av kraft

I Bye og Strøm (1987) ble det vist at en overgang til markedspris for alle brukere i Norge ville medføre en økning i prisen til kraftintensiv industri med om lag 85 prosent. Dette ville bringe disse opp på en kjøperpris på om lag 50 prosent av kjøperprisen til husholdningene i Norge, altså en forskjell som tilsvarer forskjellen i Sverige, Finland og Canada, men noe høyere enn andelen i Frankrike.

I motsetning til hva som hevdes fra enkelte hold i

den norske kraftdebatten viser altså de internasjonale tallene at de norske forbrukerne er bedre stilt enn forbrukerne i andre land. Tallene viser at kraftkrevende industri i Norge står i en særstilling både når det gjelder absolutte priser og relativt til de andre brukerne i landet i forhold til i andre land.

Tallene viser også at betalingsvilligheten for kraft i de fire landene som er undersøkt er høyere enn i Norge. Uten institusjonelle beskrankninger burde det

være interessant å se nærmere på eksport av kraft som et alternativ. Transportkostnadene kan være betydelige før prisen på norsk kraft levert nord-Europa ikke skulle være konkurransedyktig.

REFERANSER:

Torstein Bye og Steinar Strøm (1987): «Kraftpriser og kraftforbruk». Sosialøkonomen nr. 4 1987.

Inger Østensen (1987): «Internasjonale priser på elektrisk kraft». Interne Notater, kommer. Statistisk Sentralbyrå, 1987.

TELEMARK DISTRIKTSHØGSKOLE

Amanuensis i økonomiske fag

Stillinga er knytta til økonomisk/administrativ fagseksjon og er tillagt arbeid med samfunnsøkonomiske emne på revisorstudiet. Undervisninga omfattar m.a. offentlig rekneskap og budsjett, offentlig økonomi og kommunaløkonomiske emne. I tillegg kjem rettleiing av studentar som skriv seminaroppgåver innan fagområdet stillinga dekkjer. Det krevst utdanning som sosialøkonom, siviløkonom eller tilsvarende utdanning. Der er ein føremon med røynsle frå forskning/utgreiingsarbeid og undervisning på fagområda som er nemnde framanfor.

Ved høgskolen er det få kvinner i undervisningsstillingar og kvinner blir oppmoda om å søkje. Det vil bli tilsett kvinne i stillinga, dersom søkjarane står om lag likt når det gjeld kvalifikasjonar.

Interesserte kan få nærare omtale av stillinga og generell orientering om undervisningsstillingar i distriktshøgskolane ved å vende seg til seksjonsleiar Bårtveit eller Dvergsdal, tlf. 03 - 95 02 00.

Stillinga er plassert i lønnssteg 22-29 i statens regulativ (kr. 154 577 - 207 168) avhengig av tidlegare tenestetid. Etter nærare reglar er det høve til å gje 8 års antasert lønnsansiennitet. Etter særskildt vurdering kan det gjevast opprykk til førstemanuensis i lønnssteg 31 (kr. 224 942) og søkjarar kan setje opprykk som vilkår for å ta stillinga.

Søknad med rettkjende avskrifter av vitnemål og attestar og publikasjonar – alle i 4 eksemplar – sender ein til
TELEMARK DISTRIKTSHØGSKOLE,
3800 BØ I TELEMARK

Søknadsfrist 1. desember 1987.

Ved et energipolitisk tidsskille

AV
MAGNUS MYRTVEIT

Olje- og energiminister Arne Øien hadde i Aftenposten, 28. april 1987, en artikkel med overskriften: Energipolitisk tidsskille. I artikkelen heter det bl.a.:

«Hovedbudskapet i den nye energimeldingen er at vi nå bør ta en tenkepause før vi iverksetter utbygging av nye, dyre vannkraftressurser. Mye taler for at vi vil velge å satse forholdsvis sterkt på gasskraft når alle omstendigheter og premisser ligger på bordet. Dette vil trolig bli bedre avklart i løpet av ett eller to år.»

Etter at energimeldingen ble lagt frem er det bl.a. fra industrihold rettet sterk kritikk mot den omtale av samfunnsøkonomiske kostnader for elektrisitet som er gitt i denne. I tidsskriftet Norges industri nr. 9/87 hevder avdelingssjef Geir Høibye, Norges Industriforbund, således at: «Det er oppsiktsvekkende at Regjeringen ikke offentliggjør de samfunnsmessige kostnader ved utbygging av gasskraft. Uten slik grunnleggende informasjon vil Stortinget og andre vanskelig kunne ta stilling til Energimeldingen på et reelt grunnlag.»

Høibye hevder selv at:

«Med et avkastningskrav på 6 % reelt hensyn tatt til levetid, vil de samfunnsøkonomiske kostnadene ved prosjektet ligge i området 10-13 øre/kWh, (inkl. drift).»

Det er uklart hvordan beregningene av dette er gjort, og det framgår ikke om hensynet til alternativverdien er ivarettatt. Verdensmarkedet for kraft/gass vil ha vesentlig betydning for prisen på gasskraft innenlands.

Ifølge NVE lå de samfunnsøkonomiske kostnader for fastkraft pr. 1.1.86 ved 6 % kalkulasjonsrente, på 20,6 øre pr. kWh ref. kraftstasjonsvegg.

Det som er nevnt foran og den strid mellom interessegrupper som alt lenge har pågått vedrørende politikk for el til kraftkrevende eller kraftforedlende industri viser, etter min mening, at det er behov for en gjennomgripende revurdering av spørsmålet om «optimal ressursanvendelse» for vårt land. I denne situasjonen er det prisverdig at Olav Bjerkholt i Sosialøkonomen nr. 7 1987, har gitt oss sin kommentar til utviklingen på det energipolitiske området siden begynnelsen av 1960-årene. Hans artikkel har overskriften: Ny energimelding. Slutt på vannkraftepoken.

På enkelte punkter finner imidlertid jeg at hans fremstilling bygger på misforståelser eller er ufullstendig. Bortsett fra disse mener jeg at alle som er interessert i energispørsmål og spesielt de som har bakgrunn som sosialøkonomer, vil ha mye å lære av hans artikkel.

I min kommentar til artikkelen vil jeg således komme med noen kritiske merknader til Bjerkholts

fremstilling, men også søke å supplere den på visse punkter.

1. Tilbakeblikk

I sitt tilbakeblikk på tidligere energimeldinger sier Bjerkholt i sin kommentar følgende: «Den tredje som ble utarbeidet under OPEC II-begivenhetene hadde fått med at langtidstrenden mellom energiforbruk og BNP var brutt». Selv om sitatet er riktig kan meningsinnholdet etter min mening misforstås. Dette henger sammen med at selv om energiintensiteten i de enkelte næringer har gått ned, så har Norge totalt blitt mer energiavhengig som følge av eksportinntektene fra olje og gass. Fremstillingen også i senere energimeldinger om at «energiintensiteten» i vårt lands økonomi kan falle p.g.a. vellykket ENØK-virksomhet og strukturendringer, bør således ses i lys av dette forhold.

Undringen hos Bjerkholt og andre over at en i NVE forutsatte behov både for kjernekraftverk og andre varmekraftanlegg i 70-90 årene, bør også ses i lys av de uforutsett høye olje- og gassinntektene. Ved prognosene tidlig på 70-tallet forutsatte en relativ høy vekst i de fleste næringer. Imidlertid vokste oljesektoren kraftig mens en hadde lav vekst i de andre næringene. Oljesektoren «bruker ikke energi innenlands». Derfor har prognosene bygget på feil forutsetninger.

2. NVE's prognoser

Bjerkholts omtale av NVE's prognoser finner jeg å være betydelig mer akseptabel i hans kommentar i Sosialøkonomen enn i Arbeiderbladet, hvor prognosene ble betegnet som «skivebom». Med litt ettertanke vil nok Bjerkholt forstå at forklaringen ganske enkelt er den at det aldri ble skutt på den skiven Bjerkholt forestiller seg. Dette skyldes at myndighetene la opp et program og gjennomførte en energipolitikk som tok sikte på å hindre den utvikling som var skissert i NVE's prognoser. Disse forhold viser således at prognoser kan være et nyttig planleggingsverktøy.

Når det gjelder NVE's prognosemodell er utsagnet om at relativ prisendring ble tillagt liten vekt, uriktig. Det store gapet mellom høyt og lavt alternativ for forventet forbruksutvikling for el gjenspeiler en følsomhetsanalyse. Det var imidlertid mangel på erfaringsdata, etter mer enn en tredobling av oljeprisen i 1973, vedrørende virkningene av endrede prisrelasjoner mellom oljeprodukter og el.

Fra sosialøkonomisk hold er de prognoser som NVE utarbeidet etter oljekrisen i 1973 blitt betegnet som primitive. Dette er forståelig p.g.a. at data for inntekts- og priselastisiteter ikke var innarbeidet i modellene. Senere er dette rettet på ved at en rekke forfattere har utarbeidet rapporter om egenskapene ved pris- og

inntektselastisiteter for energibruk.

I St.meld. nr. 100 (1973-74) heter det om St.prp. nr. 85 for 1973-74 om Statskraftverkenes leveringer bl.a.:

«Industridepartementet har i proposisjonen gitt uttrykk for at det er den samfunnsøkonomiske langtids grensekostnad for ny kraft som fortsatt skal være retningsgivende, men at det i prinsippet kan fravikes under spesielle omstendigheter som for eksempel kan være distriktpolitiske, sosiale og miljømessige, industripolitiske, samt hensynet til den alminnelige prisutvikling».

På bakgrunn av denne definisjonen av prispolitikk, som har bidratt til en helt vilkårlig prissetting, virker den store interessen for bruk av priselastisiteter i prognoseberegninger for el-forbruk noe underlig. Det vanligste prissettingsprinsipp som f.t. nyttes innen alminnelig forsyning tar sikte på utgiftsdekning for verkene. I 1986 varierte prisene mellom 18 og 52 øre/kWh for levering til husholdninger og jordbruk.

Enhver som tenker over hvordan avregningen av elomsetningen i vårt land foregår og tar hensyn til behovsstruktur og virkningene av prisstopp, tariffendringer o.l., vil forstå at teoretisk elegante modeller med elastisiteter som forklaringsvariable neppe kan bli særlig utsagnskraftige. Undersøkelser NVE har fått utført (SAF Rapport nr. 9 '86) bekrefter således at det i studier som foreligger er en betydelig spredning i estimatene for etterspørsel-elastisitetene for elektrisitet. I NVE's uttalelse til OED av 20.03.87 til «energimeldingen» heter det således: «Undersøkelser NVE har fått utført, viser ingen klar sammenheng mellom etterspørsel etter elektrisk energi til alminnelig forsyning og kraftprisen». Dette er opplysninger som bør tillegges vekt når energi-

spørsmål er tema, både i undervisningssektoren og forvaltningssektoren.

3. Prispolitikk

I tilknytning til Bjerkholts omtale av hvor langt kostnadene ved vannkraftutbygging er kommet, synes det grunn til å peke på at en betydelig del av økingen i kostnadene skyldes endringer i vurderingskoeffisientene for miljøkostnader. Det er åpenbart at oppvurderingen av miljø-verdier har sammenheng med oljeinntektenes innflytelse på befolkningens holdning til inntektsanvendelse. Med de utsikter som nå legges frem, bl.a. fra Norges Industriforbund om ventet fall i el-produksjonskostnader, er det fare for at lønnsomheten av vannkraftutbygging vil falle, og at dette kan skape betydelig finansieringsproblemer. Dessuten vil det komme klarere frem at priskriteriet for klarering av el-markedet ved hjelp av gasskraft, vil gjelde verdensmarkedets pris for gass. Spørsmålet om risiko knyttet til vår avhengighet av OPEC's prisføreskap bør i denne forbindelse tillegges økt vekt.

Bjerkholts tilbakeblikk belyser på en god måte den motstand som har vært og som fortsatt gjør seg gjeldende mot å få akseptert vitenskaplig anerkjente samfunnsøkonomiske prinsipper for prissetting i energisektoren. Den behandling Myrvollutvalgets innstilling fikk i Stortinget og den pågående strid vedrørende el-priser for kraftintensiv industri, mellom sosialøkonomer med ulik interessepolitisk tilknytning, viser at betydelige velferds-messige interesser er berørt av prissettingsspørsmålet.

Teorien om optimal ressursanvendelse bygger på forutsetninger om at markedet har egenskaper som gjelder under et frikonkurransesystem. Tildelingen av statkraft er imidlertid

preget av monopoltilpassing, i strid med teoriens forutsetninger om fri konkurranse. Dette vil lett føre til ineffektiv ressursanvendelse. En endring av denne forretningspraksis slik at alle kjøpere av statskraft blir å betrakte som kvantumstilpassere vil således medføre ugunstige kostnadsvirkninger for de som nyter godt av særbehandling. Fordelen ved den særbehandling som oppnås er, som Bjerkholt påpeker, lik forskjellen mellom kraftens reelle alternativverdi og den pris som betales for kraften. Det er åpenbart at de fordeler det her er tale om er av stor betydning for næringsgrunnlaget i mange av våre industrisamfunn. Striden som pågår om prispolitikken på dette området er i tillegg til en strid om faglige spørsmål også en diskusjon om inntektsfordelingspolitikk. Uttalelsene fra Statens Energiråd i 1969 om dette emnet synes likevel fortsatt aktuell. Der het det:

«Virkemidlene i inntektsfordelingspolitikken bør vurderes og velges bl.a. ut fra det hensyn at deres effekt på ressursanvendelsen bør være positiv eller iallfall minst mulig negativ».

4. Ressurs- og miljøpolitikk

Bjerkholt har begrenset sitt tilbakeblikk på norsk energipolitikk til å omfatte energimeldinger. Dette medfører at den behandling energispørsmål har fått i Ressursregnskap og ressursbudsjett faller utenfor. På bakgrunn av SSB's innsats på dette området føles dette som et savn. Jeg antar således at det er fler enn meg som bl.a. ønsker bedre innsyn i hvilke vurderingskoeffisienter som skiller «ressurspolitiske vurderinger» fra samfunnsøkonomiske vurderinger.

Det undrer meg at Bjerkholt i sitt tilbakeblikk ikke omtaler forslaget om 0-vekst i energiforbuket som

ble fremsatt av Norges Naturvernforbund i 1975. Jeg anser dette som det mest normative utspill vedrørende energibruk og samfunnsutvikling som er satt frem i etter-krigstiden. Historien om fremlegg, vekst i tilslutning og fall for dette forslaget, synes jeg er et trist kapittel. Ikke minst i lys av «Brundtlandrapporten» hvor en går inn for en «bærekraftig utvikling» vedrørende miljø og ressursgrunnlag og det energipolitiske tidsskille vi står foran, bør vårt globale ansvar for energibruk nå tas på alvor. En må da også ta ansvar for energibruk som er knyttet til eksport av energibærere, både direkte og indirekte.

For et land med så liten befolkning som Norge er det av stor betydning at det etableres et godt samarbeide mellom uavhengige og kunnskapsrike fagfolk med utdannelse fra ulike vitenskapsområder. Bjerkholts omtale av samarbeidet mellom Hveding og Statens Energiråd om energispørsmål, illustrerer hva som ble oppnådd, i første rekke når det gjelder samarbeide mellom ingeniører og sosialøkonomer. Selv om en f.eks. i Polyteknisk Forening søker å overvinne barrierer som er til hinder for samarbeide, er det fortsatt mye ugjørt på dette området.

Oppgaver som melder seg i forbindelse med spørsmålet om introduksjon av naturgass i stor skala i vår energiforsyning, øker også behovet for å bygge ut samarbeidet mellom fagfolk med kompetanse på ulike vitenskapsområder. Referanserammene for analysene bør, etter min mening, utvides fra økonomiske betraktninger til «en velferdsmessig referanseramme» hvor en kan få tatt vare på et flergenerasjonsperspektiv og vårt folks globale ansvar for ressursanvendelse og miljøutvikling.

Bakke og kalkulasjonsrenten

AV
TORSTEIN BYE OG
STEINAR STRØM

I Sosialøkonomen nr. 8/87 hevder Egil Bakke at vi har ignorert hans spørsmål om kalkulasjonsrentens betydning i våre beregninger av prisdiskrimineringen i kraftmarkedet og av kraftprissubsidieringen av kraftkrevende industribedrifter. Han hevder videre at kapitalavkastningen i Norge er og har (lenge?) vært slik at 3-4 prosent er et bedre anslag på kalkulasjonsrenten enn 6-7 prosent som Finansdepartementet anbefaler. Bakkes sentrale poeng er dessuten at «Hadde nemlig kalkulasjonsrenten vært 3 prosent og ikke 6 og vi hadde investert i samsvar med dette, ville tilbudet av kraft vært mye høyere enn i dag og klareringsprisen mye lavere».

Selv om vår rapport direkte og indirekte ga svar på disse spørsmålene kan vi gjerne gjenta dem.

1. Nivå på kalkulasjonsrenten er uten direkte betydning for våre beregninger av *prisforskjeller* og *prisdiskrimineringen* i kraftmarkedet.

2. Indirekte kunne kalku-

lasjonsrenten hatt betydning for våre beregninger av *kraftprissubsidieringen* av industribedrifter dersom en lavere rente ville ha frembragt mer kraft og dermed lavere priser på kraften, spesielt for abonnenter innen alminnelig forsyning. Men det ville trolig ikke en rente på 3-4 prosent ha gjort. Årsaken er at tempoet i kraftutbyggingen ikke har vært bestemt ut fra nåverdibetraktninger over fremtidig betalingsvillighet i kraftmarkedet og kostnader ved å ekspandere kraftforsyningen. Pris i forhold til langtidsgrensekostnad var inntil 1979 ikke god tatt som investeringskriterium til tross for mange økonomers stadige påtrykk. Først på 1980-tallet er det i offentlige meldinger antydning av bruk av dette kriteriet. Imidlertid har man inntil nylig i de offentlige meldinger blandet sammen begreper ved å nytte en kalkulasjonsrente for prisformål og en for investeringsformål, noe som må være en ren kortslutning. I det siste er prisene innen alminnelig forsyning begynt å bevege seg opp mot nivået for langtidsgrensekostnad ved 6 prosent kalkulasjonsrente. Prisene innen kraftkrevende industri henger langt

etter utviklingen i alminnelig forsyning med hensyn til prising etter dette kriteriet. *Ex post* avkastningen innen kraftforsyningen, selv ved marginale investeringer, har derfor lenge vært under Finansdepartementets anbefalinger om 6-7 prosent. En kan ikke utelukke at et avkastningskrav på 3-4 prosent og konsekvente beslutninger ut fra dette ville gitt mindre og ikke mer kraft!

Har så Finansdepartementets anbefalinger om 10, 7 og 6 prosent kalkulasjonsrente vært det rene spillfekteri m.h.t. investeringer i kraftforsyningen? Svaret på dette er ja, iallfall hva angår tempoet i kraftutbyggingen. Kalkulasjonsrenten har i beste fall vært bragt inn ved dimensjoneringen av *komponenter* i kraftverksutformingen. NVE har anbefalt at en dimensjonerer ut fra en sammenlikning av marginale dimensjoneringskostnader og neddiskontert verdi av fremtidig kraftproduksjon. Denne verdien er satt lik kostnaden ved den billigste alternative måten å produsere kraft på; til å begynne med lik atomkraft, deretter kullkraft og nå framtidige langtidsgrensekostnader. Innvendingen mot denne

fremgangsmåten er at markedet ikke er eller har vært villig til å betale atomkraftkostnad, kullkraftkostnad osv. for kraften. I den grad anbefalingene er blitt fulgt er dermed kraftverkene blitt dimensjonert ut fra en overvurdering av hva etterspørkerne var villige til å betale for kraften. Kraftverkene er dermed blitt kraftigere dimensjonert enn hva markedsforholdene skulle tilsi.

3. Hvilken kalkulasjonsrente en skal bruke i kraftforsyningen er et spørsmål om hvilken ressursanvendelse som blir foretrekket ved investeringer i kraftsektoren og hvilken avkastning en kan få fra disse alternativene. At empiriske undersøkelser i Norge peker i retning av 6-7 prosent snarere enn 3-4 prosent ser ikke ut til å bekymre Bakke.

4. Bakke sier at kapitalavkastningen i alle andre land er lavere enn i Norge (er den det?). Videre fører han sannhetsvitner for at utlandet er villig til å investere alt det vi måtte ønske. Det han imidlertid ikke sier er at debatten da bl.a. dreier seg om en generell liberalisering av kapitalbevegelser og ikke om en særbehandling av en sektor.

Viktig nytt:

Sosialøkonomen og Norsk Økonomisk Tidsskrift

– to tidsskrifter under én hatt

Inntil nylig var det to fagøkonomiske tidsskrifter i Norge, Sosialøkonomen og Statsøkonomisk Tidsskrift. Ved siste årsskifte gikk det eldste av disse, hundreåringen Statsøkonomisk Tidsskrift inn. Men i nær fremtid vil vi igjen ha to norske tidsskrifter i økonomi.

Nokså umiddelbart etter nedleggelsen av «Statsøkonomisk», dukket det opp planer om videreføring av tidsskriftet i en eller annen form. På et tidlig tidspunkt kom Sosialøkonomenes Forening inn i bildet, og følgende er vedtatt av foreningens styre:

– Sosialøkonomenes Forening står som utgiver av to tidsskrifter, Sosialøkonomen og Norsk Økonomisk Tidsskrift.

– De to tidsskriftene får en felles redaksjon. Et siktemål med den nye strukturen er å bringe de ulike fagmiljøene i Norge nærmere sammen. Det siktes

derfor mot at to redaksjonsmedlemmer bør komme fra Oslo, to fra Bergen og to fra miljøer utenfor disse byene. Til et syvende redaksjonsmedlem knyttes ingen stedsrestriksjoner. En av de syv fungerer som ansvarlig redaktør for begge tidsskrifter.

Styret i Sosialøkonomenes Forening har tilsatt flg. redaksjon f.o.m. januar 1988:

Rolf Jens Brunstad, Norges Handelshøyskole (ansvarlig redaktør).

Torstein Bye, Statistisk Sentralbyrå.

Tor Hersoug, Universitetet i Trondheim.

Arild Hervik, Møre og Romsdal Distriktshøgskole

Knut N. Kjær, ECON.

Kjell Erik Lommerud, Norges Handelshøyskole.

Bent Vale, Sosialøkonomisk institutt.

–Begrunnelsen for å utgi to tidsskrifter er at det muliggjør en viss spesialisering.

Sosialøkonomens profil vil bli omtrent som i dag, bortsett fra at de teknisk sett vanskeligste artiklene bedre hører hjemme i Norsk Økonomisk Tidsskrift. Som en hovedregel vil derfor artikler som anvender matematikk, ikke lenger bli trykket i Sosialøkonomen, men heller få sin plass i Norsk Økonomisk Tidsskrift. Norsk Økonomisk Tidsskrift vil publisere oversiktsartikler samt teoretiske og empiriske bidrag med norsk relevans. Her vil vi være mindre restriktive når det gjelder bruken av matematikk, men det må understrekes at også Norsk Økonomisk Tidsskrift sikter mot å være relativt bredt tilgjengelig.

Med en slik deling i to tidsskrifter håper vi at Sosialøkonomen vil bli oppfattet som et noe lettere tilgjengelig tidsskrift utenom de rent fagøkonomiske miljøene, uten at det skal gå på bekostning av mulighetene

til å få publisert økonomiske forskningsbidrag på norsk.

Planlagt utgivelsestakt er 11 numre i året for Sosialøkonomen, som nå, og 4 for Norsk Økonomisk Tidsskrift. Sidetallet for Sosialøkonomen vil nå reduseres til 24, mens Norsk Økonomisk Tidsskrift vil ha ca. 60 sider pr. nummer. Formatet blir som for det tidligere Statsøkonomisk Tidsskrift.

Alle nåværende abonnenter på Sosialøkonomen vil også automatisk få tilsendt Norsk Økonomisk Tidsskrift. Det vil imidlertid bli anledning til å reservere seg mot abonnement på Norsk Økonomisk Tidsskrift, slik at en bare får tilsendt Sosialøkonomen. En vil da også få en noe lavere abonnementspris/medlemskontingent. Beskjed om dette må i såfall sendes skriftlig til sekretariatet i Sosialøkonomenes Forening.

red.

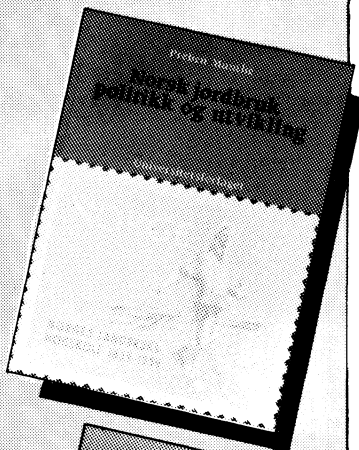
Knut Getz Wold er gått bort

Knut Getz Wold, tidligere sjefdirektør i Norges Bank, er død 72 år gammel. Getz Wold hørte med til det første kullet studenter som tok full sosialøkonomisk embedseksamen i 1939. Listen over alle de offentlige verv han ble betrodd, både her hjemme og internasjonalt, er usedvanlig lang. Det forhindret ham imidlertid ikke fra også å være et aktivt medlem i Sosialøkonomenes Forening.

I desember-nummeret av Sosialøkonomen blir Eivind Erichsens minnetale over Knut Getz Wold trykket.

red.

AKTUELL FAGLITTERA

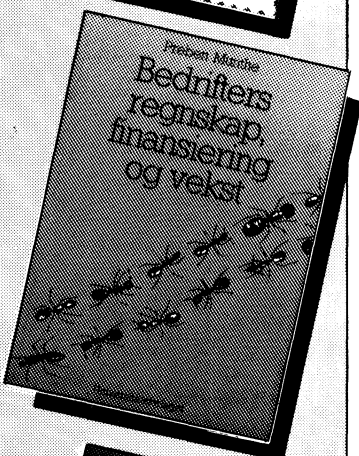
Preben Munthe:

SIRKULASJON, INNTEKT OG ØKONOMISK VEKST

Denne innføringsboken i makroøkonomi tar sikte på å gi en enkel fremstilling av de sentrale deler av faget. Innholdet faller i tre deler: 1. Grunnbegreper og økonomiske sammenhenger. 2. Analyse av det økonomiske aktivitetssnivået. 3. Analyse av den økonomiske vekst og utvikling.

I denne utgaven er det føyet til et nytt kapittel om inntektsbestemmelse i et samfunn med produktmarked og pengemarked, den såkalte IS/LM analyse.

Kr. 239,- 354 sider, 1986
ISBN 82-00-06534-0

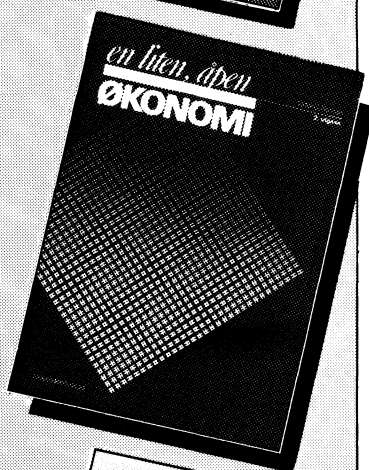

Preben Munthe:

PENGER, KREDITT OG VALUTA

Munthe gir en oversikt over penge-, kreditt- og valutapolitikken i Norge etter siste krig, sammen med en innføring i penge- og kredittteorier i tilknytning til norske forhold. Han viser også utviklingen av de internasjonale valutaforhold og drøfter valutateorier i sammenheng med eurovalutamarked, faste og flytende valutakurser, slangesamarbeid og valutakurv, spesielt trekkrettigheter osv.

Kr. 235,- 390 sider, 1984
ISBN 82-00-02450-4

Preben Munthe:

MARKEDSØKONOMI

Boken gir en grunnleggende presentasjon av mikroøkonomien: Produsentens og konsumentens atferd og tilpasning, de enkelte markedsformer med sine partielle likevektsløsninger og generell likevekt og velferdsøkonomi. Nytt i denne sterkt utvidete og omarbeidete utgaven, er bl.a. matematiske avsnitt som følger til slutt i flere av kapitlene.

Kr. 247,- 468 sider, 1986
ISBN 82-00-18178-2

Preben Munthe:

NORSK JORDBRUK — POLITIKK OG UTVIKLING

Formålet med denne boken er å vise hvordan økonomisk analyse kan anvendes på konkrete problemer i jordbruksnæringen. Med utgangspunkt i en beskrivelse av jordbrukspolitikken og næringens utvikling, analyseres sentrale problemstillinger i jordbrukspolitikken, bl.a. importvernet, markedsreguleringer og støttetiltakenes virkning på eiendomsprisene.

Kr. 87,- 101 sider, 1986
ISBN 82-00-18134-0

Preben Munthe:

PRODUKSJON OG VELFERD

Denne innføringen i sosialøkonomi faller i tre deler. I de to første behandles de sentrale temaene i mikro- og makroøkonomien. I den nye utgaven er det føyd til en tredje del: bedrifiers regnskap, finansiering og vekst, som gjør rede for de viktigste deler av et foretaks regnskap — balanse- og resultatregnskap, årsoppgjørdisposisjoner og fondsopplegg, konsernregnskap og regnskap etter egenkapitalmetoden, inflasjonsjustering og omvurdering av balanseposter, samt regnskapsanalyse med de vanligste nøkkeltall.

Kr. 275,- 412 sider, 1987
ISBN 82-00-07098-0

Preben Munthe:

BEDRIFTERS REGNSKAP, FINANSIERING OG VEKST

I den korte fremstillingen gis det en oversikt over de viktigste deler av en bedrifts finansregnskap: balanse og resultatregnskap, årsoppgjørdisposisjoner og fondsavsetninger, finansieringsanalyse og verdiskapningsregnskap, konsernregnskap og regnskap etter egenkapitalmetoden, inflasjonsjustering og omvurdering av balanseposter, samt regnskapsanalyse med de vanligste nøkkeltall.

Kr. 97,- 70 sider, 1987
ISBN 82-00-07354-8

Michael Hoel og Karl Moene

PRODUKSJONSTEORI

Boken gir en samlet fremstilling av det produksjonsteoretiske analyseapparat som brukes i økonomisk forskning og utredning. Den første delen gjør relativt lite bruk av matematikk, og er velegnet til grunnleggende mikroundervisning. Den andre delen er analytisk sett mer krevende og tar også opp mer avanserte emner innen produksjonsteorien.

Kr. 250,- 120 sider, 1987
ISBN 82-00-07743-8

Arne Jon Isachsen (red):

PENGER, KREDITT OG VALUTA

Denne oppdaterte og tildels nyskrevne artikkelsamlingen, inneholder teoretiske og empiriske artikler, mange med spesiell referanse til Norge. Blant viktige emner som tas opp skal nevnes inflasjonsskatt, erfaringer med flytende valutakurs, utviklingen av den norske kronens kjøpekraft samt nyere teorier om pengepolitikens virkninger.

Kr. 180,- 232 sider, 1987
ISBN 82-00-07766-7

Universitetsforlaget

TUR FOR ØKONOMER

Anders Dedekam jr.:

REGIONALØKONOMI

En innføringsbok i regionaløkonomi som beveger seg fra de grunnleggende begreper via gjennomgang av regionale utviklingsteorier til anvendt økonomisk analyse. Foruten studenter på grunnfags- og distriktshøyskolenivå, skulle boken være av betydelig interesse for planleggere i offentlig sektor og i større interesseorganisasjoner.

Kr. 270,- 362 sider, 1987

ISBN 82-00-07445-5

Victor D. Norman

EN LITEN, ÅPEN ØKONOMI

Denne boken gir en innføring i hvordan en liten, åpen økonomi som den norske fungerer. Blant emnene som tas opp, er:

- enkeltbransjers evne til å konkurrere
- forholdet mellom skjermet og konkurranseutsatt virksomhet, herunder fenomenet «hollandsk syke»,
- driftsregnskapet overfor utlandet og spørsmålet om hvilken vekt som bør tillegges utenriksøkonomien ved utformingen av økonomisk politikk.

Kr. 238,- 304 sider, 1986

ISBN 82-00-07794-2

Stein Østre

KOMMUNALØKONOMIKK

Boken tar utgangspunkt i de økonomiske oppgaver den offentlige sektor står overfor i en moderne vestlig markedsøkonomi. Kommunenes rolle søkes drøftet på et mer prinsipielt grunnlag, samtidig som teksten søkes utdypet ved enkelte historiske og

internasjonale betraktninger.

Kr. 297,- 400 sider, 1984

ISBN 82-00-07216-9

Knut Sydsæter

MATEMATISK ANALYSE, BIND I OG BIND II

Bind 1 gir en innføring i matematisk analyse beregnet på studenter som primært er interessert i matematikkens anvendelser. Bind 2 viderefører og utdyper teorien.

Utvalget av emner er særlig motivert ut fra økonomenes behov.

Bind 1: Kr. 257,- 680 sider, 1987,

ISBN 82-00-18118-9

Bind 2: Kr. 215,- 420 sider, 1978

ISBN 82-00-02419-9

Knut Sydsæter og Bernt Øksendal

LINEÆR ALGEBRA

Boken gir en elementær innføring i lineær algebra og lineær programmering. Det er lagt vekt på å knytte stoffet til de forskjellige anvendelsene.

Kr. 157,- 314 sider, 1982

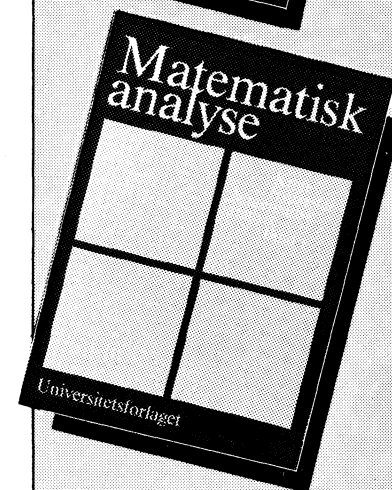
Martin Risnes

MATEMATIKK MED ANVENDELSE I ØKONOMI

Boken gir en innføring i elementær matematisk analyse for studenter som trenger matematikk som støtte- eller metodefag. Det er lagt vekt på å ta med begreper og metoder som har vist seg nyttige innen økonomiske fag på universitet og høyskoler.

Kr. 250,- 334 sider, 1985

ISBN 82-00-07582-6

JA! Jeg bestiller følgende bøker fra Akademika bokhandel:

- eks. Dedekam: REGIONALØKONOMI, à kr. 270,-
- eks. Isachsen: Penger, KREDITT OG VALUTA, à kr. 180,-
- eks. Munthe: Sirkulasjon, INNTEKT OG ØKONOMISK VEKST, à kr. 239,-
- eks. Munthe: Penger, KREDITT OG VALUTA, à kr. 235,-
- eks. Munthe: MARKEDSØKONOMI, à kr. 247,-
- eks. Munthe: PRODUKSJON OG VELFERD, à kr. 275,-
- eks. Munthe: NORSK JORDBRUK — POLITIKK OG UTVIKLING, à kr. 87,-
- eks. Munthe: BEDRIFTERS REGNSKAP, FINANSIERING OG VEKST, à kr. 97,-
- eks. Hoel/Moene: PRODUKSJONSTEORI, à kr. 250,-
- eks. Norman: EN LITEN, ÅPEN ØKONOMI, à kr. 238,-
- eks. Sydsæter/Øksendal: LINEÆR ALGEBRA, à kr. 157,-
- eks. Risnæs: MATEMATIKK MED ANVENDELSE I ØKONOMI, à kr. 250,-
- eks. Sydsæter: MATEMATISK ANALYSE, bind I, à kr. 257,-
- eks. Sydsæter: MATEMATISK ANALYSE, bind 2, à kr. 215,-
- eks. Østre: KOMMUNALØKONOMIKK, à kr. 297,-

NAVN:

ADRESSE:

POSTNR.:

Porto kommer i tillegg til de oppgitte priser

Kan sendes
ufrankert i
Norge.
Adressaten
betaler
portoen.

Avtale nr. 104 000 / 4

Akademika
INTERNASJONAL FAGBOKHANDEL

**Blindern
0314 Oslo 3**

Internasjonale konferanser:

Der δ blir en kjær venn

Rapport fra European Economic Association og Econometric Society's europeiske møte 1987

De årlige møtene i European Economic Association (EEA) og Econometric Society European Meeting (ESEM) var i år lagt til København. Hver av møtene samlet ca. 500 deltakere, i hovedsak fra Vest-Europa, men også en del fra USA, og noen få fra Ungarn og Polen. Norge var meget bra representert, med godt over tyve deltakere, først og fremst fra Bergen og Oslo. I denne artikkelen vil vi formidle noen av de inntrykk vi sitter igjen med etter konferansene.

AV
STEINAR HOLDEN OG
HAAKON VENNEMO*

Programmet på disse konferansene var tettepakket, med sesjoner fra 8.30 til 18.30 på søndagen (!), og ellers hovedsaklig fra 9 til 18. For å få plass til alle de 160 sesjonene (som hver varte 1 1/2 til 2 timer) på de syv dagene som møtene til sammen varte, hadde man plassert opp til åtte sesjoner samtidig. Dette ga store valgmuligheter, og gjorde at man ikke behøvde å tenke på å forsøke å få med seg alt. Hovedsaklig besto sesjonene av 2 til 4 artikler innsendt av «vanlige» økonomer fra forskningsmiljøer rundt om i Europa. Temaene var varierte, de dekket stort sett det meste av det man kan tenke seg innen samfunnsøkonomi. På EEAs møte lå hovedtyngden på arbeidsmarked, offentlig økonomi og makro/stabiliseringspolitikk, men også emner som «industrial organization», utenrikshandel og penger/kreditt var godt representert. Bidragene til ESEMs møte dreide seg i hovedsak om de samme

emner, men de var mer teknisk/teoretisk preget, og det var et større innslag av spill- og forhandlingsteori. Videre hadde ESEM naturlig nok et stort innslag av teoretisk økonomi. Kointegrasjon var et hett tema her (om kointegrasjon, se omtale fra fjorårets konferanse, Eitrheim og Raaum, 1986).

Frihet

Det er vanlig å stykke opp de parallelle sesjonene med plenumsforedrag. Disse foredragene er gjerne kalt opp etter berømte økonomer – Schumpeter Lecture, Marshall Lecture osv. – og holdes som oftest av vår tids mest kjente størrelser i faget.

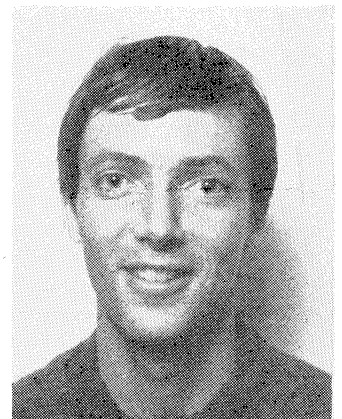
I år hadde man valgt å samle de tre plenumsforedragene på EEAs møtet under felles motto, nemlig «frihet» (i realiteten i betydningen «frihet til å velge»). EEAs president, ungaren Janos Kornai presiserte at han særlig henvendte seg til østeuropeere i salen da han snakket om hvordan endringer i frihet er en funksjon av økonomiske og organisatoriske endringer. Hvis en eksempelvis overfører avgjørelsesmyndighet fra byråkratiet til enkeltmennesket, øker den enkeltes frihet. Den tradisjo-

nelle sosialistiske doktrinen har gått ut på at det eksisterer et substitusjonsforhold mellom frihet og økonomisk vekst. Mer frihet kan f.eks. føre til mindre investeringer enn «optimalt». Kornai kunne imidlertid peke på at det reformpregete Ungarn oppviser like stor vekst som det mer kontrollerte Øst-Tyskland.

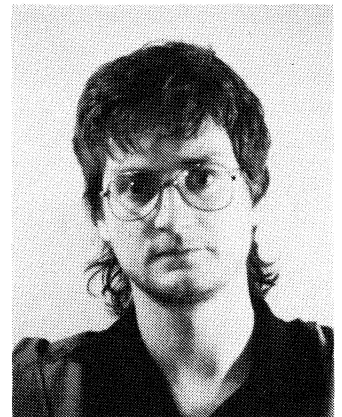
Ved å reise problemstillingen «frihet kontra økonomisk vekst» demonstrerte Kornai etter Amartya Sen sin mening en instrumentalistisk holdning til frihet, det vil si at Kornai så frihet som et middel til å oppnå noe.

Sen tok derimot opp frihetens egenverdi. Han argumenterte for at en person som får sitt valgmulighetsområde innskrenket fra et stort område til *det punktet hun ville valgt allikevel*, har mistet «noe», nemlig frihet. Derfor, argumenterte Sen, har størrelsen på valgmulighetsområdet en selvstendig betydning for personlig frihet og velbefinnende. Også alternativer som ikke blir valgt av noen («irrelevante alternativer») har verdi.

Hvis denne tankegangen er riktig, kan det være naturlig å inkludere settet av valgmuligheter i nyttefunksjonen. Men dette er å oppheve skillet mellom prefe-

Steinar Holden

Haakon Vennemo

ransestrukturen og «verden», som er fundamental i sosialøkonomi. Sen konkluderte derfor med at for å få økonomifaget til å omfatte frihetsaspektet, trengs det intet mindre enn et nytt aksiomatisk grunnlag for sosialøkonomien.

Svenske Assar Lindbeck pekte på mange av de samme tingene som Sen, og tok ellers bl.a. for seg hvordan offentlige inngrep kan øke individenes usikkerhet om utfallet av sine valg. På den måten forkludres individenes reelle frihet.

Arbeidsledighet i Europa

EEA hadde også lagt inn en del sesjoner med inviterede foredragsholdere, kjente økonomer som la fram sine emner slik at det stort sett var forståelig for ikke-spesialister. Et av de mer interessante bidragene her var av Jacques Dréze og Charles Wyplosz fra CEPS (Center for European Policy Studies). En større gruppe kjente økonomer

* H.h.v. vit.ass. ved Sosialøkonomisk Institutt og konsulent i SSB's forskningsavdeling.

har her forsøkt å utarbeide en politikk mot arbeidsløshet og lav vekst i Europa, med støtte fra EF-kommisjonen. Dréze la fram sitt politikkforslag under slagordet «A Two Handed Approach», for å understreke at man måtte angripe problemet fra to kanter. Tilbudssiden av økonomien skulle forbedres ved å sørge for lavere arbeidskraftkostnader (ved hjelp av lønnsmoderasjon og lavere skatt på arbeidskraft), og ved å øke offentlige investeringer i infrastruktur. Videre måtte samlet etterspørsel økes for å sikre avsetning for det økte tilbudet. Dette skulle skje ved at myndighetene aksepterte det budsjettunderskuddet som ville følge av tiltakene for å styrke tilbudssiden. Et viktig problem som ble tatt opp, var at EF-landene hver for seg er svært åpne økonomier der et lands forsøk på å føre ekspansiv økonomisk politikk alene vil resultere i et uholdbart underskudd på handelsbalansen. Dréze og Wyplosz mente derfor til koordinering av etterspørselsstimulerende politikk, først og fremst av Vest-Tyskland, Storbritannia, Frankrike, Spania og Nederland. En hake ved forslaget er ifølge Dréze Vest-Tysklands sterke aversjon mot inflasjon, men selv uten Vest-Tysklands tilslutning mente Dréze at mer ekspansiv politikk var nødvendig.

En ny makroøkonomi

Et av de desiderte høydepunkt i ESEM var Joseph Stiglitz's Fischer lecture. I vanlig frisk stil tok han opp motsetningen mellom mikroøkonomiens basis i tesen om markedøkonomiens effektivitet, og makroøkonomien som nettopp dreier

seg om å løse de store økonomiske problemer i samfunnet. Den neoklassiske syntese (som baserer seg på at man løser de makroøkonomiske problemer med egnet keynesiansk politikk, og at mikroøkonomiens lærdom om den kapitalistiske økonomiens effektivitet så vil stemme), ble tilbakevist. Hvorfor skal feil i systemet bare komme i store doser? Er det grunn til å tro at markedet skal fungere perfekt så lenge det ikke bryter helt sammen? Stiglitz's eget svar tok utgangspunkt i teorier om ufullstendige markeder og imperfekt informasjon (se f.eks. Strand (1987) og Vale (1987)). Mange av de «vanlige» makroøkonomiske problemer kan da forklares ut fra et solid mikroøkonomisk fundament. Videre inviterte han andre økonomer til å bli med i et forskningsprogram med denne basisen.

Norske bidrag

13 (av totalt ca 500) papers med norske forfattere ble presentert på konferansen. Hovedparten av disse benyttet en eller annen form for mikroøkonomi. Flitigste norske bidragsyter var Jon Strand fra Universitetet i Oslo, som presenterte to papers. På EEA-møtet la han fram «Monopoly Unions versus Efficient Bargaining. A Repeated Game Approach», og på ESEM deltok han med «Long-Run Price Equilibrium with Word-of-mouth Consumer Communication».

Utbytte

Det er dyrt å dra på EEA-ESEM. Og det tar tid (en uke). Som resultatorienterte økonomer må vi spørre: Hva er egentlig utbyttet av

en megakonferanse som denne? Vi vil peke på flere forhold.

Det første som faller i tankene, er *generelle inntrykk av økonomifaget*. Dette har flere dimensjoner. En får bl.a. en oversikt over hva som rører seg innen økonomi og økonometri akkurat nå – og hva som ikke gjør det. Videre kan økonomiske forskere som deltar, sammenlikne egne arbeider med utenlandske kollegers. Utøvende økonomer fra forvaltningen eller næringslivet får et inntrykk av i hvilken grad den økonomiske forskningen kan brukes i deres arbeid med «virkelige» problemer.

Vårt inntrykk i så måte er at mye av den økonomiske forskningen som foregår, er grunnforskning rettet f.eks. mot markeders funksjonsmåte under relevante og realistiske forutsetninger. Studiet av markeder med spillere (i motsetning til atomister), markeder med organisasjoner (fagforeninger) og monopoler, og markeder uten perfekt informasjon er noen eksempler. De vedvarende makroøkonomiske problemer i OECD-landene danner naturligvis en klangbunn for denne forskningen. Imidlertid var det for det meste vanskelig å se hvordan bidragene direkte kunne komme utøvende økonomer til hjelp. Av hensyn til den frie forskningen er det riktignok neppe ønskelig å koble vitenskap og embetsverk for sterkt, men faren pr. idag er kanskje heller at økonomiforskningen internasjonalt utarter til en konkurranse i å fremstille markedsløsninger mest mulig elegant.

Den faglige kvaliteten på det som ble lagt fram på konferansen var ujevn, og tildels et godt stykke under

det som trykkes i de internasjonale tidsskriftene. Dette kan høres ut som et minus ved konferansen, men faktisk virket det inspirerende. Det er mulig å hevde seg i dette miljøet. På den annen side virket mange av deltagerne bedre skolert i matematikk og økonometri enn dyktige nyutdannede økonomer fra Blindern. Dette kan være et apropos til reformen av sos.øk. studiet som nå gjennomføres i Oslo.

Man skal heller ikke glemme *det sosiale aspektet* ved å delta på EEA-ESEM. Det er lett å bli kjent med andre menige deltagere under en slik konferanse. Enkelte av «stjernene» er også greie å komme i kontakt med. Mulighetene for meningsutveksling og diskusjon om økonomi er tilstede for den som ønsker det. Legger en fram eget paper, kan spørsmålsrunden etterpå være stimulerende for det videre arbeid.

Det man derimot ikke kan regne med, er å «lære noe» på den måten at man kan gjøre bruk av det i undervisning eller annet arbeid. Slike ting får vente til en er vel hjemme og kan fordype seg i de mest interessante foredragene.

REFERANSER:

- Eitrheim, Øivind og Raaum, Oddbjørn (1986): «European Economic Association and Econometric Society's European Meeting 1986». Sosialøkonomen 10, 12-15.
Strand, Jon (1987): «Enkelte utviklingstrekk i nyere makroøkonomisk teori». Sosialøkonomen 7, 20-27.
Vale, Bent (1987): «Kredittrasjonerings også uten renteregulering». Sosialøkonomen 2, 18-26.

KREDITTFORETAKENES FORENING

SOSIALØKONOM

Kredittforetakenes Forening er en næringsorganisasjon for de obligasjonsutstedende kredittforetak i Norge. Kredittforetakene yter lån til næringslivet, boliger og offentlige formål og har tilsammen en forvaltningskapital på ca. 150 milliarder kroner.

Foreningens virksomhet går bl.a. ut på å:

- fremme medlemsselskapenes interesser overfor myndighetene m.v.
- generelt gjøre kredittforetakenes virksomhet bedre kjent
- understreke kredittforetakenes betydning for finansiering av næringslivsformål og boligbygging
- videreutvikle det norske obligasjonsmarkedet

UTREDNINGSKONSULENT/ØKONOMISK RÅDGIVER

Vi søker en medarbeider med embetseksamen i sosialøkonomi eller tilsvarende utdanning. Høstens kandidater kan søke. Arbeidet vil bl.a. innebære utredning av penge- og kredittpolitiske spørsmål og løpende saksbehandling, bl.a. utarbeidelse av høringsuttalelser til myndighetene. Vi benytter moderne EDB - anlegg. Det legges vekt på analytiske evner, evne til arbeidsinnsats og gode eksamensresultater.

Vi tilbyr meget god lønn, boliglån og fri pensjons- og forsikringsordning.

Spørsmål om stillingen kan rettes til cand. oec. Rolf A. Skomsvold (daglig leder) eller siviløkonom Terje Ligodt, tlf. 02/42 66 50.

Søknad sendes

KREDITTFORETAKENES FORENING,
Karl Johansgt. 41 B, Postboks 1896 Vika, OSLO 1,
innen 7. desember 1987.

NKSH har ca. 70 ansatte og 700 studenter. Høgskolen tilbyr treårig utdanning for kommunalkandidater (øk./adm. utdanning), sosionomer og barnevernspedagoger, og driver i tillegg omfattende etter- og videreutdanning, forsknings- og utviklingsarbeid.

Høgskoledosent/dosentstipendiat i økonomifag ved NKSH

Ved NKSH er det ledig en nyopprettet stilling som høgskoledosent/dosentstipendiat i økonomifag. Stillingen er knyttet til kommunallinjen og ønskes besatt snarest. Fullstendig utlysingstekst i Norsk lysingsblad nr. 262 for 11. nov. -87. Søknadsfrist for stillingen er 8. desember 1987.

NKSH

**NORGES KOMMUNAL-
OG SOSIALHØGSKOLE**

Tjernvn. 12, 0957 Oslo 9. Tlf. (02) 16 43 10

IS-LM modellen 50 år etter

I Ålborg ble det i dagene 3. og 4. september avholdt en konferanse til ære for Sir John Hicks. Bidragsyterne var alle spesielt inviterte, og omfattet en rekke av forgrunnsfigurene innen makroøkonomisk teori det siste halve århundret. Utgangspunktet for konferansen var 50-årsjubileet for IS-LM modellen og selv om jubilaranten kom noe dårlig ut av seansen, ble til gjengjeld opphavet hedret.

AV
TORUNN BRAGSTAD*

«Som å få se elefantene danse!» Den lokale Elefant-Toomai¹ ga uttrykk for hva jeg tror mange følte etter å ha overvært denne konferansen til ære for Sir John Hicks og hans nå 50 år gamle IS-LM modell. Det var en ekstraordinær begivenhet på mange måter.

Bakgrunnen for konferansen var nettopp dette jubileet. De tre initiativtakere Helge Brink, Carsten Heyn-Johnsen og Kumaraswamy Velupillai, alle ved Ålborg Universitet, hadde samlet noen av pionérene i utviklingen av makroøkonomisk teori. Med utgangspunkt i IS-LM modellen var det meningen å sette søkelyset på makroøkonomiens status i dag, og å si noe om fremtidsutsiktene.

Hicks' nye introduksjon til pengeteorien

Konferansen var lagt opp med den 83 år gamle Sir John Hicks som det naturlige midtpunkt. Han ble behørig presentert av Velupillai som bl.a. påpekte at LM-

kurven i Hicks' originalartikkel «Mr. Keynes and the 'Classics'; a Suggested Interpretation» var kalt LL². Dette hadde gitt opphavet til spekulasjoner om Hicks egentlig hadde skapt «The Silly Model». Vi fikk ingen avklaring på dette... Derimot benyttet Hicks anledningen som første innleder til å fortelle om sitt siste bokprosjekt. Opprinnelig hadde han hatt til hensikt å lage en oversikt over sine tidligere arbeider i pengeteorien. Dette hadde han forkastet og startet fra scratch. Det var introduksjonen til det nye arbeidet han la frem for oss.

Han startet med å diskutere utviklingen av markedsteorien: Walras postulerte at prisen bestemmes ved at etterspørselen til en gitt pris er lik tilbudet til samme pris. For å forklare prisdannelsen måtte han innføre en markedsadministrator. Edgeworth forutsatte muligheten for reforhandling. Dette sikret eksistensen av en likevektspris. Marshall påpekte at handel også foregikk utenfor likevekt. Han skilte mellom forskjellige typer markeder. Typiske eksempler var kornmarkedet og fiskemarkedet. Korn kunne lagres, men ikke fisk. Lager ble derfor en variabel som måtte tas hensyn til.

Etter Hicks' mening ble det i dag lagt for liten vekt

² I *Econometrica* 5 (april) 1937, sidene 147-59.

"Det svenske flagget"

		Forplantning		
		Nominell	Blandet	Real- økonomisk
Impuls	Nominell			
	Blandet			
	Real- økonomisk			

på forhold som beholdning av varige goder, lagerhold, sesongvariasjoner og periodisering generelt. Blant annet var det dette han ønsket å behandle i de følgende kapitler.

Hvor går makroteorien?

I sin innledning «Monetary Economics in Transition» tok Axel Lejonhufvud oss med på en rundtur i «det svenske flagget». (Se figuren.) Makroøkonomisk teori kan etter hans mening systematiseres etter hva som typisk blir forutsatt om henholdsvis impuls- og forplantningsmekanismene. Han startet med Keynes' General Theory i nederste høyre kvadrant hvor begge mekanismer er realmekanismer (R/R). Lærebokstugaven plasserte han derimot nederst i venstre kvadrant fordi virkninger av nominell art er ført inn med forutsetningen om stive lønninger (R/N). Øverst til venstre finner vi monetaristene, som karakteriseres ved nominelle mekanismer (N/N). I den siste kvadranten kombineres nominelle impulser

Torunn Bragstad

med realvirkninger (N/R). Her finner vi nyklassisk makroteori med «equilibrium business cycles theory» og rasjonelle forventninger. Lejonhufvuds påstand var at makroøkonomisk teori er i ferd med å bevege seg tilbake til utgangspunktet (R/R). Dette innebærer en tendens til at man lempes på forutsetningen om fullstendig rasjonalitet innenfor en nyklassisk modellramme.

Et forsvar for IS-LM

Hvor befinner nå IS-LM modellen seg i dette bildet? IS-LM har vært utsatt for til dels hard kritikk i sin levetid, men har også mange svorne tilhengere. Hicks selv har uttrykt det slik: «that diagram is now much less popular with me than I think it still is with many people».³

Don Patinkin hadde påtatt seg å gi et forsvar for IS-

* Torunn Bragstad er cand.oec. fra 1982. Hun har arbeidet i SSB's Nasjonalregnskapskontor, og er nå vit. ass. ved Sosialøkonomisk Institutt.

¹ Kipling: Jungelboken. Sammen med Kali Nag, den store, gamle elefanten, fikk lille Toomai oppleve det ingen før ham hadde fått se, nemlig elefantenens dans...

³ John Hicks i «Time in economics». I «Evolution, Welfare and Time in Economics: Essays in Honour of Nicholas Georgescu-Roegen», 1976.

LM modellen. Han møtte kritikken ved å diskutere to spørsmål:

- 1) Gir IS-LM en adekvat representasjon av General Theory?
- 2) Er IS-LM en adekvat og nyttig analytisk konstruksjon?

Det første spørsmålet mener han Keynes selv ga svaret på i en kommentar til et utkast til Hicks' artikkel: «I found it very interesting and really have next to nothing to say by the way of criticism».

Patinkin svarer ja også på det andre spørsmålet. Et av ankepunktene mot IS-LM modellen har vært at den er uegnet til å analysere inflasjon som ikke følger av overskuddsetterspørsel. Patinkin tilbakeviste denne kritikken ved nettopp å gjennomføre en slik analyse. Han poengterte at det var mulig å få noe fornuftig ut av analysen selv om begge kurver skifter på en gang og fremholdt IS-LM modellens enestående pedagogiske egenskaper.

IS-LM – et pedagogisk verktøy

IS-LM modellen kan imidlertid aldri gi noe annet enn en mekanisk forklaring. I den påfølgende debatten ble dette trukket frem som et viktig grunnlag for kritikk. Andre innvendinger gikk på obligasjonsmarkedets plass i modellen og kurvenes avhengighet av hverandre. Som discussant spurte R.W. Clower retorisk om noen kunne svare på når man overhodet kunne bruke IS-LM modellen. Det syntes å være enighet om at modellen ikke var egnet for

bruk i det virkelige liv, men at den hadde visse fortrinn som pedagogisk verktøy. Flere av paneldeltakerne var imidlertid opptatt av hvorvidt læreboksversjonen av IS-LM modellen var en adekvat representasjon av Hicks' IS-LM og om man forkynte «den rette lære» for studentene.

Jeg vil her være tilbøyelig til å tro at debatten ble noe usystematisk fordi man ikke trakk noe klart skille mellom IS-LM diagrammet⁴ som pedagogisk metode og den aktuelle modellen som Hicks opprinnelig presenterte ved hjelp av dette diagrammet. Som pedagogisk redskap betraktes må IS-LM karakteriseres som meget vellykket. Inge læreboksforfatter i makroteori med respekt for seg selv unnlater å bruke IS-LM diagrammet til å illustrer viktige poeng. Når det gjelder modellen Hicks brukte, så har den klare svakheter. Hicks selv tok opp en av disse i en ekstreforesning på konferansens annen dag.

Problemet med tid i IS-LM

Et av problemene med IS-LM modellen er at noe av teorien er relatert til tidspunkter og andre deler til perioder. Hicks skisserte et forsøk på å skape konsistens med utgangspunkt i likviditetspreferanse-teorien. De tre motivene for å holde penger, nemlig spekulasjonsmotivet, forsiktighetsmotivet og transaksjonsmotivet kan sees på som generelle motiv og brukes på alle goder. Alter-

nativet til kassehold blir dermed beholdning både av realgoder og obligasjoner.

Nasjonalregnskap som basis for bygging av makro-økonomiske modeller

For en som har jobbet med nasjonalregnskap var et av høydepunktene Wynne Godleys «A Suggestion for the Reconstruction of Macroeconomic Foundation». Han påviste hvordan IS-LM modellen og bl.a. Modigliani og Tobins avledninger av denne var inkonsistent med et fullstendig økosirk-system som inkluderer en balanseoppstilling. Argumentasjonen hans omfatter bl.a. følgende punkter:

- 1) Systemet i seg selv er ufullstendig. Det omfatter en rentesats, men ingen rentebetaling, sparing uten formue og investering uten en realkapitalbeholdning. Viktige betingelser i form av identiteter er altså utelatt fra modellen.
- 2) Modellen er et simultant determinert system, og tid eksisterer ikke. Løsningen kan imidlertid ikke være en langsiktig likevekt der både netto-sparing og nettoinvestering er positive. Dette impliserer stadig vekst i formuen, noe som med en konstant pengemengde vil føre til en økende rentesats. Med en slik tolkning har vi ingen konsistent modell.
- 3) Systemet beskriver heller ikke en temporær likevekt i den forstand at man kan forutsette at alle beholdningsvariable er konstante. Dersom in-

vesteringene skal avhenge av renten må perioden som betraktes være så lang at den omfatter både beslutningen om investeringen og gjennomføringen av den. Det er da ingen grunn til å tro at beholdningene i pengemarkedet ikke vil endres.

Godleys alternativ til IS-LM modellen er «stock flow» realmodeller hvor både offentlig sektor og banksektoren er spesifisert. En fullstendig modell krever at alle beholdningsvariable og all avkastning forekommer både nominelt og reelt. Briten Godley klaget over at datagrunnlaget for en slik modell var dårlig. Her hjemme er Statistisk Sentralbyrå i ferd med å utvide nasjonalregnskapet med et fullstendig inntekts- og kapitalregnskap. Dette innebærer interessante utfordringer for modellbygging.

Avslutning

Mens Edmund Phelps avsluttet konferansen med et eksempel på nyere makroøkonomisk teori, hadde Jean-Paul Fitoussi i sitt innlegg «Recent Developments in Macroeconomics» lagt vekt på å vise hvordan Hicks' begreper og metoder fremdeles ligger bak det meste av makroteorien selv når hans ideer ikke gjør det. Med dette var ringen sluttet. I løpet av to dager var vi blitt presentert for Sir John Hicks på en måte som er de færreste forunt, nemlig som den store inspirasjonskilden for noen av verdens fremste økonomer.

⁴ Slik Hicks selv betegner det. Se sitat før fotnote 3.

Kostbart skatteforslag – for staten!

Finansdepartementet overveier om det bør innføres gevinstbeskatning ved avhendelse av obligasjoner. Artikkelen viser bl.a. at innføring av en slik skatt vil innebære reduserte skatteinntekter. Skatt på kursgevinster

AV
ROLF A. SKOMSVOLD

I Skattekommisjonens innstilling (NOU 1984:22; Personbeskatning) pekes det på at gevinst ved salg av obligasjoner utenfor næring etter gjeldende regler er skattefri. Kommisjonens flertall foreslår at denne ordning oppheves slik at nominelle gevinster blir beskattet samtidig som det innrømmes fradrag for nominelle kurstap.

I Ot.prp. nr. 4 (1986-87) om skatteopplegget for 1987 følger Finansdepartementet opp denne tanken, og skriver at:

«Departementet overveier nå om det bør innføres gevinstbeskatning også ved avhendelse av obligasjoner utenfor næring.»

Skattelegging av gevinster ved salg av ihendehaverobligasjoner reiser praktiske spørsmål fordi en så og si pr. definisjon ikke har oversikt over hvem som til enhver tid eier papirene eller over omsetningen. Selv om alle obligasjonslån i løpet av inneværende år skal registreres i Verdipapirsentralen løser ikke det problemet. Sentralen registrerer kun kreditors nominelle beholdning av det enkelte verdipapir. Det er imidlertid ikke de praktiske kontrollproblemer jeg vil se på i det følgende. Mitt spørsmål vil være om det av skattemessige og allokeringsmessig hensyn vil være fornuftig med en skattelegging som foreslått.

Når departementet har kastet øynene på kursgevinster ved salg/innfrielse av obligasjoner er det kanskje først og fremst fordi en her ser en mulig unyttet kilde til skatteinntekter. Jeg vil i det følgende vise at skattelegging av tilfeldige kursgevinster – d.v.s. kursgevinster som skyldes variasjoner i markedrenten¹ – vil innebære reduserte skatteinntekter for det offentlige.

Videre ønsker myndighetene rimeligvis en mest mulig lik skattemessig behandling av forskjellige verdipapirer (aksjer og obligasjoner). Det lar seg imidlertid lett vise at en reell skattemessig likebehandling av aksjer og obligasjoner ikke følger av formelt like skatteregler.

Departementets vurderinger bør dessuten være underlagt en bibetingelse: En eventuell skattelegging av kursgevinster bør ikke virke alvorlig hemmende på om-

vil samtidig virke hemmende på obligasjonsmarkedet gjennom såkalte innlåsnings effekter. Det påpekes at reell skattemessig likebehandling av aksjer og obligasjoner vil følge av formelt ulike skatteregler.

setningen av obligasjoner. Jeg vil vise at skattelegging av tilfeldige kursgevinster i en situasjon med fallende rentenivå vil kunne virke ødeleggende på obligasjonsmarkedet gjennom såkalte innlåsnings effekter.

Eksempel

Jeg vil illustrere problemstillingen gjennom et eksempel. Det vil kunne vises at de konklusjoner som trekkes, har mer almen gyldighet.

Det tas utgangspunkt i en investor som sitter med en viss beholdning obligasjoner. Obligasjonene ble kjøpt til pari kurs ved emisjon. Lånet forfaller i sin helhet om T år og har en pålydende rente på 100 R prosent.

Vi legger for enkelthets skyld til grunn at alle aktører i markedet har samme effektiv skattesats som gitt i prosent er 100 S. Markedsrente for alternative plasseringer over T år er i dag 100 q prosent og antas å være lik for alle aktører. Markedsrente etter skatt (r) finnes da som $r = q(1 - S)$.

Dersom investor velger å bli sittende med sine obligasjoner har den fremtidige betalingsstrøm en nåverdi for ham regnet i prosent av pålydende lik K, hvor K er gitt ved:

$$(1) K = \sum_{t=1}^T \frac{100R(1-S)}{(1+r)^t} + \frac{100}{(1+r)^T} \quad \text{eller;}$$

$$(2) \frac{K}{100} = \frac{R}{q} + \left\{ 1 - \frac{R}{q} \right\} \cdot \left\{ \frac{1}{(1+r)^T} \right\}$$

I vårt eksempel vil K svare til markedskursen på de aktuelle obligasjoner. Et verdipapir sies å ha overkurs når $K > 100$ og underkurs når $K < 100$. For $K = 100$ står papiret i pari. Av (1) fremgår det at

$$(3) \quad \begin{matrix} > \\ K = 100 & <=> & R = q \\ < \end{matrix}$$

Det vil si at en obligasjon står i overkurs når pålydende rente er høyere enn dagens markedrente og i underkurs når pålydende er lavere enn markedrenten.

For at investor skal være villig til å selge sine obligasjoner må han få en pris etter skatt på K eller mer. Ettersom kursgevinster skattelegges vil den laveste pris investor er villig til å selge sine papirer for, (K_s) være gitt ved:

$$(4) K_s = K + (K_s - 100)S$$

¹ Jeg ser i det følgende ikke på kursgevinster som følger av at obligasjonslån er lagt ut til underkurs. Slike kursgevinster bør rimeligvis skattelegges.

Hvor K er gitt ved (1) og hvor leddet $(Ks-100)S$ viser den skatteplikt kursgevinsten medfører. Løser vi (4) m.h.h. på Ks får vi:

$$(5) \quad Ks = \frac{1}{1 - S} (K - 100S)$$

Potensielle kjøpere av obligasjonene, som forutsetningsvis vurderer å sitte med disse frem til forfall, vil ved lånets innfrielse måtte skatte av en eventuell kursgevinst dersom papirene kjøpes til underkurs. Kjøpes obligasjonene til overkurs vil de ved innfrielse realisere et kurstap som vil være grunnlag for fratrekk i annen skattepliktig inntekt. Den høyeste pris en kjøper er villig til å betale for obligasjonene (Kk) vil følgelig være gitt ved:

$$(6) \quad Kk = K \frac{(100 - Kk)S}{(1+r)^T}$$

Hvor K igjen er gitt ved (1) og hvor det påfølgende ledd på høyre side av likhetstegnet viser nåverdien av den skattereduksjon som det fremtidige kurstap medfører. Løser vi (6) m.h.h. på Kk får vi:

$$(7) \quad Kk = \left\{ 1 - \frac{S}{(1+r)^T} \right\}^{-1} * \left\{ K - \frac{100S}{(1+r)^T} \right\}$$

En åpenbar betingelse for at det skal kunne bli tale om noen omsetning i dette tilfellet er at $Kk \geq Ks$ dvs. kjøpers maksimumpris må være større eller lik selgers minimumspris. Av (5) og (7) kan det vises (jfr. (2) og (3)) at for $T > 0$ vil:

$$(8.1) \quad K > Kk > Ks \iff K < 100 \iff R < q$$

$$(8.2) \quad Kk = K = Ks \iff K = 100 \iff R = q$$

$$(8.3) \quad K < Kk < Ks \iff K > 100 \iff R > q$$

Rolf A. Skomsvold er cand.oecon fra 1978. Han er nå adm. dir. i Kredittforetakenes Forening.

Relasjonen (8.1) uttrykker at for underkurspapirer – jfr. (3) – vil høyeste kjøperkurs ligge over laveste selgerkurs og handel vil kunne finne sted. For overkurspapirer viser (8.3) at høyeste kjøperkurs ligger under laveste selgerkurs og vi får en markedsituasjon med såkalt innlåsnings.

Disse resultater kan forklares som følger: Ved salg til underkurs får selger et kurstap som gir grunnlag for skattereduksjon i prosent lik $(100 - K^*)S$ i salgsåret – hvor K^* er omsetningskurs (– jfr. (4)). Kjøper vil ved obligasjonens forfall få et nominelt like stort beløp i kursgevinst som da blir skattlagt. Neddiskontert verdi av denne skatteplikt – jfr. (6) – vil imidlertid bli mindre enn $(100 - K^*)S$ for $T > 0$. Kjøper og selger får – sett under ett – en skattekreditt over T år. Dette er en «ekstragevinst» markedet oppnår ved å handle obligasjonen – og innebærer følgelig et incentiv til å gjennomføre handler som det ellers ikke ville være grunnlag for. Ved overkurspapirer blir situasjonen den stikk motsatte: Ved å omsette obligasjonene oppstår for markedet under ett en negativ skattefordel. Denne unngås ved ikke å handle papirene.

Den eneste praktiske måte å gjennomføre en skatt av kursgevinster på obligasjoner på – uten derved å skape innlåsnings effekter ved rentefall – vil være å skattelegge urealiserte kursgevinster på linje med realiserte. Kursgevinsten har en jo i realiteten oppnådd i det øyeblikk det har funnet sted et uventet rentefall. En slik skatteregel strider imidlertid mot et sentralt prinsipp vedrørende inntektsfastsettelse i skattelovens § 50.

Reduserte skatteinntekter.

Vi så foran at skatt på kursgevinster ville gi incentiv til handler som medfører realisasjon av kurstap og følgelig en skattefordel sett for kjøper og selger under ett. Handel som vil føre til realisasjon av kursgevinster ville derimot bli «låst inne». Dette forhold alene innebærer at provenyeffekten av skatt på kursgevinster må bli negativ over tid.

Rentenivået har siden siste krig steget jevnt frem til dagens rekordhøye nivå. Dette innebærer at nesten alle obligasjoner som i dag er ute blant investorer er underkurspapirer. En ville forvente at innføring av skatt på kursgevinster vil medføre en omfattende handel mellom aktørene i markedet med sikte på å realisere det betydelige kurstap – og den derav følgende skattegevinst – som ligger latent i den utestående obligasjonsmassen.

Innlåsnings effekten

Vi så i avsnitt 2 hvorledes de foreslåtte skatteregler vil gi markedsaktørene et incentiv til ikke å realisere kursgevinster på obligasjoner. Obligationene «låses inne» og annenhåndsmarkedet «tørker ut». En situasjon med forventninger om stadig fallende rente vil følgelig innebære dårlig likviditet i obligasjoner hvilket i neste omgang har negativ effekt også på førstehåndsmarkedet. Jo sterkere rentefall – eller forventninger om rentefall – en opplever, jo sterkere vil innlåsnings effekten være. Innlåsnings effekten vil også være sterkere jo mer effektivt markedet er.

Likebehandling med aksjer.

Kursgevinster ved salg av aksjer utenfor næring skattelegges med en flat sats på 30 pst. dersom salget finner

sted innen 3 år etter at aksjen er ervervet. Som antydning innledningsvis kan ønske om lik behandling av avkastning fra ulike slag verdipapirer være et av motivene for at myndighetene vurderer å innføre skatt på kursgevinster ved avhendelse av obligasjoner. Dette er imidlertid en logisk kortslutning. For aksjer vil verdistigning være en forventet, ordinær del av avkastningen. Som illustrasjon kan nevnes at Oslo Børs' aksjekursindeks i skrivende stund viser en verdistigning på 300 pst. siden 1980. Bakgrunnen for en slik utvikling er tosidig: Prisen på aksjer representerer eierandeler i realverdier som i nominelle kroner vil kunne vokse som en følge av prisstigningen.

Dessuten vil mange aksjeselskaper bevisst pløye overskuddet tilbake i bedriften og på det viset gi eierne avkastning i form av verdistigning på aksjekapitalen fremfor gjennom utbytte. Skattereglene oppmuntrer til en slik adferd.

Obligasjoner på den annen side representerer en nominell fordring og deres verdi vil ikke direkte påvirkes av inflasjonstakten. Så lenge de kun legges ut til pari

kurs er det likeledes ikke mulig å inkorporere en påregnlige verdistigning i denne type papirer. Liklydende skatteregler vedrørende kursgevinster på aksjer og obligasjoner innebærer følgelig ikke skattemessig likebehandling av de to investeringsobjekter.

Administrative kostnader

Som vist over vil omsetningshyppigheten i obligasjonsmarkedet – om det innføres skatt på kursgevinster – avhenge av om en har en situasjon med stigende eller fallende rente. I mer velutviklede markeder enn det norske omsettes det hvert år obligasjoner for 4-5 ganger det utestående obligasjonskvantum. Jeg vil forvente at utviklingen går i den retning også her til lands. Det vil da kunne bli tale om et 6-sifret antall handler pr. år. Selv om en legger opp til en registrering av kursgevinster/kursstap i Verdipapirsentralen kan en trygt slå fast at det vil bli samfunnsøkonomisk meget kostbart å innføre en skatteplikt som foreslått – som også i seg selv vil gi staten reduserte inntekter.

**FYLKESMANNEN I BUSKERUD
SØKER:**

ØKONOMIKONSULENT

Hos fylkesmannen i Buskerud er det ledig stilling som økonomikonsulent ved kommunal- og administrasjonsavdelingen.

Stillingen er plassert som førstekonsulent (kode 4456) i ltr. 27, f.t. kr. 191 064,- pr. år. Fra lønnen går 2% pensjonsinnskudd. Lønnplasseringen er under vurdering for eventuelt opprykk til lønnstrinn 29-30.

Arbeidsområdet er hovedsaklig kommunaløkonomiske saker, først og fremst års- og langtidsbudsetter fordeling av skjønnsmidler, søknader om lån m.v. Arbeidet omfatter ellers bl.a. saksbehandling, veiledning overfor kommunene og analyser i forbindelse med oversiktsplanlegging. Konsulenten kan også bli pålagt andre arbeidsoppgaver. Stillingen forutsetter utstrakt samarbeid både med kommunene og med andre etater samt avdelinger og gir bred innsikt i kommunaløkonomiske spørsmål.

Fleksibel arbeidstid.

Søkere bør ha høyere økonomisk utdanning, erfaring fra, og interesse for offentlig forvaltning. Søkere må kunne bruke begge målformer.

Nærmere opplysninger kan gis av fylkeskontorsjef Knut Halvorsen, tlf. 03 - 83 81 50.

Søknad med bekreftede avskrifter av vitnemål og attester sendes
FYLKESMANNEN I BUSKERUD
Fylkeshuset, Haugesgt. 89, 3019 Drammen,
innen 4. desember 1987.

Norske prognoser – hvor gode er de?*

«BNP-veksten i år blir som ifjor». Prognosen som ligger i dette utsagnet, er langt bedre enn anslagene fra samtlige seks prognosemakere tilsammen så langt i 1980-årenes Norge.

En usikker oljesektor resulterer i lite treffsikre drifts-

balanseprognoser. Bare for inflasjonen er prognosene gode.

Sammenlignet med prognoser for den økonomiske utviklingen i andre land er prognosene for Norge litt, men ikke mye, dårligere.

AV

ARNE JON ISACHSEN OG CARL ERIK SANDO

1. Noen innledende betraktninger

Etter den andre verdenskrigs slutt har arbeidet med å tallfeste ulike økonomiske variable og å integrere dem i et helhetlig system, lagt beslag på betydelige ressurser, både i Norge og i andre land. Resultatet er at vi nå har god oversikt over hvordan sentrale økonomiske størrelser, som samlet verdiskapning i landet (BNP), inflasjon og utenriksøkonomi, har utviklet seg over tid.

Med ny teoriutvikling, bedre data og bedre statistiske og økonometriske teknikker kunne man kanskje forvente at over tid ble også prognosene bedre, i den forstand at de ble mer treffsikre. Slik har det imidlertid ikke gått. Ustabiliteten i de enkelte lands økonomier såvel som i verdensøkonomien har bare i svært begrenset grad blitt fanget opp av prognosene. I så måte inntar nok modeller som predikerer (dvs. forutsier) utviklingen for flytende valutakurser en udiskutabel jumboplass. Studier av slike modellers treffsikkerhet viser klart at den etterfølgende kursutviklingen svært ofte var markant forskjellig fra den predikerte.

Hva er så *hensikten* med å legge så mye arbeid i økonomiske prognoser? For *myndighetene* vil utformingen av den økonomiske politikken åpenbart bli påvirket av de økonomiske utsiktene. Prognosene får dermed betydning for den økonomiske politikken myndighetene legger opp til.

Imidlertid er ikke myndighetenes publiserte anslag over forventet økonomisk utvikling «nøytrale»; anslagene kan i seg selv påvirke adferden i privat sektor og dermed verdien av variabler det gis prognoser for. Således kan prognosene i seg selv bli et *virkemiddel* i den økonomiske politikken (Johansen 1978, side 236).

Et stilisert eksempel illustrerer poenget. Sett at myndighetene vet at med uendret politikk blir prisstigningen

10% og lønnsøkningen 12%. De vurderer en skattelettelse som i samarbeid med partene i arbeidslivet vil føre til en lavere lønnsøkning. Ved å gjennomføre skattelettelsen og samtidig anslå pris- og lønnsstigningen for neste år til henholdsvis 7% og 9% vet myndighetene at inflasjonen blir 8% og lønnsøkningen 10%. Publisering av prognosene kan således betraktes som et virkemiddel; de bidrar til en ønsket økonomisk utvikling. I ettertid vil man imidlertid konstatere at myndighetenes anslag for såvel inflasjonen som for lønnsøkningen var ett prosentpoeng lavere enn de realiserte tallene.

For *privat sektor* kan det også være nyttig med god peiling på hva fremtiden vil bringe. En prognose som blir trodd,¹⁾ og som tilsier at den amerikanske dollaren om 3

Arne Jon Isachsen er sjeføkonom i Elcon Partners A.S. og professor i internasjonal økonomi ved Bedriftsøkonomisk Institutt.

* Vi takker for nyttig bakgrunnstoff og kommentarer fra Øyvind Bøhren, Tore Eriksen, Alf Hageler, John Høsteland, Knut N. Kjær, Kjell Kraakmo, Geir Lunde, Jan Qvigstad, Oddbjørn Raaum, Tor Steig og Henning Strand.

For gjenværende feil og mangler står vi alene ansvarlige.

¹⁾ Dersom *mange* tror at dollaren vil styrke seg, kan dette lett føre til en selvpåfyllede profeti. Forklaringen er enkel: Med forventninger om kursgevinst på dollar øker etterspørselen etter denne valutaen og kursen stiger.

måneder er 10% dyrere enn idag, vil medføre at han som har gjeld i dollar, ønsker å fremskynde betalingen. Hun som derimot har dollar til gode, vil gjerne utsette omvekslingen til norske kroner et kvartals tid.

I denne artikkelen skal vi se nærmere på seks av de institusjonene som lager prognoser for den økonomiske utviklingen i Norge, og kort kommentere hvordan prognosene utarbeides. Til nå har Finansdepartementet, i samarbeid med Statistisk Sentralbyrå og i noen grad Norges Bank, nærmest vært enerådende som premissleverandør til andre prognosemakere. I tiden fremover vil trolig andre miljøer utvikle egen ekspertise, og det blir mer reell konkurranse i markedet for prognoser.

I avsnitt 3 diskuterer vi noen enkle mål på hvor gode eller treffsikre prognosene er.

Avsnitt 4 tar for seg fire sentrale makroøkonomiske variable og viser hvor godt de seks institusjonene har predikert dem for årene 1980 – 1986. Anslagene for BNP-vekst og resultatene på driftsbalansen med utlandet kan vanskelig kalles imponerende – for flere år er det nærmest snakk om skivebom. At usikkerheten om oljesektorens utvikling slår kraftig ut for disse to variablene, belyses ved at prognosene for den tredje variabelen, BNP-veksten for Fastlands-Norge, er langt bedre. Selv om resultatene her indikerer fravær av skivebom, lar nok de færreste seg imponere; en summering av veksten over de 7 årene gir 20,6%, mens Finansdepartementets anslag i Nasjonalbudsjettet summerer seg til 12,6%.

Prognosene for den fjerde og siste variabelen, den årlige prisstigningstakten målt ved konsumprisindeksen, lar seg imidlertid høre; alle de seks prognosemakerne har her truffet godt. Industriforbundet kommer best ut her. Summerer vi den årlige inflasjonen over disse 7 årene fremkommer tallet 63,3%, mens tilsvarende summering av Industriforbundets anslag gitt i desember året før gir 57,0%.

Avsnitt 5 tar utgangspunkt i det faktum at prognosene for BNP-vekst gjennomgående er lavere enn de realiserte tallene. Etter vår vurdering ligger en god del av forkla-

ringen i deregulering av kredittmarkedet, blant annet med den konsekvens at bankene økte sine utlån meget kraftig.

Når kompliserte makroøkonomiske modeller har begrenset suksess som utgangspunkt for prediksjoner om den økonomiske utviklingen, er det fristende å vurdere hvor godt naive prediksjoner gjør det. I avsnitt 6 tester vi den naive hypotesen om at utviklingen i år blir som ifjor, for hver av de fire variablene. Ikke overraskende utkonkurrerer den naive hypotesen de kompliserte beregningene hva angår BNP-vekst, mens inflasjon blir bedre ivarettatt av de økonomisk funderte prognosene.

Norske prognosemakere fortjener ikke bare å konkurrere med naive hypoteser; hvor gode prognosene for norsk økonomi er sammenlignet med tilsvarende prognoser for andre land, er tema for avsnitt 7. For noen vil det være en trøst å se at vi, så lenge oljesektoren holdes utenfor, ikke gjør det spesielt dårlig, mens andre vil nok ta det som en bekreftelse på at økonomi fremdeles er «The Dismal Science» (den bedrøvelige vitenskap).

I avsnitt 8 ser vi nærmere på prognosene for inneværende og neste år. Basert på den treffsikkerhet de ulike institusjonene har vist i anslagene for de ulike variable tidligere i dette ti-året, konstruerer vi anslag for BNP-vekst, driftsbalanse og inflasjon for 1987 og 1988. Lesere som henger med så langt, vil underveis ha samlet opp de klyper salt som disse prognosene må taes med.

Artikkelen avsluttes med et 9. avsnitt hvor hovedkonklusjonene i denne studien punktvis blir sammenfattet.

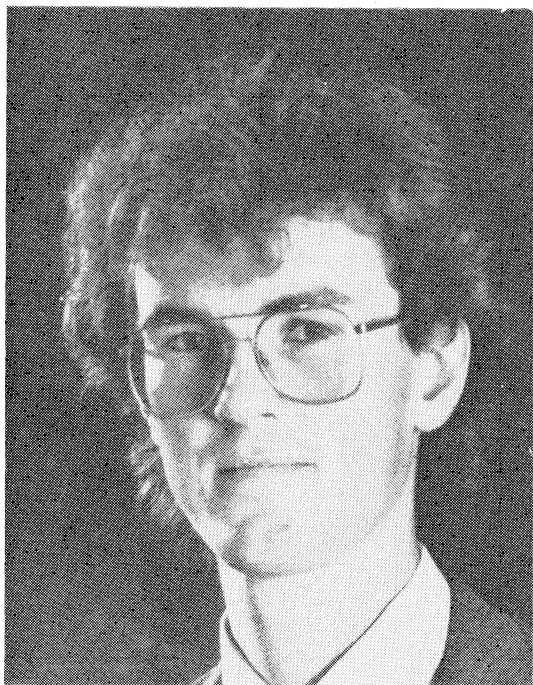
2. Seks prognosemakere – og hvordan de lager sine prognoser

Finansdepartementet er den sentrale prognosemaker. I Nasjonalbudsjettet (oktober) og i Revidert budsjett (april/mai) gir departementet en oversikt over den økonomiske situasjonen. Hvilke oppgaver man står overfor i den økonomiske politikken blir diskutert, ulike tiltak annonsert og anslag for utviklingen gitt.

Prognosene bygges opp av enkeltkomponenter. Eksempelvis er anslaget for resultatet på driftsbalansen summen av prognosene for handelsbalansen og rente- og stønadsbalansen. For beregning av forventet import trenger man anslag over veksten i innenlandsk etterspørsel og importtilbøyeligheten, i tillegg til prognoser for prisutviklingen ute og hjemme. Anslaget for innenlandsk etterspørsel er brutt ned på offentlig og privat konsum, investeringer og eksport. Eksportanslagene for tradisjonelle varer beregnes ut fra utvikling i markedsandeler og konkurranseevne, mens eksportinntektene for olje avhenger av langt mer usikre faktorer som oljepris, dollarkurs og produksjonsvolum. Bare mindre endringer i de tre parameterne som bestemmer eksporten av oljen, målt i norske kroner, kan gi store utslag på handelsbalansen. For prognosemakerne ville derfor jobben vært lettere i et Norge uten olje.

Mens anslaget for handelsbalansen er beheftet med betydelig usikkerhet, er tallene for forventet resultat på rente- og stønadsbalansen noe enklere å beregne. Med kunnskap om Norges gjeldsposisjon vis a vis utlandet og om overføringer av u- hjelpsmidler blir anslaget her beregnet.

Ved å summere anslaget for handelsbalansen og anslaget for rente- og stønadsbalansen fremkommer prognosen for driftsregnskapet.

Carl Erik Sando er siviløkonom og arbeider i analyseavdelingen i Elcon Partners A.S.

Oljesektoren skaper ytterligere problemer for prognosemakerne; produksjonsvirkningene i Fastlands-Norge av investeringer i Nordsjøen er vanskelig å anslå. Andelen av leveransene som kommer fra norske bedrifter ved et gitt investeringsvolum, er usikre. Videre har selve investeringsvolumet tendens til å bli en politisk kasteball. Den senere tids erfaring er i så måte informativ. I løpet av noen vårmåneder i 1987 ble planlagte investeringer i Nordsjøen for 1988 fordoblet; fra kr 12 mrd. til kr 25 mrd. Årsaken var frykt for økende ledighet i verfts- og engineeringbedrifter.

Det er å forlange for mye at prognosemakerne i desember 1986 skal kunne forutse en så markant revurdering fra myndighetens side.

Arbeidet i økonomiavdelingen i Finansdepartementet blir i hovedsak bygget opp rundt MODIS- og MODAG-modellene for norsk økonomi. Hovedhensikten med disse modellene er å sikre et konsistent bilde av økonomien. Som vi nettopp så vil anslag for vekst i innenlandsk etterspørsel påvirke anslaget for importen. Ved å anvende departementets modeller sikrer man samsvar eller konsistens i anslagene. For å gi en enkel illustrasjon, anta at man legger inn økt offentlig konsum. Det gjør at prognosen for veksten i innenlandsk etterspørsel må justeres oppover. Men da vil importen øke, og dermed svekkes det forventede resultat på driftsbalansen.

De øvrige prognosemakerne har også tilgang på virkningstabellene i MODIS. Ved å legge andre forutsetninger til grunn enn hva Finansdepartementet gjør får man andre anslag for den økonomiske utviklingen. I praksis viser det seg at de andre prognosemakerne sjelden har anslag som avviker sterkt fra Finansdepartementets. To forhold kan her spille inn:

- * Så godt som alle norske sosialøkonomer har den samme akademiske treningen; om vi skulle plassere dem i en bås, måtte det bli den ny-keynesianske. Fravær av monetarister, ny-klassikere og tilbudsside-økonomer gjør at man ad teori neppe kan forvente de store prediksjonsforskjellene.
- * Med den naturlige autoritet Finansdepartementets anslag har, er det risikofyllt å gi prognoser som avviker for sterkt. Treffer man bedre, blir det en fjær i hatten, men bommer man stygt kan det lett gi fallende status i et relativt snevert fagmiljø. Gitt at økonomer selv har den egenskapen de i sine modeller stort sett tillegger andre, nemlig risikoaversjon, kan man forvente at andre institusjoners anslag sjelden viser markante brudd med Finansdepartementets.

De øvrige prognosemakere erkjenner den betydningen Finansdepartementets anslag har for egne beregninger. Imidlertid er det en utbredt oppfatning blant dem at anslagene fra Finansdepartementet til tider kan virke «dreide», dvs. politisk påvirket. Selv om prognosene er internt konsistente, sitter man noen ganger tilbake med følelsen at lite rimelige forutsetninger er lagt til grunn. Men anslagene for de ulike variablene utgjør likevel et troverdig hele, gitt de underliggende forutsetninger. I slike tilfeller kan det jo tenkes at prognosene er anvendt som virkemidler, kfr. diskusjonen foran.

Norges Bank bruker i hovedsak samme modellapparat og datagrunnlag som Finansdepartementet, men har anledning til å ta andre (og mer realistiske?) forutsetninger på enkelte områder. Likevel er avvikene fra Finansdepartementets anslag moderate. Sentralbanken publiserer

hver år sine prognoser i kvartalstidsskriftet «Penger og Kreditt», nr. 4.

OECD offentliggjør sine prognoser i Economic Survey og Economic Outlook. Også her leverer Finansdepartementet bakgrunnsdata. Imidlertid legger OECD til grunn uendret oljepris og konstant valutakurs gjennom året. Prognosene for hvert enkelt land blir også vurdert i et helhetlig OECD-perspektiv.

Industriforbundet er den ikke-offentlige institusjonen som i lengst tid har gitt anslag over de økonomiske fremtidsutsiktene. I prognosene, som publiseres i forbundets «Debatt- og studiehefter», benyttes egne tall fra medlemsbedriftene som datagrunnlag, i tillegg til materiale fra Statistisk Sentralbyrå og andre offentlige kilder. Fra medlemsbedriftene får man informasjon om produksjonsforhold, investeringsplaner samt eksport-/importutviklingen. Ved utarbeidelse av de endelige prognosene bruker man virkningstabellen fra MODIS komplettert med en vurdering av trendutviklingen. På toppen av det hele anvendes subjektivt skjønn. Industriforbundet er kjent med at også Finansdepartementet gjør bruk av skjønn og trendforlengelse.

Bankforeningen har hittil tatt utgangspunkt i sektorvise økosirkulasjoner og laget prognosene ut fra mindre økonomiske modeller (ved anvendelse av regneark på PC). I tillegg har man gjort bruk av virkningstabeller for MODIS. Datagrunnlaget er dels eget og dels offentlig tilgjengelig.

For å markere uavhengighet av Finansdepartementet, publiserer Bankforeningen nå sine prognoser i forkant av departementet (juli 1987) for å «slå» Nasjonalbudsjettet i oktober. Kanskje kan dette medføre at Bankforeningen får påvirkningskraft overfor departementet, i stedet for det motsatte?

Så langt i 1980-årene har det vært sparsomt med prognoser fra Bankforeningen, og datagrunnlaget blir for knapt til at vi kan trekke slutninger om kvaliteten.

I den senere tid har imidlertid Bankforeningen arbeidet med å utvikle en egen økonometrisk modell. Når – eller om – den virker godt, skal det bli interessant å se om vi får større grad av uavhengighet i prognoser for norsk økonomi. Det burde i så fall kunne avleses ved større sprik i anslagene for de ulike økonomiske variable, gitt i henholdsvis «Kreditt- og Konjunkturer» og i Nasjonalbudsjettet.

Kredittkassen baserer sine prognoser hovedsaklig på Finansdepartementets og justerer disse ut fra egne vurderinger og data. En viktig oppgave er «... å luke politikken ut fra Finansdepartementets tall.» Man har intet eget modellapparat, men analyserer i stedet eksisterende prognoser og økonomiske trender. Prognosene publiseres i «Økonomisk oversikt» to ganger i året.

Som for Bankforeningen er tidsserien over prognosen fra Kredittkassen for liten til at vi her kan gi en kvalitativ vurdering av dem. Vårt inntrykk er imidlertid at de gjennomgående har lyktes rimelig godt.

De fleste prognosemakerne gir flere prognoser for samme året publisert på forskjellig tidspunkt. Selv om prognosene som oftest bedres over tid, finnes det flere eksempler på at det motsatte er tilfellet. Ofte går det lang tid før Statistisk Sentralbyrå fremlegger de endelige tallene (opp i mot to år i enkelte tilfelle.) Revisjoner basert på foreløpige tall, som senere blir kraftig korrigert, kompliserer prognosearbeidet. Videre vil fravær av korrekte tall gjøre at reestimering av relasjoner som

inngår i modellene, blir mindre gode enn om man på et tidligere tidspunkt hadde hatt de riktige tallene.

I denne artikkelen konsentrerer vi oss om prognosene gitt for perioden 1980–1986, for realvekst i BNP, både med og uten olje og sjøfart, driftsbalansen overfor utlandet og den årlige prisstigningstakten. For alle institusjonene anvender vi anslag gitt i 4. kvartal året før. For Finansdepartementets vedkommende har vi i tillegg tatt med prognosene gitt i Revidert budsjett samme år.¹⁾

3. Noen enkle mål på treffsikkerheten av prognoser

For å kunne vurdere prognosenes kvalitet tar vi utgangspunkt i

Prognosefeil = Prognostisert verdi – Faktisk verdi

Fra tid til annen blir prognosene gitt som intervaller og i disse tilfellene anvendes middelveidene.

Med utgangspunkt i prognosefeil det enkelte år har vi, basert på observasjoner de 7 årene, beregnet fire feilmål¹⁾ for hver enkelt serie.

Absolutt gjennomsnittsfel (Mean Absolute Error, MAE) gir *tallverdien* av den gjennomsnittlige prognosefeilen. En serie med tre observasjoner og prognosefeil 2, 4 og – 6 henholdsvis, vil gi MAE = 4.

Gjennomsnittsfel (Average Error, AE) har den egenkap at negative og positive feil motvirker hverandre. AE sier noe om serien er forventningsrett. En AE = –1,5 er et uttrykk for at prognosene i denne serien ligger 1,5 enheter for lavt. En forventningsrett serie har AE = 0 og normalfordelte prognosefeil.

Kvadratrotten av gjennomsnittlig kvadrert feil (Root Mean Squared Error, RMSE) skiller ut serier med store enkeltprognosefeil fra serier med jevnere feil. For eksempel gir serien med prognosefeil 2, 4 og – 6 en RMSE = 4,3, mens serien med prognosefeil 4, 4 og – 4 en RMSE = 4.

Imidlertid har begge en MAE = 4.

Gitt samme MAE vil serien med lavest RMSE vanligvis bli foretrukket. Jo mindre RMSE, desto mindre er risikoen for store og ujevne prognosefeil – historisk vurdert.

Fortegnsfeilfordelingen sier hvor mange positive og hvor mange negative prognosefeil serien har. For en

serie med prognosefeil + 2, – 1, – 4 og – 2 har vi således fortegnfordelingen 1 – 3.

Fortegnsfeilene lider av den svakhet at de bare sier noe om *retningen* og ikke noe om *størrelsen* av feilene. Man kan derfor si at dette målet på prognosefeil bare i liten grad utnytter det foreliggende observasjonsmaterialet. Men i vår sammenheng påkaller fordelingene av fortegnfeilene en viss interesse; de gir et klart bilde av tendensen til underpredikering av BNP-veksten, både med og uten olje og sjøfart.

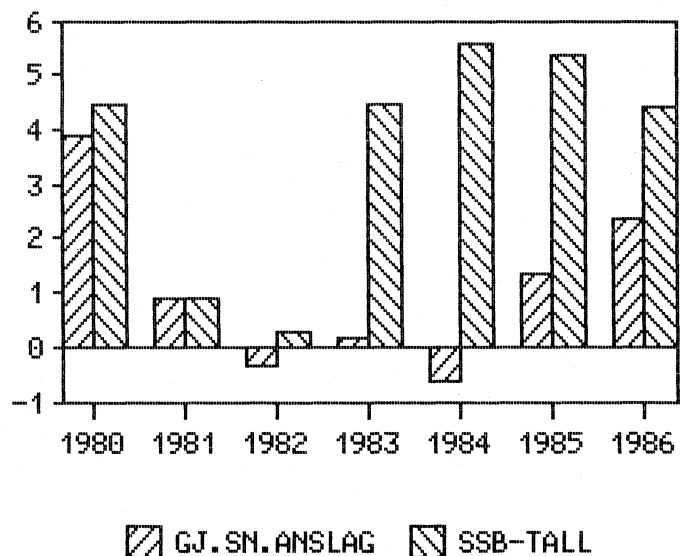
Vi har også regnet ut gjennomsnittet av prognosene gitt i 4. kvartal året før. Dersom prognosene hadde en viss grad av uavhengighet, kunne man forvente at gjennomsnittet vil være bedre enn enkeltprognosene. Slik er det imidlertid ikke. Den nærliggende forklaring er at Finansdepartementets anslag slår gjennom i de øvrige, og «de store talls lov» får ingen utjevnenende virkning.

4. Prognosene for de fire variablene

For hver av de fire variablene har vi produsert en tabell og en figur. I tillegg gir vi en punktvis sammenfatning av resultatene.

4.1 BNP-realvekst inklusive olje og sjøfart

Fig. 1. BNP-total, prosentvis vekst.

Tabell 1. BNP-realvekst inklusive olje og sjøfart.

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	RMSE	AE	MAE	Fortegn
SSB-tall	4,50	0,90	0,30	4,50	5,60	5,40	4,40				
Nasjonalbudsjettet	4,25	1,00	–0,10	0,80	–1,90	0,90	2,30	3,67	–2,61	2,63	1–6
Revidert Nasjonalbudsjett	4,30	0,50	–1,40	0,20	2,00	2,10	3,30	2,58	–2,08	2,08	0–7
Norges Bank	4,25	1,00	0,00	0,00	0,00	1,50	3,00	3,14	–2,26	2,29	1–6
OECD Economic Outlook	4,50	0,75	0,00	0,00	–0,50	1,50	2,25	3,32	–2,47	2,47	0–6
Industriforbundet mnd. 7	2,75	0,00	–1,00	0,00	0,00	1,50	2,00	3,34	–2,90	2,90	0–7

¹⁾ En fullstendig oversikt over de ulike institusjonenes prognoser gitt på ulike tidspunkt kan fåes ved henvendelse til forfatterne.

²⁾ For BNP og inflasjon er anslagene gitt som prosentvis endring slik at det er de relative avvikene som måles.

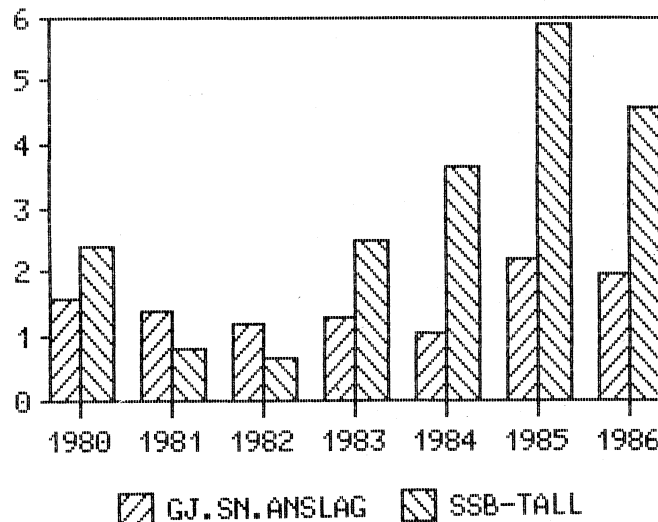
- Mens anslagene for de tre første årene er meget gode, er betegnelsen skivebom dekkende for de tre neste (Figur/tabell 1). Den syvende og siste observasjonen er «som normalt»; Finansdepartementet underestimerte BNP-veksten dette året med 2 prosentpoeng, mot et snitt på 2,6 prosentpoeng for perioden sett under ett.
- For hele 7-års perioden var det en gjennomsnittlig årlig realvekst i BNP på 3,65%. Finansdepartementets prognose har et årlig snitt på 1,05%. Det betyr at man i Nasjonalbudsjettet jevnt over har undervurdert BNP-veksten i denne perioden med hele 2,60 prosentpoeng.
- Norges Bank har gjennomgående bommet minst. Hovedinntrykket er likevel at prognosene markerer seg med samstemmighet snarere enn med det motsatte; den absolutte gjennomsnittsfeil spenner over det beskjedne intervallet 2,29 (Norges Bank) – 2,90 (Industriforbundet).
- Fortegnsfordelingen er interessant; 1 – 6 og 0 – 7 er de to eneste variantene vi finner. Det belyser den gjennomførte underpredikeringen av verdiskapningen i Norge disse årene.
- Med unntak av Industriforbundet bedres prognosene over tid; MAE og RMSE blir jevnt over redusert jo nærmere årsslutt for det prognostiserte år vi kommer. For Industriforbundet er prognosene gitt i juli året før bedre enn prognosene gitt i desember året før. For seks av syv år har Industriforbundet en lavere prognose for BNP- vekst i sitt desemberanslag enn i sitt juli

anslag. I fem av disse seks årene var Finansdepartementets oktoberanslag for BNP-veksten lavere enn hva Industriforbundet opererte med i juli. Trolig ble Industriforbundets desemberprognose påvirket av Nasjonalbudsjettet. Og det var uheldig.

- Manglende variasjonsbredde i prognosene tyder på at Finansdepartementet ikke bare er trendsetter hva gjelder data- og modellgrunnlag. Også forutsetningene om oljeproduksjon, oljepris og dollarkurs synes å være temmelig ensartet over de ulike prognosemakere.

4.2 BNP-realvekst for Fastlands-Norge

Fig. 2. BNP-Fastland prosentvis vekst.

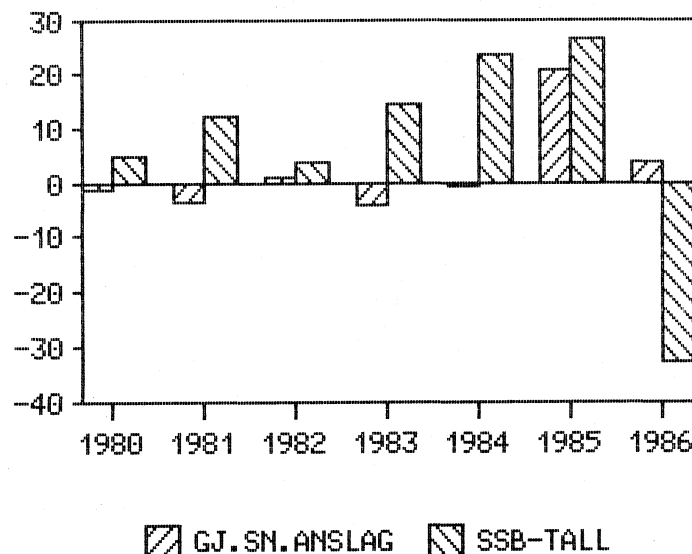
Tabell 2. BNP-realvekst for Fastlands-Norge.

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	RMSE	AE	MAE	Fortegn
SSB-tall	2,40	0,80	0,70	2,50	3,70	5,90	4,60				
Nasjonalbudsjettet	2,30	2,00	1,60	1,60	-0,10	2,30	2,90	2,18	-1,14	1,74	2-5
Revidert Nasjonalbudsjett	2,00	1,20	1,40	1,30	2,50	3,20	3,40	1,33	-0,80	1,11	2-5
Norges Bank							2,50				
OECD Economic Outlook					2,00	2,75	2,75	2,33	-2,23	2,23	0-3
Industriforbundet mnd. 7	0,75	0,75	0,75	1,00	1,25	1,70	2,00	2,25	-1,77	1,78	1-6

- For de første fire årene er anslagene rimelig gode. Men i de siste tre blir BNP-veksten eksklusiv olje og sjøfart klart undervurdert (Figur 2/tabell 2).
- For hele 7-års perioden var det en gjennomsnittlig årlig realvekst for Fastlands-Norges BNP på 2,94%. Anslagene i Nasjonalbudsjettet var i snitt 1,80%, dvs. en undervurdering på mer enn 1 prosentpoeng. Dette er imidlertid klart bedre enn hva vi fant for realvekst i samlet BNP.
- Ettersom anslagene for BNP-vekst, både med og uten olje og sjøfart, er markant undervurdert i perioden 1984 – 1986, er det vanskelig å akseptere at en ustabil oljesektor er eneste forklaringsfaktor. I avsnitt 5 peker vi på at veksten i innenlandsk kreditttilførsel har spilt en uventet ekspansiv rolle.
- Det er bare Industriforbundet og Finansdepartementet som har gitt anslag for BNP-vekst for Fastlands-Norge for alle de syv årene. Finansdepartementet har noe større treffsikkerhet enn Industriforbundet. Og igjen må vi konstatere at Industriforbundet hadde kommet bedre ut ved ikke å endre prognosene i desember og i stedet holdt fast på juliprognoene.

4.3 Driftsbalansen overfor utlandet

Fig. 3. Driftsbalanse mrd. kroner.

Tabell 3. Driftsbalanse

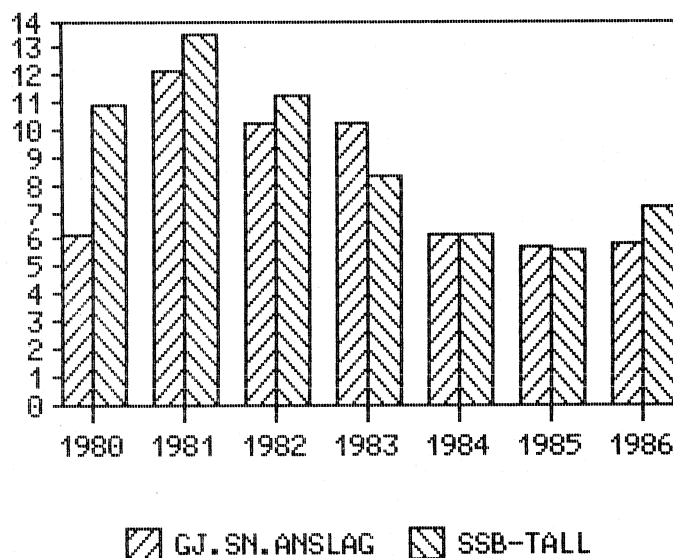
	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	RMSE	AE	MAE	Fortegn
SSB-tall	5,40	12,40	4,10	14,60	23,90	26,80	-32,80				
Nasjonalbudsjettet	-1,75	-2,90	3,70	-3,65	0,60	20,65	1,55	18,44	-5,17	15,00	1-6
Revidert Nasjonalbudsjett	7,25	-2,13	1,25	-1,90	16,15	12,35	-25,00	10,85	-6,63	9,40	3-4
Norges Bank			6,00	-7,50	6,00	20,00	5,00	21,34	-1,42	17,30	2-3
OECD Economic Outlook	3,00	-2,50	3,00	-4,40	3,50	20,00	7,00	19,41	-3,50	14,90	1-6
Industriforbundet mnd. 7	-4,50	-4,50	-3,50	-2,0	-5,00	21,50	3,20	20,27	-7,00	17,30	1-6

- Driftsbalansen er i hovedsak residualen mellom to store tall, eksport og import, som begge er meget usikre. Derfor er denne variabelen svært vanskelig å forutsi, noe som dataene også bærer klart bud om (Figur/tabell 3). Som beste prognosemaker har Finansdepartementet 15 mrd. kr i absolutt gjennomsnittsfeil (MAE), eller nærmere 3,6% av BNP.
- Revidert budsjett er skikkelig korrigert til det bedre i 1980, 1984 og 1986. Korreksjonene i 1983 og 1985 var derimot mindre heldige. Alt i alt er MAE klart lavere ved Revidert budsjett; kr. 9,4 mrd.
- Bortsett fra 1986 blir resultatet på driftsbalansen hvert år underpredikert i Nasjonalbudsjettet. Med et uventet hopp i oljeprisen i 1979/80 er det rimelig at driftsbalansen ble bedre enn forventet i 1980. Tilsvarende lar overpredikeringen i 1986 seg forklare av uventet prisfall. Bemerk at for dette året svingte man seg riktig på hælen; et forventet pluss på kr 1,55 mrd. fra Nasjonalbudsjettet i 1985 ble endret til en minus på kr 25 mrd. i Revidert budsjett et halvt år senere. Selv dette var for snaut, resultatet ble ytterligere 7,8 mrd. dårligere.
- Underpredikeringen av årene 1981 – 1985 kan nok i noen grad tilskrives følgende to forhold:

- * Frem til 1984 nedjusterte Finansdepartementet sine prognoser for driftsbalansen med en viss margin for usikkerheten i oljesektoren.

- * Den sterke dollarutviklingen varte et par år lenger enn de fleste ekspertene hadde forventet; først i februar 1985 ble en oppgang i den internasjonale verdien av dollar avløst av en nedgang.

Fig. 4. Inflasjon, prosent.

Tabell 4. Inflasjon.

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	RMSE	AE	MAE	Fortegn
SSB-tall	10,90	13,60	11,30	8,40	6,20	5,70	7,20				
Nasjonalbudsjettet		11,50	10,25	10,50	6,00	5,75	5,75	1,42	-0,44	1,16	2-4
Revidert Nasjonalbudsjett	9,50		10,50	8,75	6,50	5,75	6,75	0,71	-0,32	0,56	3-3
Norges Bank	6,25	13,00	10,00	10,00	6,50	5,75	5,75	2,01	-0,86	1,42	3-4
OECD Economic Outlook	6,50	11,50	10,25	11,00	6,50	5,75	6,00	2,17	-0,83	1,67	3-4
Industriforbundet mnd. 7	6,00	13,00	10,50	9,50	6,00	6,00	6,00	1,99	-0,90	1,30	2-5

- Med unntak av første og siste observasjon er anslagene her imponerende gode (Figur/tabell 4). Den kraftige undervurderingen av prisstigningen i 1980 har sammenheng med opphevelsen av lønns- og prisstoppen, som ble innført i september 1978 og opphevet ved utgangen av 1979. Prognosemakerne undervurderte klart det inflasjonspresset som hadde bygget seg opp i de 15 månedene lønns- og prisstoppen varte.¹⁾ Den uventet raske prisstigningen i 1986 skyldes virkningen

¹⁾ Isachsen, A. J. & Kjær, K. N. (1983) viser at myndighetene førte en relativt ekspansiv økonomisk politikk i perioden med lønns- og prisstopp. Når reguleringene falt bort ved inngangen til 1980, slo etterspørselspresset ut i stigende priser.

av devalueringen i mai dette året; middelverdien for kroneindeksen ble endret fra 102 til 112.

- Industriforbundet var best til å predikere inflasjonen. Den absolute gjennomsnittsfeilen (MAE) er 1,30. Når den årlige prisstigningstakten i disse syv årene i gjennomsnitt var så høy som 9%, innebærer en MAE på 1,30 en feilmargin på bare 15%.
- Igjen må vi konstatere at det er beskjedne forskjeller mellom de ulike prognosene. Videre er det en svak tendens til undervurdering av prisstigningstakten. Eksempelvis er anslaget fra Norges Bank jevnt over 0,86 prosentpoeng lavere enn realisert inflasjon. Det finnes også eksempler på de motsatte; Kreditkassens anslag i

perioden 1981 – 1986 overvurderer prisstigningstakten med i gjennomsnitt 0,58 prosentpoeng.

- Dataene for siste måneds prisutvikling kommer omkring den 10. i påfølgende måned, og er sjelden eller aldri gjenstand for revisjon. Hyppige og gode data er nok en årsak til at samtlige prognosemakere – også Industriforbundet – forbedrer sine prognoser for prisutviklingen over tid.

Som en avslutning på dette avsnittet konstaterer vi at til tross for betydelige prognosefeil for tre av de fire variablene vi har sett på, er det ikke mulig å påvise signifikante forskjeller over tid mellom prognostisert og realisert verdi eller institusjonene imellom. Gjennomsnittsanslaget i prognosene er sjelden mer enn ett standardavvik fra det realiserte gjennomsnittet. Ved en normalfordeling av prognosefeilene krever signifikans på 5% nivå at avstanden her er godt over 2 standardavvik.

5. Hvorfor så markant underpredikering av BNP-vekst i årene 1983 – 1986?

I Nasjonalbudsjettens anslag summerer samlet BNP-vekst, eksklusive olje og sjøfart, seg til 6,70% for de fire siste årene (1983 – 1986). Det realiserte tallet var 16,70%

Tabell 5. *Innenlandsk kredittilførsel.*

Samlet	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
Budsjett	23 025	30 500	32 370	36 026	39 629	48 186	53 350
Realisert	28 471	36 545	38 445	41 290	61 746	83 410	91 949
Overskridelse i %	23,7	19,8	18,8	14,6	55,8	73,1	72,4
Forretnings og Sparebankene							
Budsjett	6 100	10 000	9 600	12 200	15 000	19 000	23 000
Realisert	8 477	12 514	12 094	13 734	34 451	52 389	50 964
Overskridelse i %	39,1	25,1	26,0	12,6	129,7	175,7	121,6

Av tabell 5 går det klart frem at overskridelsene i innenlandsk kredittførsel de siste tre årene var, mildt sagt, betydelige. Således var det finansielle grunnlaget for den sterke BNP-veksten åpenbart til stede. At kreditt-ekspansjonen ikke slo ut i sterkere prisstigning, har sammenheng med en økning i etterspørselen etter penger i denne perioden.¹⁾

Årsaken til den voldsomme ekspansjonen i innenlandske kreditttyting finner vi blant annet i dereguleringen av finansmarkedene som har funnet sted de senere år.²⁾

Prognosene for samlet BNP-vekst i 1984 var særlig bedrøvelige. Eksempelvis anslo Nasjonalbudsjettet en nedgang på 1,9% mens regnskapet viste en vekst på 5,6%, dvs. en bom på hele 7,5 prosentpoeng.

Flere forhold lå bak dette for erobersverket bedrøvelige resultat.

- Større oljeproduksjon enn forventet.
- Store ringvirkninger i Fastlands-Norge av investeringene i Nordsjøen.

eller presis 10 prosentpoeng høyere. I samme periode var den gjennomsnittlige årlige prisstigningen svært nær den prognostiserte.

Med rimelig kontroll over penge- og kreditttilførselen skulle man tro at uventet høy realvekst gikk sammen med uventet lav prisstigning. Dette utsagnet kan belyses ved hjelp av den enkle kvantitetsligningen, $MV = PT$, der

M = Pengemengden

V = Pengenes omløpshastighet

P = Prisnivå

T = Transaksjonsvolum

Med antakelsen om at V er konstant, vil vekst i M resultere i tilsvarende vekst i produktet PT . Dersom myndighetene styrer veksten i pengemengden (M), skulle en overraskende sterk vekst i aktivitetsnivået (målt ved T) motsvares av lavere vekst i prisnivået (P) enn prognostisert. Når prisstigningen likevel blir som forventet, kan dette skyldes at pengemengden vokste raskere enn forutsatt.

Når prisstigningen over flere år blir som prognostisert, samtidig som realveksten blir halvannen gang sterkere enn forventet, er det således grunn til å undersøke nærmere i hvilken grad myndighetene har hatt kontroll over penge- og kreditttilførselen.

- Begynnende deregulering av finansmarkedene med tilhørende vekst i innenlandsk kredittførsel og redusert privat sparing.
- Kraftige vekstimpulser fra den internasjonale oppgangskonjunkturen.
- Fortsatt høy arbeidsledighet som medførte en relativ ekspansiv finanspolitikk.

6. En naiv prognose

Random walk modellen gir grunnlag for en naiv prognose. Her settes anslaget for neste periode ganske enkelt lik realisert verdi i inneværende. Eksempelvis blir det naive anslaget for inflasjonen i 1986 5,7% som var den realiserte prisstigningen i 1985.

Når kvaliteten av prognosene for de fire makroøkonomiske variable sammenlignes med kvaliteten av den naive prognosen, får vi en pekepinn på hvor gode de seriøse prognosemakerne har vært.

For *BNP-vekst inklusive olje og sjøfart* var Norges Bank best med en absolutt gjennomsnittsfeil (MAE) på 2,29, mens den naive prognosen gir 1,61, altså klart bedre.

En viktig årsak til at den naive modellen kommer så godt ut, er at den får med seg den vedvarende og relativt jevne veksten i de tre siste årene. Her predikerte de

¹⁾ Se Bøhn, H & Qvigstad, J. F. (1985).

²⁾ For en nærmere gjennomgang av utviklingen her, se kapittel 7 i Isachsen og Strompdal (under utgivelse).

økonomisk baserte modellene tilnærmet nullvekst eller endog nedgang i reelt BNP (Finansdepartementet og OECD for 1984, da veksten ble 5,6%!).

For *BNP-vekst for Fastlands-Norge* har Finansdepartementets anslag en MAE på 1,74 mot den naive hypotesens absolutte gjennomsnittsfeil på 1,36.

For *brukere* som for *produsenter* av prognoser utgjør imidlertid revisjonene av tall for BNP-vekst, med og uten olje og sjøfart, et problem. På vårsiden 1987 ble tall så langt tilbake som 1984 revidert av Statistisk Sentralbyrå. Eksempelvis ble tallet for samlet BNP-vekst for 1985 fastsatt til 5,4% mens tallet gitt i januar 1986 for 1985 var 4,4%. For Fastlands-Norge var oppjusteringen enda kraftigere; fra 4,5% (januar 1986) til 5,9% (våren 1987). Naive prognoser basert på tallene ved inngangen til de respektive år, kommer noe dårligere ut enn når de endelige tallene anvendes. Som tabell 6 viser, er det likevel slik at en naiv modell basert på tall fra Statistisk Sentralbyrå i januar det etterfølgende år, gir mindre feil for samlet BNP-vekst enn det beste BNP-anslaget, nemlig Norges Bank.

Tabell 6. Feilmål: BNP total.

Naive modeller	Foreløpige SSB-tall	Seneste SSB-tall	Norges Bank
MAE	2,14	1,61	2,26
RMSE	2,68	2,19	3,14

Ved anslag for *driftsbalansen* plasserer den naive modellen seg midt i feltet blant prognosene gitt 4. kvartal året før. Den absolutte gjennomsnittsfeilen ligger rundt 15 mrd. kr uansett om januar-tall eller senere korrigerte tall fra Statistisk Sentralbyrå anvendes.

Når det gjelder anslaget for kommende års *inflasjon*, kan vi observere at prognosemakerne endelig får lønn for strevet; her stiller den naive modellen bakerst i køen.

Sammenlignet med den beste prognosemakeren for inflasjon, får vi følgende bilde;

Tabell 7. Feilmål: Inflasjon.

	Naiv	Industri- forbundet
MAE	2,60	1,80
RMSE	3,06	1,99

Industriforbundet (og de tre andre) gjør det klart bedre enn den naive modellen basert på de to hovedkriteriene MAE og RMSE.

Sammenfatningsvis konkluderer vi at for perioden 1980 – 1986 var anslag basert på random walk bedre enn de profesjonelle prognosemakeres hva angår BNP-vekst både med og uten olje og sjøfart. For driftsbalansen fungerte det naive like dårlig som det profesjonelle. Men for neste års prisstigning betalte det seg å følge med på hva ekspertene sa; her endte random walk i flere tilfelle et stykke ute på viddene.

7. Er prognoser for andre land av tilsvarende kvalitet som for Norge?

Llewellyn et.al. (1985) har testet kvaliteten av 33 prognoseserier for *BNP-vekst* i de 14 OECD-landene. For over halvparten av disse serienes vedkommende var den absolutte gjennomsnittsfeilen (MAE) under 1 prosentpoeng. Den neste fjerdedelen opererte med MAE mellom 1 og 2 prosentpoeng mens den siste delen hadde enda større prognosefeil. Det beste norske anslaget for samlet BNP-vekst (Norges Bank) hadde en MAE på 2,29. Ikke overraskende gjør en vanskelig predikerbar oljesektor at norske prognosemakere dermed kommer i siste gruppe i denne sammenligningen.¹⁾

Tar vi ut oljen og ser på BNP-vekst for Fastlands-Norge, var Finansdepartementet best med MAE = 1,74. Det gjør at vi såvidt unngår å havne i siste kvartil sammenlignet med prognoser for BNP-vekst i andre OECD-land.

Smyth (1983) har beregnet RMSE og MAE for de prognosene OECD ga for *BNP-vekst* i Frankrike, Tyskland, Italia, Storbritannia og USA for perioden 1968 – 1979. Resultatet er listet opp nedenfor med tillegg av Nasjonalbudsjettets MAE og RMSE for Fastlands-Norge for 1980 – 1986.

	1968 – 1979			1980 – 1986			
	Frank- rike	Tysk- land	Ita- lia	UK	USA	Median	Norge
MAE	1,45	2,12	2,86	2,26	1,38	2,12	1,74
RMSE	1,10	1,63	2,55	1,72	0,85	1,63	2,18

Oppstillingen viser at norske fastlandsprognoser er kvalitativt på linje med OECD-anslag for veksten i Tyskland og UK, bedre enn for Italia, men dårligere enn for Frankrike og USA.

At prognosene for USA er best, har nok sammenheng med at økonomien her er stor og relativt lukket og dermed mindre påvirket av uforutsigbare konjunkturbevegelser i internasjonal økonomi.

Kvaliteten av 33 serier med prognoser for *inflasjon* i 14 OECD-land (1965 – 1982) konstaterer Llewellyn et.al. er omtrent som for BNP-veksten. Det betyr at prognosene av norsk inflasjon (1980 – 1986) kvalitativt er på høyde med gjennomsnittet for andre land.

Forklaringen på at inflasjonen i OECD-landene frem til begynnelsen av 1970-årene systematisk ble undervurdert, finner Llewellyn et.al. i indeksreguleringer av lønninger. Under et slikt system vil prisstigning medføre oppjustering av lønningene og dermed presses prisene ytterligere opp. Vi kan si at indekseringen setter mer fart på lønns- og prisspiralen. Etter hvert som indeksreguleringene ble mindre utbredt ble prognosene mer forventningsrette.

Noe overraskende fant heller ikke Llewellyn et.al. noen tendens til at prognosefeil for realvekst i BNP

¹⁾ Ettersom OECD-analysen omfatter en annen tidsperiode enn vår analyse av norske prognoser, blir sammenligningen noe haltende. Lenger tidsserie og en del «rolige» observasjoner frem til begynnelsen av 1970-årene, gjør at man kanskje kan forvente en noen bedre kvalitet på OECD-prognosene Llewellyn et al. undersøkte enn på de norske prognosene vi ser på i denne artikkelen.

varierte motsatt av prognosefeil for inflasjonen; anslagene for nominell BNP-vekst var ikke bedre enn anslagene for komponentene (realvekst og inflasjon). Kanskje er det slik at styring med penge- og kredittilførselen ikke er noe særnorsk problem?

Til sist, når det gjelder anslag for resultatet på *driftsbalansen* med utlandet fant Smyth (1983) at for de ovenfor fem nevnte OECD-land, ga en random walk modell bedre anslag enn OECD-prognosene. Vi har tidligere slått fast at random walk modellen omtrent var jevn god med det norske anslaget og kan derfor konkludere at hverken norske eller utenlandske driftsbalanseprognoser er egnet til å imponere.

8. Hva skjer i 1987 og 1988?

Dette avsnittet kan med fordel leses med forfatterens etterhvert mer avslappede forhold til økonomiske prognoser. Vi har gjort en liten vri på prognosene for 1987 og 1988 – treffsikkerheten hittil i 1980-årene tatt i betraktning.

For hver av de fire makroøkonomiske størrelsene lages et likeveiet gjennomsnitt av de ferskeste prognosene, som deretter korrigeres for halvparten av de ulike institusjonenes historiske gjennomsnittsfeil. Vi antar at prognosemakerne har lært av egne feil, og at prognosene for 1987 og 1988 derfor bare har halvparten av forventningskjevheten (AE) til decenniets 7 første prognoseår.

Anslaget for BNP realvekst (totalt) på 2,8% for 1987 fremkommer på følgende måte:

- Det likeveide gjennomsnittet av eksisterende prognoser tilsier en BNP realvekst på 1,76%. (Finansdepartementets Reviderte Nasjonalbudsjett, OECD måned 7, Industriforbundet måned 7, Bankforeningen måned 7 og Kreditkassen måned 2.)
Gjennomsnittsanslag $(2,0 + 2,7 + 1,8 + 1,1 + 1,0)/5 = 1,76$.
- Serienes gjennomsnittlige forventningskjevhet var -2,04, hvorav halvparten (-1,02) benyttes til korreksjon (trekkes fra).
- Anslaget for realvekst av BNP i 1987 blir da 1,76% - (-1,02%) = 2,8%

Basert på denne teknikken fremkommer følgende tall (Finansdepartementet er ikke med i 1988-anslagene):

	BNP- totalt %	BNP- Fastland %	Drifts- balanse mrd. kr.	Inflasjon %
1987	2,8	1,4	-30,5	8,5
1988	1,4	0,2	-23,9	5,7

Denne teknikken gir anslag på BNP-vekst, med og uten olje og sjøfart, som jevnt over ligger 1 prosentpoeng høyere enn de eksisterende prognoser. Anslagene for driftsbalanse- og inflasjon fikk bare mindre korreksjoner. Våre egne vurderinger, for hva de er verd, tilsier noe lavere BNP-vekst de neste par årene og ikke så store underskudd på driftsbalansen.

På samme vis kan prognosebrukerne selv lage egne anslag, ved for eksempel å benytte ulike vektter i gjennomsnittsanslaget eller korrigere for hele den historiske forventningskjevheten (AE).

9. Sammenfatning

Økonomiske prognosemakere har som oppgave å se fremover. Imidlertid kan det være nyttig, både for produsentene og brukerne av prognosene, å la den historiske utviklingen avdekke produktenes kvalitet. En slik kvalitetskontroll er hensikten med denne artikkelen. Ved hjelp av relativt enkle metoder har mange forhold blitt avdekket. Så mange at en punktvis oppsummering er på sin plass:

- * Finansdepartementet er den ledende prognosemaker i Norge. Anslagene utarbeides ved hjelp av MODIS- og MODAG-modellene.
- * Myndighetene vil tidvis kunne anvende prognoser som virkemiddel i den økonomiske politikken. I så fall er hensikten snarere å påvirke utviklingen enn å gjette best mulig.
- * Andre prognosemakeres anslag (Industriforbundet, Bankforeningen, Kreditkassen, Norges Bank og OECD) ligger gjennomgående tett opp til Finansdepartementets. Dette skyldes en likeartet forståelse av hvordan økonomien fungerer og kanskje en viss por-sjon engstelse for å stikke hodet for langt ut.
- * Ved å ta gjennomsnittsanslaget for hver enkelt variabel hvert år fremkommer gjennomsnittsprognosen. Manglende uavhengighet prognosemakerne imellom gjorde at anslagene her ikke var bedre enn enkeltanslagene.
- * For reell BNP-vekst inklusive olje og sjøfart er resultatene svake. Den årlige veksten i perioden 1980 – 1986 var i gjennomsnitt 3,65%, mens anslagene gitt i Nasjonalbudsjettet i oktober året før, gir et gjennomsnitt på 1,05%. Norges Banks anslag er marginalt bedre, men også her undervurderes veksten alle år med unntak av 1981.
- * BNP-vekst for Fastlands-Norge er rimelig godt predikert de fire første årene, men for de tre siste er det også her snakk om betydelige undervurderinger. For begge BNP-begrepene hadde Industriforbundet stått seg på å beholde julianslagene (fra året før) og sløffet revisjonene i desember.
- * Manglende treffsikkerhet i prognosene for driftsbalansen ovenfor utlandet må, som tilfellet er for samlet BNP-vekst, i stor grad tilskrives vanskeligheter med på predikere NOK-inntekter i oljesektoren. Imidlertid konstaterer vi at prognosene i Revidert budsjett (gitt april/mai samme år) er langt bedre enn Nasjonalbudsjettets.
- * Inflasjonsutviklingen er rimelig godt fanget opp i prognosene. Selvom også Industriforbundet undervurderte prisstigningen i 1980 etter opphevelsen av lønns- og prisstoppen, toppe forbundet rankinglisten for denne variabelen.
- * Rimelig treffsikkerhet for inflasjonen kombinert med kraftig undervurdering av BNP-vekst for Fastlands-Norge de siste tre årene, har rimeligvis sammenheng med en uventet sterk kredittilførsel. Denne ekspansjonen kan i sin tur sees som en konsekvens av dereguleringen i finansmarkedene de senere år.
- * En naiv hypotese, basert på at utviklingen i år blir som ifjor, utkonkurrerer de sofistikerte anslagene for BNP-vekst både med og uten olje og sjøfart. Resultatet på driftsbalansen blir like dårlig tatt vare på av den naive modellen, mens de økonomisk funderte anslagene er bedre enn det naive hva gjelder prisstigningen.

- * En sammenligning av kvaliteten av prognoser over økonomiske variable i Norge med tilsvarende for andre land, viser at norske prognoser er noe, men ikke meget, dårligere. Imidlertid vil nok 1984 gå inn i historien som noe av et rekordår; BNP-veksten ble 7,5 prosentpoeng høyere enn forutsatt i Nasjonalbudsjettet.
- * Den forventede tendens til at prognosefeil for BNP realvekst og inflasjon går i motsatt retning, glimrer med sitt fravær, både for norske og utenlandske prognoser. Dermed er man heller ikke i stand til å utarbeide prognoser for nominelt BNP med mindre prognosefeil enn enkeltkomponentene realvekst og inflasjon.
- * Basert på en noe ad hoc preget bruk av de ulike prognosemakeres «Track Record» for prognoser av BNP-vekst, driftsbalanse og inflasjon, fremkommer følgende anslag.

	1987	1988
BNP-vekst samlet	2,8	1,4 (%)
BNP-vekst Fastlands-Norge	1,4	0,2 (%)
Driftsbalansen	-30,5	-23,9 (mrd. kr.)
Inflasjon	8,4	5,7 (%)

LITTERATUR:

- Bøhn, H. & Qvigstad, J.F. (1985), «Utviklingen i pengemengden gjennom 1984 og 1985», *Sosialøkonomen*, 1985/8 reproduisert i Isachsen, A.J. red. (1987), *Penger, kreditt og valuta. En artikkelsamling*, 2. utgave Oslo, Universitetsforlaget.
- Isachsen, A.J. & Kjær, K.N. (1983), «Prisstopp mot inflasjon», *Statøkonomisk Tidsskrift*, 1983/1, side 1-41.
- Isachsen, A.J. & Strompdal, I. (under utgivelse). *Produktutvikling i finansmarkedene. Finansielle innovasjoner i USA og Norge*, Oslo, Tano.
- Johansen, L. (1978) *Lectures on Macroeconomic Planning. Part 2. Centralization, Decentralization, Planning under Uncertainty*, Amsterdam North Holland.
- Llewellyn, J., Potter, S. & Samuelson, L. (1985), *Economic Forecasting and Policy, the International Dimension*, London, Routledge & Kegan Paul.
- Smyth, D.J. (1983), «Short-run Macroeconomic Forecasting: The OECD Performance», *Journal of Forecasting*, Vol. 2 side 37-49.

FINANS- OG TOLLDEPARTEMENTET

UNDERDIREKTØRER

Finans- og tolldepartementet søker to underdirektører (2 årig engasjementer) til Planleggingsavdelingen.

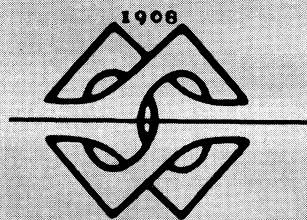
Planleggingsavdelingen søker etter medarbeidere som kan forberede ett eller flere områder i Regjeringens langtidsprogram som vil bli lagt fram våren 1989. Avdelingen utarbeider for øvrig analyser av den økonomiske og sosiale utviklingen.

Stillingene ønskes besatt med erfarne og bredt orienterte sosial- eller siviløkonomer, sosiologer, statsvitere eller andre med liknede faglig bakgrunn. Erfaring fra forsknings- og utredningsvirksomhet vil bli tillagt vekt.

Nærmere opplysninger ved ekspedisjonssjef Per Schreiner i tlf. (02) 11 73 10

Stillingen lønnes etter Statens regulativ i lønnstrinn 33 (kr 244 307,-). Fra lønnen trekkes kr 4 176,- i innskudd til Statens pensjonskasse.

**Søknader med
kopier av attester og vitnemål innen 10 desember 1987 til
FINANS- OG TOLLDEPARTEMENTET,
Personalseksjonen, Postboks 8008 Dep., 0030 Oslo 1.**

Redaktør:

Bent Vale

Redaksjon:

Tor Hersoug

Torstein Bye

Knut N. Kjær

Redaksjonsutvalg:

Jarle Berge

Rolf J. Brunstad

Reidun Grefsrud

Steinar Juel

Harald Thune Larsen

Åmund Lunde

Elizabeth Nygaard

Jørn Rattso

Karl Robertsen

Hans Henrik Scheel

Jon Strand

Anne-Birgitte Sveri

Stein Østre

Utgitt av

Sosialekonomenes Forening

Formann: John L. Rogne

Bladets adresse:

Storgt. 26 IV

0184 OSLO 1

Telefon (02) 20 22 64/

36 26 10/36 26 11

Telefax (02) 41 81 01

Postgiro: 5 16 78 87

Bankgiro: 6001.05.13408

Medlem av Den Norske
Fagpresses Forening

Utkommer med 11 nummer
pr. år, den 15. hver måned
unntatt juli.

Abonnement kr 250,-
Studentabonnement kr 125,-
Enkeltnr. kr 32,- inkl. porto.

ANNONSEPRISER (ekskl. m.v.a.)

1/4 side kr 2 400,-

3/4 side kr 1 900,-

1/2 side kr 1 400,-

1/3 side kr 1 050,-

1/4 side kr 950,-

Trykt i offset.

Reklametrykk Grafisk A.s,
Bergen

JUNIOREKSPERTER TIL FN

Norge finansierer ca. 40 juniorekspertstillinger til 12 av FNs organisasjoner. De fleste arbeider ved prosjekter i Afrika, Asia eller Latin-Amerika, mens et fåtall arbeider ved organisasjonenes hovedkontor.

En stilling som juniorekspert er primært en opplæringsstilling. Hensikten er å bistå FN, å øke kunnskapene om FN-systemet, og å bygge opp internasjonal kompetanse. FN trenger fagfolk innenfor de fleste fagområder.

Til stillingene ønsker vi motiverte kandidater med høyere utdanning, med eller uten internasjonal erfaring. Det kreves gode språkkunnskaper i engelsk, fransk eller spansk. Organisasjonene ønsker flere kvinner som juniorekspert, og vi oppfordrer derfor spesielt kvinner til å søke.

Vi tilbyr 1 – 3 års unik internasjonal arbeidserfaring og opplæring innenfor FN-systemet, en personlig såvel som faglig utfordring. Med tiltredelse i 1988, ønsker vi å rekruttere juniorekspert til følgende organisasjoner:

FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO)

Det skal rekrutteres 5-7 juniorekspert til FAOs prosjekter. Aktuell fagbakgrunn er NLH-kandidat, ingeniør, sosiolog, økonom eller fiskerikandidat.

FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)

Prosjektforberedelse, arbeid med omplussing av flyktninger. Aktuell fagbakgrunn er jurist (Protection Officer), samfunnsviter, økonom eller spesialpedagog.

FNs utviklingsprogram (UNDP)

Administrativt prosjektarbeid ved FNs landkontorer. Aktuell fagbakgrunn er sosialøkonom, siviløkonom eller statsviter med internasjonal orientering.

FNs organisasjon for industriell utvikling (UNIDO)

En stilling knyttet til enheten for integrering av kvinner i industriell utvikling, Wien. Aktuell fagbakgrunn er økonom eller ingeniør.

FNs miljøvernorganisasjon (UNEP)

En stilling ved enheten for bekjempelse av ørkenspredning, Nairobi. Aktuell fagbakgrunn er NLH-kandidat, samfunnsviter eller cand.real.

FNs organisasjon for undervisning, vitenskap og kultur (UNESCO)

En stilling ved avdelingen for alfabetisering, Paris. Aktuell fagbakgrunn er høyere utdanning i pedagogikk.

Den internasjonale arbeidsorganisasjon (ILO)

Sysselsetting, yrkesopplæring, fagbevegelser, like rettigheter.

FOR ALLE ORGANISASJONENE GJELDER:

Krav om høyere utdanning og minst to års praksis. Kandidater med relevant bakgrunn og praksis kan bli intervjuet/innstilt selv om endelig stilling/plassering ikke er avklart. Til UNDP-stillingene kreves ikke nødvendigvis praksis, men det legges vekt på utviklingsrettet fagkrets og interesse. Gode språkkunnskaper er nødvendig. Supplerende språkundervisning kan gis.

Aldersgrense: Kvinnelige søkere opptil 35 år, mannlige opptil 33 år.

Lønn: Lønnen følger lønnskala for FN. Grunnlønn fra kr 120.000,- til kr 150.000,- avhengig av praksis og forsørgerstatus. I tillegg gis diverse andre godtgjørelser.

Kontrakt: Inngås for ett år av gangen med mulighet for ytterligere to års forlengelse.

Søknadsfrist: 16. desember 1987.

Henvendelse: Søknadsskjema og skriftlige opplysninger fås ved henvendelse til Personellkontoret, tlf. (02) 31 45 46, Else Molstad, (UNHCR, UNDP, UNESCO, UNEP, UNIDO), tlf. (02) 31 45 65 og Kjersti Berre, (ILO, FAO), tlf. (02) 31 48 10.

Vennligst oppgi hvilke stillinger/organisasjoner du ønsker opplysninger om.

**Departementet
for utviklingshjelp**

NORAD
Personellkontoret
Torggt. 1, Postb. 8142-Dep.
0033 Oslo 1.

NORGES ENERGIVERKFORBUND er interesseorganisasjonen for ca. 280 private og offentlige everk, kraftselskaper, og andre foretak innen produksjon, overføring og fordeling av energi. Hovedoppgavene er å arbeide for en rasjonell energiforsyning, samt ivareta medlemmenes interesser på ulike måter. Forbundet er medlem av en rekke internasjonale organisasjoner, og er medeier i Elektrisitetsforsynings Forskningsinstitutt og Elforsynings Informasjonstjeneste. Administrasjonen består i dag av 36 medarbeidere.

AVDELINGSDIREKTØR

ØKONOMISK/ADMINISTRATIV AVDELING

Vår avdelingsdirektør på Økonomisk/administrativ avdeling går av for aldersgrensen i 1988, og vi begynner allerede nå vår jakt etter hans etterfølger.

Avdelingen behandler saker og yter service overfor medlemmene innenfor områdene økonomi, administrasjon, organisasjon, skatter og avgifter, finansiering, pristariffer, juridiske spørsmål m.m. Det arbeider 7 personer i avdelingen, samt 3 personer i en egen seksjon for fagprøver.

Stillingen inngår i organisasjonens lederteam, og medfører stort ansvar og mange utfordringer. Arbeidet innebærer endel reisevirksomhet og hyppig kontakt med myndigheter, medlemmer og andre miljøer av betydning for bransjen.

Vi ønsker en leder med høyere utdanning, utadvendt legning og gode samarbeidsevner, og regner med at søkerne har erfaring fra utredningsvirksomhet og kunnskaper om energiforsyningen.

Vi tilbyr et miljø med plass for også dine synspunkter, og den rette person kan påregne konkurransedyktig lønn, fordelaktige pensjonsvilkår og gode lånemuligheter til bolig.

For nærmere opplysninger om stillingen, vennligst ta kontakt med administrerende direktør Robert Heiberg Kahrs, avdelingsdirektør Hans Vibstad eller organisasjonssjef Snorre Lamark.

Skriftlig søknad sendes innen 4. desember til:

NORGES ENERGIVERKFORBUND

Gaustadalléen 30D, Postboks 74 Blindern, 0314 Oslo 3.
Telefon (02) 69 58 70